

ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԲԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Պատրաստեց

Ա. Ռ. Գայաեան

Մաս Ա- Աստուածաբանութիւն

Մաս Բ- Ներածութիւն Սուրբ Գրքի,
Հին եւ Նոր Կտակարան

Մաս Գ- Հովուական Աստուածաբանութիւն

Մաս Դ- Եկեղեցական Պատմութիւն

1- Ա - Ե դարեր

2- Միջին Դարեր

3- ԺՁ դարէն ԻԱ դար

Մաս Ե- Զատագովական Քրիստոնէայ Հաւատքին

1- Հեթանոս Կրօններ

2- Աղանդներ

3- Փիլիսոփայութիւններ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ.- ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆՈՅԹԸ ԵՂԱՆԱԿԸ

1- ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Ա- Ընդհանուր

Բ- Յատուկ

Գ- Սուրբ Գիրք

2- ԱՍՏՈՒԱԾ

Ա- Դէմքը

Բ- Գործողութիւնները

3- ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍ

Ա- Դէմքը

Բ- Առաքելութիւնը

4- ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՆ

Ա- Դէմքը

Բ- Առաքելութիւնը .

ա- Եկեղեցի

բ- Ընտրութիւն

գ- Կոչում

դ, Վերստին Ծնունդ

ե- Արդարացում

զ- Սրբագործում

է- Փառաւորում

5- ՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Ա- Մկրտութիւն

Բ- Հաղորդութիւն

6- ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԿԵՆՑԱՂԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.- Հաւատք - Գիտութիւն-Վստահութիւն-Հնազանդութիւն

Բ-. Յոյս - Աստուծոյ Արքայութիւնը

Գ- Սէր - Բարոյագիտութիւն

Ա- Մկրտութիւն

Բ- Հաղորդութիւն

6-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԿԵՆՑԱՂԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ա-Հաւատք-Գիտութիւն -Վստահութիւն - Հնազանդութիւն

Բ- Յոյս- Աստուծոյ Արքայութիւնը

Գ- Սէր- Բարոյագիտութիւն

Գլխ Ա

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ

Ի՞ՆՉ Է ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

"Աստուածաբանութիւնը խիստ վտանգաւոր գիտութիւն մըն է ըսած է աստուածաբան մը: Յաճախ կ'ենթադրուի, թէ Միջնորդի դիրքը կը կատարէ Աստուծոյ եւ մարդու միջեւ: Եթէ այդ ըլլար իր նպատակը, առանց վարանումի կռակաշտութիւն պէտք է սեպել, որովհետեւ ան թէ իր բնոյթը, թէ կոչումը ամբողջովին կորսնցուցած պիտի ըլլար: Եթէ մեր Փրկութիւնը կախում ունենար աստուածաբանական վարդապետութենէն, ապահովաբար կորուսեալ էակներ ըլլալէ պիտի չդադրէինք: Արդ, աստուածաբանութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ անոր որդեգրած ուղիին, մարդկային-մտքին յղացումն է միայն, ենթակայ , թէ սխալ, թէ տարակարծութիւններ յարուցանող իմացական գործունէութեան: Ուստի սխալ չէ յայտարարել թէ բոլոր հերձուածողութիւնները ու հերետիկոսութիւնները, այս իմաստով ըմբռնուած եւ կիրարկուած, աստուածաբանական ծագում ունին:"

Ի՞նչ է աստուածաբանութիւնը: Սուրբ Օգոստինոս ըսած է թէ գիտէ ինչ է ժամանակը, մինչեւ որ զայն սահմանելու հարկը ներկայանայ: Նոյնը կարելի է ըսել առանց չափազանցելու աստուածաբանութեան մասին ալ: Արեւմտեան երկիրներու մէջ սովորաբար աստուածաբանութիւնը համալսարանէն անկախ լսարանի մը մէջ կ'ուսուցուի, իր զանազան մասնաճիւղերով: Անոնց գլխաւորներն են Սուրբ Գրքի ուսուցումը, Հին եւ Նոր Կտակարաններու տառական, պատմական

քննարկութիւնը եւ մեկնաբանական գիտութիւնը: Պատմական նիւթեր, Եկեղեցիին ու Վարդապետութեան պատմութեան վերաբերեալ, Համադրական աստուածաբանութիւնը իբր վարդապետական ու դաւանական ուսուցում, Բարոյագիտութիւն, Հովուական աստուածաբանութիւնը, մասնաճիւղ մը որու կը պատկանի նաեւ *Միսիոնարբանութիւնը* եւ տարբեր տիեզերական *Կրօններու գիտութիւն-ծանօթութիւնը*:

Արդարանալի պատճառներով է որ սոյն նիւթերը համալսարանի պատկանող առանձնայատուկ լսարանաին մէջ կը դասաւանդուին, առընթեռ գիտական մնացեալ կաճառներու: Սա պատճառով, որ Հին Կտակարանի ուսուցումը Սեմաբանութեան ընդհանուր ծանօթութեան եզրին մէջ դասաւորելը անյարմար, պիտի ըլլար. նոյնպէս Նոր Կտակարանը Հին Յոյն դասական մշակոյթի սահմանին մէջ զետեղելը, կամ Եկեղեցական պատմութիւնը մարդկութեան ընդհանուր պատմութեան գիտութեան մէջ տեղաւորելը գոհացուցիչ պիտի չըլլար: Պատճառը որ կը ստիպէ այս եղանակը ընտրելը, Յիսուս Քրիստոսի հաւատքէն անջատ աստուածաբանական լմսարանի անկախ գոյութիւնը պիտի չարդարացներ: Քրիստոսէ դուրս աստուածաբանական նիւթեր իրարու զոդելը ոչ մի կապ գոյութիւն չունի: Որովհետեւ, առանց Յիսուս Քրիստոսի յայտնութեան,- յայտնուելուն-, Հին Կտակարանը աստուածաբանական արժէք չի ներկայացներ. անոր էջերուն մէջ խոստացուած տարբեր մէկը չէ Հրեաներու *Մեծան*, Օծեալ, Քրիստոսէն: Հետեւաբար Հին Կտակարանի պարունակութեան կեդրոնը եւ կորիզը կը կազմէ: Պատմութեան ընթացքին տեղի ունեցած իր յայտնութիւնը ամբողջովին նոր բնոյթ ունեցող հաւատքի մը ծնունդ տուաւ: Քրիստոնէական Հաւատքը իր որոշ ձեւաւորումը ստացաւ, Քրիստոսի: վկաներուն եւ առաքեալներուն քարոզութեամբ. անոնց աղօթքին միջոցով: Քրիստոսի հիմնած Եկեղեցին փառաբանութեամբ ու աստուածավախ վարմունքով աստուածաբանութիւն կոչուած *գիտութեան* կը ձեռնարկէ: Քրիստոսի Խօսքը, երբ հաւատքով կ'ընդունուի եւ հաւատացեալին կողմէ անձնապէս կ'իւրացուի, աստուածաբանական գիտութիւններու էական տարրը կը կազմէ: Միեւնոյն ատեն Աստուծոյ Խօսքը ինքն է որ աստուածաբանութիւնը կազմող զանազան ճիւղերը կը կազմէ: Այս նոր գիտութեան զանազանութիւնը կստեղծէ: Աստուածաբանութիւնը կը հետեւի մարդոց հաղորդուած մասնայատուկ վկայութեան մը հիմին վրայ, ինչ որ Երկնային Յայտնութիւն դաւանուած է, Սուրբ Գիրքը, Հին ու Նոր Կտակարանները այդ վկայութեան հարազատ խողովակը ըլլալով: Երկու Կտակարանները անքակտելի կապով մը միացած Յայտնութեան տուալները ու նիւթերը իրարու կը զոդեն, անխզելի միութիւն մը կազմելով: Այս նիւթերը իրենց մէջ ստորաբաժանումներ ունին, թէպէտեւ հիմնապէս Սուրբ Գրքին բնագրին իմաստով է որ անոնք պիտի զբաղին ու անոր նշանակութիւնը բացայայտ են: Հին Կտակարանի ոչ մի հատուած, կամ բնագիր, ինքն իր մէջ աստուածաբանական իմաստ չունի եթէ Քրիստոսի անձին ու առաքելութեան

հետ դոյզն առնչութիւնն իսկ չէ ստեղծուած: Այլապէս, բնագիրը առանց խնդիր յարուցանելու, հնաբանական ու պատմական գիտելիքներու դասին մէջ պէտք է համարել:

Սուրբ Գրային հատուածին այս նախնական քննարկութեան կը հետեւի Պատմական ճիւղը, որը Յիսուս Քրիստոսի վրայ հիմնուած հաւատքին գոյութեան եւ գործունէութեան վաւերացեալ արձանագրութիւնն է: Այդ հաւատքին ստեղծած արդիւնքն է որ Եկեղեցիին պատմութիւնը կը կազմէ: Եկեղեցիին պատմութիւնը իրեն օժանդակ ունի տիեզերական հաւատքի Դաւանանքներու ու Եկեղեցական պաշտօնական Վարդապետութիւններու պատմութիւնը: Դարձեալ, էական նպատակը պատմութիւնը ինքնին քննել չէ, այլ զայն քննարկել այն չափով որ հաւատքին արտայայտութիւնը եւ արդիւնքը հանդիսանայ: Արդիւնք մը յարուցեալ Քրիստոսի հաւատքէն յառաջ եկած, երբ իր համբառնալէն ետք Ս. Հոգիով ու Աւետարանի քարոզութեամբ եկեղեցիին մէջ ներկայ է ու անոր վրայ կիշխէ իբր անոր Գլուխը ու բացարձակ Հովուապետը: Այս առումով իրականութեան մէջ արդարանալի պիտի ըլլար Գործք Առաքելոց գիրքը *Գործք Քրիստոսի Գիրք* կոչել: Պատմութեան ընթացքին իր ստեղծած եկեղեցիին խողովակով, այսինքն անոր առաքելական գործունէութեամբ, Քրիստոս կը շարունակէ գործել իբր Երկնաւոր Տէր ու Գերիշխան: Եթէ եկեղեցական պատմութեան այս բնոյթը, նշանակութիւնը եւ արժէքը անտեսէինք, անպայման Գործք Առաքելոց քրիստոնէայ պատմութեան առնչութեամբ իր աստուածաբանական իմաստը պիտի կորսնցնէր:

Յիսուսի վրայ հիմնուած հաւատքը զանազան ձեւաւորումներ կը ստանայ ու բանաձեւերու առիթ կու տայ: Անոնք դաւանական ու վարդապետական որոշ ու որոշիչ դեր մը ունին կատարելիք: Անոնք պիտի արտայայտեն, այսինքն հրապարակաւ պիտի խոստովանին ու դաւանին, Եկեղեցիին տիեզերական ուղղափառ հաւատքը: Անոնք Տիեզերական դաւանանքներ են, թէեւ յատուկ եկեղեցիներու դաւանանքներ ալ ծագում առած են պատմութեան տեւողութեան եւ ըստ ժամանակներու եւ պարագաներու պահանջին, որպէսզի տուալ եկեղեցի մը իր հաւատարմութեան ապացոյցը տայ ըստ իր մեկնաբանութեան: Վարդապետութիւնը ասիկա է որ կ'ընդգրկէ, ինչ որ օտար լեզուով տօկմաթիք որակումը կը կրէ, ու սիմպոլիք, հաւատքի խորհրդանշանները: Անոնք այս վարդապետական դաւանանքները տուեալ եկեղեցիի մը պաշտօնապէս ուսուցած հաւատքին պարունակութիւնները կը դասուին . Քրիստոսի հեղինակութեան ու հովուական տեսչութեան ներքեւ աստուածային յայտնութեան մասին գրեալ վկայութիւններ են, : աստուածային յայտնութեան հակակշռին ենթարկուած: Եկեղեցիին քարոզութիւնը մշտատիւ այս պաշտօնական վարդապետութեան հակակշռին պէտք է ենթարկուի: Բարոյախօսութիւնը մաս կը կազմէ պաշտօնական վարդապետական ուսուցումին, իր նպատակը, հաւատքի կեանքին գործնական

պարտականութիւններով զբաղիլը ըլլալով: Ի՞նչ կերպով հաւատացեալը Աստուծոյ Սուրբ, Կատարեալ եւ Իմաստուն Օրէնքը, *Միայն Հաւատքով, Աստուծոյ առջեւ (sola fide coram Deo vivere)* պիտի կիրարկէ: Բարոյագիտութիւնը քրիստոնէական կենցաղավարութեան չափանիշը կ որոշէ ու անհատական ու հաւաքական շրջանակին մէջ անոր սահմանագիծը կը բնորոշէ:

Յիսուս Քրիստոս իր եկեղեցիին առաքելութեամբ եւ Խօսքի վկայութեամբ ու Բարի Գործերու ապացոյցներով, ամէն սերունդի ու ամէն ցեղի պատկանողները հաւատքի կը հրաւիրէ Եկեղեցիին այս պարտականութիւնը *Միսիոնարականութեան* ճիւղին կը պատկանի: Նմանապէս մարդկային մտքին ու ոգիին յղացած զանազան Կրօններու ուսուցումը, անոնց *էրեւութաբանութեան*, (*phenomenologique*) *հոգեբանութեան (psychologique)*, *ընկերաբանութեան (sociologique)* եւ *փիլիսոփայութեան (philosophique)* քննարկումը պիտի ըլլայ: Այս գիտութիւնն ալ անուղղակի կերպով միայն կապ ունի Քրիստոսի անձին ու առաքելութեան հետ, առաւելաբար միսիոնարական կոչումին կիրարկումի մեկնակէտ ծառայելով, քան թէ իբր զուտ աստուածաբանական նիւթ: Թէեւ պէտք չէ հետեւցնել թէ այս գիտութիւնը աստուածաբանութեան մնացեալ գիտութիւններու կարգին մէջ իր տեղը պէտք չէ գրաւէ: Ընդհակառակը այն չափով որ զայն ալ նկատի կ առնենք իբրեւ Յիսուս Քրիստոսի անձին յարաբերութեամբ ու աւետարանը անհաւատ մարդկութեան հռչակելու նպատակով, , թէեւ սահմանափակ, այսու հանդերձ նշանակալից դեր մը կը կատարէ:

Որպէսզի վերելը յիշուած զանազան աստուածաբանական ճիւղերը իրենց գործնական կիրարկումին յանգին եւ միատեղ եւ ներդաշնակօրէն եկեղեցիին առաքելութեան ծառայեն: Հովուական Աստուածաբանութիւն կոչուած ճիւղը իր ստորաբաժանումներով աստուածաբանութեան ընդհանուր գիտութեան մասերէն է: Հովուական Աստուածաբանութիւնը երբեմն Գործնական կոչուած է, որակում մը որը կը վարանինք գործածելու, որովհետեւ ատիկա այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ վարդապետութիւնը գործնական բնոյթ զբաղում չէ, այլ բոլորովին տեսական ուսուցում: Եթէ Հովուաբանութիւնը Գործնական է ատկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ անիկա կը հակասէ աստուածաբանական տեսական բնոյթը եւ նկարագիրը: Տեսականը ու գործնականը միատեղ, ներդաշնակաբար, եկեղեցիին թէ շինութեան, թէ ալ առաքելութեան կը սատարեն: Անցողակի յիշեցնենք, որպէսզի միանգամ ընդմիջտ գործնականին ու տեսականին միջեւ արուեստականօրէն յարուցուած հակասութեան վերջ տրուի, թէ *տեսականին կ ընդդիմանայ ինչ որ ոչ - տեսական է ու գործնականին կ ընդդիմանայ ինչ որ ոչ- գործնական է*: Ղեռատիներու քրիստոնէական դաստիարակութիւնը Հովուական աստուածաբանութեան մաս կը կազմէ, որը տարբեր բառով մը Կրօնագիտութիւն(Catechism) կը կոչուի:

.....

Սկզբնական ժամանակներուն, աստուածաբանական վարդապետութիւնը նախաշաւիղով մը, կամ ընդարձակ ներածականով մը չէր սկսեր, ինչ որ վերջին դարերու ընդհանրացած սովորութիւն մը դարձաւ: Սկիզբը Վարդապետութեան, այսինքն հաւատքի պարունակութեան, մեկնաբանութիւնը ինքնին բաւարար կը սեպուէր: Նախաշաւիղի եղանակը ծագում առաւ Բանապաշտութեան (*rationalisme*)-դարէն ետք միայն: Վարդապետութեան մեկնաբանութեան յատկացուած այդ բաժինը տակաւ առ տակաւ մեծ նշանակութիւն ստացաւ: Ատոր նպատակն էր փաստել, թէ Քրիստոնէայ ճշմարտութեան հաւատալը բանական դիրք մը եւ գործողութիւն մը կ'ենթադրէ, հետեւաբար նախաշաւիղը այդ նպատակին յանգելուն պէտք է սատարէ: Սակայն կարգ մը բանապաշտ բողոքական աստուածաբաններ, Հռոմի աստուածաբանութեան եղանակին հետեւելով, *բնական աստուածաբանութեան* վստահելի կարծուած շարժառիթները սկսան քննել ու զանոնք օգտագործել իբր օժանդակ տարր հաւատքի ջատագովականին: Բողոքական բնական աստուածաբանութեան հիմերը, տասնութերորդ դարու վերջերը, էմմանուէլ Քանթի կողմէ բուռն եւ կործանարար յարձակման կ'ենթարկուէին: Թէեւ հակառակ Քանթի կործանարար հարուածին, Ջատագովական -- պաշտպանողական աստուածաբանութիւնը իր դերը շարունակեց պահել բողոքական աստուածաբանութեան մէջ, կանխելով բուն վարդապետական բաժինը: Այս բաժնին մէջ կրօնական ծանօթութեան տիրանալու հնարաւորութիւնը կը քննարկուէր, այսինքն Կրօնին բնոյթը, Սուրբ գրային Յայտնութիւնը, զերծ հաւատքի անմիջական հակակշռէն, անտեսելով իսկ անոր ուղղութեան հետեւելու ստիպումին:

Փրոֆ.Ռոժէ Մէլ(Roger Mehl), Հետեւեալը կը գրէ այդ մասին:

.....
:
* * * * *
Ի՞նչ է աստուածաբանին կատարած գործը : Ո՞րն է իր ասպարէզին մասնայատուկ առարկան: Ճ՞իշդ է թէ ամէն հաւատացեալ Քրիստոնէայ ծանօթ է այդ առարկային եւ կը փնտռէ այդ նպատակին հասնիլ: Հարցման տրուած պարզ ու միամիտ պատասխանը պիտի ըլլար.ըսել, թէ *աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ կը զբաղի: Արդարեւ ասիկա* եղած է տրուած դասական պատասխանը: Եզրին ստուգաբանութեան համաձայն, աստուածաբանութիւնը կարելի է սահմանել իբր Աստուծոյ գիտութիւն (*Theologia*): Ենթակայական երեսով եզրը կը մատնանշէ աստուածաբանին Աստուծոյ մասին ունեցած - աւելի շիտակ է ըսել ստացած- ծանօթութիւնը: Իր առարկայական երեսին համաձայն աստուածաբանութիւնը կրնայ մատնանշել գրքի մը եւ երկի մը պարունակած Աստուծային վարդապետութիւնը Ըստ Թովմաս Ակիւղացիի, "*Theologia a deo docetur, Deum docet, et ad Deum ducit*", *աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ կ'ուսուցուի, զԱստուծոյ կ'ուսուցանէ, Աստուծոյ կ'առաջնորդէ*: Բնականաբար պատասխանը պէտք է համապատասխանէ

բառին ստուգաբանութեան . աստուած- բանութիւն: Առաջին հերթին վերելի սահմանումը համոզիչ կրնայ թուիլ, տրուած ըլլալով որ աստուածաբանութեան մէջ խօսքը ՄԱՆԱԲԱՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԱՍԻՆ Է: Սակայն հնարաւոր է որ զԱստուած մեր գիտական հետախուզութիւններուն ու տրամաբանական վերլուծումին առարկան ընենք: Կարելի՞ է ակնկալել որ Աստուած Իր Անձը մեր իմացական խուզարկումներուն յանձնէ: Անբան կենդանի մը այդ կերպով կարելի է քննարկութեան ենթարկել: Սակայն մարդկային քննարկում Աստուծոյ Անձին եւ գոյութեան պատշաճ է: Աստուածային մեծավայելչութեան. ԳԵՐԱՀԶՕՐ ԱՐԱՐԻՉ ԷՌԻԹԻՒՆԸ կը մերժէ ինքզինքը մեր դատողութեան յանձնել, նոյնիսկ եթէ մեր դիտումը անկեղծ է: Որովհետեւ մարդկային անկախ քննարկութիւն մը կրնայ փորձուիլ Աստուած Իր ստեղծագործութեան մէկ երեսին նուազեցնել: Արդ Սուրբ Գրքին հիմնական սկզբունքն է Արարիչ Աստուածը, ստեղծուած արարածէն ու նիւթէն արմատապէս զանազանել: ՍԿԻԶԲԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾ երկինքը ու Երկիրը ստեղծեց: Առանց բացառութեան, Աստուած համայն ստեղծագործութիւնը կը գերազանցէ, տիեզերքէն վեր, ամբողջովին *վերանցական: Աստուած իր արարչութեան* ոչ մի երեսին հետ չի նոյնանար, բոլորովին ընդհակառակը հեթանոս *կուռքին*, որը ճիշդ ու ճիշդ այդ պատկերացումին կը ծառայէ: Լոկ ստեղծուած իրողութիւններ մեր հետախուզութիւններու, գիտական կամ ոչ, առարկան ընել կարելի ու արդարանալի է: Միեւնոյն կապակցութեամբ, տարբեր սխալ մ ալ է ենթադրել թէ, Աստուծոյ ու մարդուս միջեւ տեսականութիւն , շարունակութիւն մը գոյութիւն ունի, իբր թէ մարդ արարածը Աստուած - շղթային մէկ օղակը ըլլար, հետեւաբար անոր երկարածգումը երկրիս վրայ ու ժամանակի ընթացքին: Եթէ նոյնիսկ ասիկա Աստուծոյ խորհուրդներուն ու մեր մտածողութեան վերաբերէր, դարձեալ ասիկա պիտի անգիտանայ, թէ Աստուած մարդէն ու ստեղծուած ամէն իրողութենէ գերիվեր է: Ըստ Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան, Աստուծոյ ու մարդուս միջեւ , ոչ միայն քանակային, այլ նաեւ որակային անհուն ու անչափելի տարբերութիւն մը գոյութիւն ունի, անմատչելի հեռաւորութիւն մը: Մրջիւն մը կրնա՞յ մարդուս խորհուրդները ըմբռնել: Ասիկա հաւասար պիտի ընէր մրջիւնը մարդուն մակարդակին բերել:

Աստուած - բանութիւն բառով ի մտի ունինք, ու կը հասկնանք, առարկայի մը քննարկութիւնը: Մեր նիւթին առնչութեամբ ընդունեցինք թէ աստուածաբանութիւնը Աստուծմէ ուսուցուած գիտութիւնն է: Իր ընկալեալ , սովորական դարձած առումով, եզրը Աստուածաշունչին մէջ չի գտնուիր: Յայտնութեան գրքին վերնագրին մէջ Յովհաննէս աստուածաբանին նախադասութեան կը հանդիպինք. սակայն տարակոյս չկայ, թէ բառը վերջէն յաւելուած է ընդօրինակող դպիրին կողմէ: Թէեւ յոյն բնագրին մէջ երեւնալով, կարելի է ենթադրել թէ վաղ եկեղեցիին մէջ բառը ծանօթ եւ գործածական ըլլալու էր: Հեթանոս հեղինակներ բառը կը գործածէին Աստուծոյ մասին եղած Խօսքի, ճառի առնչութեամբ, այն ինչ որ բանաստեղծներ ու փիլիսոփաներ կ ուսուցանէին, երբեմն

նոյնիսկ աստուածաբաններ կոչուելով: Քրիստոնեայ եկեղեցիին համար արդարանալի պատճառ չկայ եզրը մերժելու պատճառաբանելով թէ Սուրբ Գրքին մէջ չերեւիր: Արդարեւ բառին նշանակութիւնը երբ ուղիղ կերպով ըմբռնուի համաձայն է Սուրբ Գրքի մտքին: Ուստի սխալ չէ աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ մասնայատուկ գիտութիւնը սեպել: Գիտութիւն մը որուն մասնագիտութիւնը անոնցն է որ եկեղեցական պաշտօններ կը վարեն, այսինքն եկեղեցիին հովիւները ու վարդապետները (Ա Տիմ. 3.2): Դարձեալ, ընդհանուր գիտութիւնը որ կ'ակնկալուի անոնցմէ որոնք կանչուած են հովիւներ պատրաստելու (Բ Տիմ.2.2): Դարձեալ սխալ չէ ընդունիլ թէ աստուածաբանութիւնը գիտութիւն մըն է որ իւրաքանչիւր հաւատացեալ Աստուծոյ մասին ունի, մանաւանդ ան որ հոգեւոր ճշմարտութիւններու փորձառութեան տիրացած է ու երկար խորհրդածութեամբ ու գործնական փորձառութեամբ այս գիտութեան տիրացած է. Ուստի իր կարգին, սահմանափակ մարզին մէջ իսկ, կարող է ուրիշներ դաստիարակել (Ա Պետ 3.15, Կող 3.16): Հոս կարելի է նշել թէ աստուածաբանութիւնը այն գիտութիւնն է որ աստուածային յայտնութիւնը կ'ուսումնասիրէ ու աստուածային փրկչագործութեան ստեղծագործող ու փրկչագործող ուղիները կը լուսաբանէ Այս մասին աւելի ընդարձակ տեսութիւն մը պիտի ներկայացնենք աւելի անդին:

Աստուած Իր Անձը ու Իր Բնութիւնը մարդոց յայտնեց : Ճիշդ է, թէ բառին տրուած այս սահմանումը բաւարար պիտի չսեպուի, թէւ սուրբ գրային տեսանկիւնէն դիտելով զայն յարմար կը գտնենք: Յատկապէս աստուածաբանութիւնը Սուրբ Գրքի ուսումնասիրութիւնը սեպել,, թէւ ոմանք պիտի առարկեն թէ աստուածաբանութիւնը կը զբաղի Սուրբ Գրքէն դուրս ուրիշ նիւթերով ալ, զոր օր. անոր բնագրին լեզուներով, հնաբանութեամբ, աւանդութիւններու ծանօթութեամբ , ծիսակատարութիւններու ձեւերով, եւ այլն: Սակայն եւ այնպէս աստուածաբանութեան ուսումնասիրութեան գլխաւոր ճիւղերը կը մնան Հին Կտակարանի եւ Նոր Կտակարանի, Վարդապետութեան ու Հովուաբանութեան ճիւղերը, որոնք մեր ուսումնասիրութեան նիւթերը պիտի ընենք, անոնց վրայ յաւելելով եկեղեցւոյ պատմութիւնը: Աստուածաբանութեան քննած մնացեալ ճիւղերը օժանդակ գիտութիւններ պիտի սեպենք ու ոչ էական, որովհետեւ, ինքնին, նոյնիսկ եկեղեցւոյ պատմութիւնը, աստուածաբանութիւն չէ: Ս. Գիրքը աստուածաբանութեան գլխաւոր նիւթը ընելով չհետեւցնենք , թէ քրիստոնեայ կեանքը իրարմէ անջատ բաժիններու է որ կը վերածենք, ծանրանալով լոկ Սուրբ Գրքին ուսուցման վրայ ու անկէ դուրս ձգելով ինչ որ անոր օտար կը սեպենք: Ատիկա ծայրահեղութիւն մը պիտի ըլլար, որը կեանքին միայն մէկ բաժինը, հոգեւոր սեպուած երեսը գոյութեան բարձրագոյն մասը կը նկատէ, մնացեալը աշխարհային որակելով ու ստորադաս նկատելով: Ուստի սոսկ Սուրբ Գիրքը ուսումնասիրելու գլխաւոր նիւթը ընելով, ուղղափառ աստուածաբանը մնացեալ գիտութիւնները աշխարհային նիւթեր պիտի չսեպէ:

Այդ դիրքորոշման պիտի հետեւէր սխալ մը: Օրինակի համար, եթէ քրիստոնեան գիտութեամբ կգբաղի, պիտի փորձուի իր գիտական մասնագիտութիւնը ամէն գնով Ս. Գրքին ներդաշնակելու, սակայն անկարող Ս. Գրքին հաւասարեցնելու ու գիտական չափանիշով սահմանելու: Առանց գիտութեան հետ ուղղակի կապ հաստատելու: Ինչ որ ինք *քրիստոնեայ գիտութիւնը հետախուզութիւն* կը սեպէ, իսկութեան մէջ *սուրբգրային սերտողութեան* վերածած է, անգիտանալով թէ իբր քրիստոնեայ հաւատացեալ գիտական հետախուզութիւններ կատարելու թէ առիթը թէ առանձնաշնորհումը ունի: Այդ տկարութիւնը կը յատկանշէ անոնց որոնք, օրինակի համար, Ս. Գրքին բացարձակ հեղինակութիւնը կը դաւանին, Ծննդոց գրքին առաջին երեք գլուխները տառապէս մեկնաբանելով, եւ անոնց հատուածները գիտական որակի մը բնոյթին վերագրելով: Աստուածաբանութիւնը իբր Ս. Գրքի ուսումնասիրութիւն կ գբաղի յայտնուած վարդապետութեամբ: Թէաւ Ս Գիրքը ինքնին յստակ է, սակայն իր ջինջ բնոյթը քերականութեան գրքի մը յստակութիւնը չունի, ոչ ալ նման է ուսողական անսխալ բանածելերու: Եթէ Աստուածաշունչի յստակութեան իրողութիւնը այդ ըլլար , այդ պարագային աստուածաբանութիւն ընելու հարկն իսկ պիտի չունենայինք, որովհետեւ բաւական պիտի ըլլար Մատեանին համարները եւ նախադասութիւնները առանց այլեւ այլի , գրեթէ թութակաբար, կրկնել, մերժելով անոնց վրայ խոկալու ու զանոնք մեկնաբանելու հարկադրանքը: Աստուածաբանութիւնը համբերատար ու սրբագործուած աշխատանք մը կը տանի Սուրբ Գրքի գլխաւոր նիւթերը հաւաքելով ու զանոնք ներդաշնակ կերպով ներկայացնելով ու մեկնաբանելով. չթոյլատրելով որ անոր մէջ կարծեցեալ հակասութիւններ տեսնուին::

ԳԼԽ. Բ.

ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՏԿԱՆԻՇԸ

Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը էապէս փրկութեան աստուածաբանութիւնն է կը գրէր PIERRE LESTRIGANT, մեքենագրուած ուսումնասիրութեան մէջ:

Փոխ կ առնենք հեղինակին արտայայտած նախնական կարգ մը գաղափարները:

Փրկութիւնը այն եղելութիւնն է, կամ գործը, որ Աստուած Յիսուս Քրիստոսով իրագործեց:

Կը հաւատանք թէ Աստուած այս փրկութիւնը իրագործելով երկրի վրայ է որ զայն կիրարկեց ու ոչ թէ երկինքի մէջ. մարդկային պատմութեան ընթացքին, Աբրահամ հայրապետէն սկսելով մինչեւ Յիսուս Քրիստոսը: Երբ բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը կը յայտարարէ թէ Փրկիչ Աստուծոյ

Փրկչարար գործը իրագործուած է, ըսել չուզեր թէ բոլոր մարդիկ առանց բացառութեան փրկեալներ են, ոչ իսկ թէ Աստուծոյ Արքայութիւնը վերջնականապէս երկրիս վրայ հաստատուած է: Բարեկարգութեան համոզումն է թէ արդէն Աստուած երկրիս վրայ, ու ժամանակի տեսողութեան կատարեալ փրկութեան պայմանը որոշեց եւ իր Հոգիին զօրութիւնը ի գործ դրաւ, որպէսզի հաւատացեալ անձը իր փրկութեան առարկան ըլլայ եւ զայն վայելէ: Դարձեալ, այս վերջինը հաստատ խոստում ստացած է թէ իր փրկութիւնը լրիւ տեղի պիտի ունենայ ժամանակի ու պատմութեան վախճանին: Պայմանը եւ Ոյժը Յիսուս Քրիստոսի, Աստուծոյ Միածին Որդւոյն մէջ են. ան երեւցաւ, կամ յարմարագոյն բառն է, *յայտնուեցաւ*, մարդոց մէջ իբրեւ մարդացեալ ու մարմնացեալ Աստուածորդի մահացաւ բայց մեռելներէն յարութիւն առաւ, Երկինք համբարձաւ ու փարաւորուեցաւ: Հիմա Եկեղեցիին Գլուխն է, մարդկութեան Տէրը, տիեզերքի բացարձակ Իշխանը: Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ այս կոչումին ու պաշտօնին, մերժելով տարբեր տեսութիւններ, որոնք օտար են ու նոյնիսկ կընդդիմանան աստուածային յայտնութեան, զայն մարդկային կարծիքի մը, գաղափարի մը կամ կրօնի մը վերածելով ու իրագործուած շնորհիւ բացարձակ մարդկային ձեռներեցութեամբ:

Այս թէզէն կրնանք հետեւեցնել բարեկարգեալ աստուածաբանութեան հետեւեալ երեք յատկանիշերը 1-Աստուած աւարտած է փրկչագործութիւնը մարդկային պատմութեան ընթացքին ու անոր մէջ: Աստուածաբանական ոչ մի հայեցողութիւն այս պատմութենէն դուրս կը մնայ ու անկախ կը նկատուի: Կըսենք, թէ մեր Աստուածը Աբրահամի, Իսահակի, Յակոբի Աստուածն է, Յիսուս Քրիստոսի Աստուածը, ինչպէս հիանալիօրէն բացայայտած է *BLAISE PASCAL*. Հին Կտակարանի մարգարէներուն յայտնուած Աստուածը, մեր փրկութեան ձեռնարկող Աստուածն է: Մարդ էակին թէ ինքնութիւնը այս միջոցով միայն կը ճանչցուի ու իր գոյութեան գերազանց կոչումը այս կերպով կը սահմանուի. Յիսուս Քրիստոսի միջնորդութեամբ: Մեր փրկութեան Աստուածը կը ճանչնանք սոսկ իր ընծեռած եղանակով ու շնորհիւ. իր նախաձեռնարկին, վասն մեզի մարդոց ու վասն մեր փրկութեան: Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան այս համոզումին յանգելով, հաւատքի բացառիկ դիրքը կ'որդեգրէ, յոխորտ մարդակեդրոն ձեռներեցութիւններ կը մերժէ, ինչ որ անկեալ ու ապստամբ մարդուն երազները կը հիւսեն, վասն լաւագոյն վստահութիւններու, մինչեւ իսկ փորձելով Աստուծոյ գոյութիւնը մարդկային իմացականութեամբ փաստելու. անգիտանալով ու անտեսելով պարգեւուած ու սփռուած անսխալ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ: Անկեալ, սակայն ինքնիշխան մարդս *հր* կրօնական ճանաչողութիւնը կը նոյնացնէ ընդօժին կրօնական ծանօթութեան հետ, դիրք մը որ հասարակ է ամէն մարդու: Ան կը կարծէ ու կ'ենթադրէ, թէ իւրաքանչիւր անհատ իր մտքին ու բանականութեան շնորհիւ աւետարանէն սեռած հաւատքի ճշմարտութիւններուն կարող է յանգիլ առանց աստուածակերտ աւետարանին դոյզն օժանդակութեան: Զոր օրինակ փիլիսոփայական

փաստեր պիտի ներմուծէ Աստուծոյ գոյութեան վերաբերեալ, ինչ որ ցաւալիօրէն պարագան եղաւ Թովմաս Ակիւղացիի, եւ որուն ծուլուած աստուածաբանութիւն-փիլիսոփայութեան սոսկալի սխալը Հռոմի եկեղեցին կը շարունակէ տեսականացնել, շարունակաբար օտարանալով Սուրբ Գրային հարագատ յայտնութենէն: Ամէն պարագայի աստուածաբանական այդ խորթ եղանակը վերին յայտնութիւնը պիտի կրճատէր, ու կը շարունակէ կրճատել, յօգուտ հռոմէադաւան եկեղեցիին: Դարձեալ ինքնաբաւ ու ինքնավստահ Կրօնական հակումներ մշակող մարդը պիտի կարծէ, թէ իւրաքանչիւր քրիստոնէայ կարող է Աստուծոյ հետ ուղղակի հաղորդակցութեան մտնել, շնորհիւ իր խոկումներուն, զգացումներուն, կամ նորանոր ենթադրեալ յայտնութիւններուն: Սոյն կարծիքներուն մին կամ միւսը շեշտը կրօնական ենթակային ներշնչումին վրայ կը դնէ, Սուրբ Հոգին պատասխանատու սեպելով միմիայն երկրորդական ու յաւելեալ յայտնութիւններու առնչութեամբ: Յայտնութիւն բառը այդ կերպով բոլորովին սխալի ենթարկուած ոչ-Քրիստոնէայ անվաւեր մեկնաբանութեան մը կառաջնորդէ: Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը կ'ընդունի թէ յայտնութիւնը միանգամ ընդմիշտ տեղի ունեցած է ու անհնար է զայն կատարելագործել, անոր վրայ յաւելել օտար եւ նորագոյն տարրեր: Ս. Հոգին ինքն իսկ երբեք ոչ մի առթիւ, նոր ու օտար յայտնութիւններ չընծայեր,- ինչ որ ցաւալի համոզումն է Հոգեգալստական կոչուած խումբերու-, լրացուցիչ տարրեր աստուածային սկզբնական հարագատ- յայտնութեան եւ աւարտեալ փրկչագործութեան: Սուրբ Հոգիին դերն է, ըստ Քրիստոսի յայտարարութեան, եւ խոստումին, մեր հոգիին ու մտքին վկայել այդ յայտնութեան մասին: Ուստի, ուղղափառ, աւետարանական աստուածաբանութիւնը առկախ է այն բոլոր եւ իւրաքանչիւր եղելութիւններէն, որոնք տեղի ունեցած են եւ Սուրբ Գրքի էջերուն մէջ բացայայտուած են, անոնք օտար եւ հակառակող մարդակեդրոն փիլիսոփայական խոկումներու: Ըստ բարեկարգութեան խորագոյն համոզումին, Աստուածաբանութիւնը առնչութիւն ունի Սուրբ Գրքին Հին ու Նոր Կտակարանի վաթսունվեց կանոնաւոր այսինքն միմիայն վաւերացեալ գիրքերուն հետ: Իր կատարելիք աշխատանքին թէ բնոյթը թէ չափանիշը այս էջերուն մէջ: կը գտնուին: Հոն պարզելուած տեղեկութիւնը հաւաստի ուսուցումն է որ իր կարգին բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը մատչելի կը դարձնէ հաւատացող եկեղեցիին: Սուրբ Գիրքը կրօնական գրութիւն մը չէ, բառին հասարակ առումով, ոչ իսկ բարեպաշտութեան դասագիրքը: Իր բովանդակութիւնը ամբողջովին կը պարունակէ մարգարէներու եւ առաքեալներու հաւաստի ու վաւերական պատգամը, ու ամէն ինչ որ մեր փրկութեան հետ սերտ առնչութիւն ունի: Մարգարէներ ու առաքեալներ տեսան, լսեցին, շօշափեցին յայտնութիւն ստացան պատմական եղելութիւններուն միջոցաւ որոնք մեզի կը հաղորդեն իբրեւ անոնց ականատես ու վաւերացեալ վկաները: Շնորհիւ Սուրբ Հոգիին ներշնչման: Կենաց Բանին վերաբերեալ կը գրէ Յովհաննէս առաքեալ իր առաջին թուղթին առաջին համարներուն մէջ: Այս գլխաւոր ու վճռական իմաստով է որ բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը կընդդիմանայ Հռոմի

աստուածաբանութեան: Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը գիտութիւն մըն է որ բազմաթիւ ծանօթութիւններ կը բովանդակէ: Աստուածաբանութիւնը Գիտութիւն մէ որովհետեւ ծանօթութիւններ կը կարգաւորէ որպէսզի անոնք ներդաշնակ համադրութիւն մը կազմեն: Իր գործածած եղանակները իր նիւթին ու բնոյթին հետ համայնական պիտի գտնուին: Ըսինք արդէն, թէ աստուածաբանութիւնը իր հիմը ունի փրկութեան պատմութեան արձանագրութիւններուն մէջ. փրկութիւնը այն է որ աշխարհին կը պարգեւուի եւ որուն մենք ալ մաս կը կազմենք: Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ վստահ ենք, թէ Աստուած միայն ընդհանուր կերպով չէ որ աշխարհը կը ճանչնայ, այլ իւրաքանչիւր անհատը, անհունօրէն իսկ աւելի քան որքան մենք գմեզ կարող ենք ճանչնալ: Աստուած սիրեց աշխարհը - ՄԵԶ - նախ քան մեր զինքը սիրելը: Ասկէ կը հետեւցուի թէ Աստուծոյ գործերը իրենց արժէքը կը կորսնցնեն եթէ զանոնք մեր անձէն անջատենք:

Իր կողմէն- Roger MEHLI, հետեւեալը կը գրէ, որը ամփոփ կերպով կը ներկայացնենք իր մէկ ուսումնասիրութեան առաջին բաժինէն քաղելով:

Բարեկարգեալ Եկեղեցիներ աստուածաբանական շարժումէ մը ծագում առին որուն ներշնչողները եւ առաջնորդներ եկեղեցին վարդապետներն էին: Ընդհակառակը տարածուած կարծիքի մը համաձայն ժՋրդ դարու Բարեկարգութիւնը բողոքի շարժում մը չէր եկեղեցական բազմաթիւ զեղծարարութիւններու դէմ: Ատոնցմէ անդին Բարեկարգիչներու գործը եղաւ քրիստոնեայ աստուածաբանութիւնը եւ վարդապետութիւնը վերստին քննարկել ու զայն իր սկզբնական վիճակին բերել:

Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը սկզբէն իսկ գիտակից կըլլար իր իւրայատուկ դերին: Ան հարկը կը տեսնէր վարդապետութիւնը ձերբազատել մարդկային փիլիսոփայութենա ու կրօնական բազմաթիւ անհեթեթ աւանդութիւններու հակակշռէն վերստին Եկեղեցական Հայրերու դառնալով ու մանաւանդ Սուրբ Գրքին ուղիղ սերտումին ուսումնասիրութեան ձեռնարկելով: Սա կը նշանակէր թէ վերացական գաղափարներ պիտի լքուէին ու Ինչ որ արդէն Բնական աստուածաբանութիւն կոչեցինք վերելը, պէտք էր մերժուէր: Մարդկային բանականութիւնը շնորհիւ բազմաթիւ բնական փաստերու չէ որ Աստուծոյ գոյութիւնը պիտի ապացուցանէ, կամ հոգւոյն անմահութիւնը ապացուցանէ: Փիլիսոփայութիւնը կրնայ օժանդակ հանդիսանալ աստուածաբանութեան ու շահեկան տարրեր փոխանցել անոր սակայն տարրեր որոնք ոչ մի գնով որոշիչ ու վճռական են քրիստոնեայ հաւատքի ու կեանքին համար: Մարդս չէ որ իր բանականութեան ոյժով Աստուած պիտի գտնէ, իբր թէ ան իր հետախուզութեան առարկան ըլլար: ՉԱստուած ճանչնալը երկու տարբեր եղանակներու գործադրուելուն արդիւքը չէ, մին յայտնութեան եղանակին միւսը մարդկային

տրամաբանութեան: Թէեւ գտնուեցան Բարեկարգեալ աստուածաբաններ որ սկզբնական այս համոզումին ծայրէ ծայր չի հետեւեցան ու դժբախտաբար իրենց կարգին բանական տարրեր ներմուծեցին ու բնական աստուածաբանութեան մը հիմերը նետեցին բարեկարգեալ եկեղեցիներէ ներս:

Յովհաննէս Կալվին իր հռչակաւոր ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ երկին մէջ կը գրէ թէ. Ոչ մէկը դոյզն համն իսկ չունի առողջ վարդապետութեան մինչեւ որ Ս. Գիրքը զայն իրեն հաղորդէ: Նմանապէս. Աստուծոյ գոյութեան ու բնութեան մասին կը գրէր. Ինչ որ մենք մեզմէ կը խորհինք Իր մասին, յիմարութիւն է, ու ինչ որ ըսենք անհամ է:

Բարեկարգեալ հարազատ աստուածաբանութիւնը սկիզբէն Բնական աստուածաբանութենէն խորշած է: Սակայն միւս կողմէ կարգ մը աստուածաբաններ որոնք անոր հակառակեցան իրենց դիրքը կարծրացուցին մերժելով Հաւատքի Ջատագովականի դերը: Սակայն այս երկու մերժողական ոգին մերժել Բնական աստուածաբանութիւնը եւ Ջատագովականը, մէկ որոշումի մը հետաւանքն էր Բարակարգեալ աստուածաբանութիւնը ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԲԱՆԻՆ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԵԼ:

Ի՞նչ ըսել կուզենք Աստուծոյ Բանով: Սուրբ Գրային Աստուածը խորհրդաւոր ու թաքուն էակ մըն է, սակայն ինքզինքը կը յայտնէ, կը յայտնէ ի խորհրդաւոր ու թաքուն աստուածային էութիւնը իր Բանով: Անձամբ եւ ամբողջովին այդ Բանին մէջ ներկայ է, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ Բանը սոսկ աստուածային յայտնութիւն մը չէ, *աստուածայայտնութիւն մը*, նման հեթանոս կրօններու յատուկ theophanie ներու : Իր Բանով Աստուած Ինքզինքը կը ճանչցնէ իբր Սուրբ ու Գթառատ Աստուած, այնպէս ինչպէս Որ է: Սուրբ Գրքին մասնայատկութիւնը կը կայանայ սա կէտին մէջ թէ Աստուած ու Իր Բանը սերտօրէն զօդուած են Եթէ հնարաւոր է Աստուծոյ վստահիլ իբր ճշմարիտ Աստուած պատճառը ան է որ Աստուած անձնապէս իր խօսքն է: Սուրբգրային յայտնութիւնը բացարձակապէս Աստուծոյ խօսքն է. դա է որ Յովհաննու աւետարանը կը յայտարէ երբ կը գրէ թէ *Բանը Մարմին եղաւ ու մեր մէջ բնակեցաւ*. Կամ Սրբազան Պօղոս առաքեալը. *Աստուած Քրիստոսի մէջ էր աշխարհը հաշտեցնելով Իր հետ* (Բ Կորնթ. 5): Աւետարանը նմանապէս կը շեշտէ թէ Աստուածային գործունէութիւնը իր Բանով տեղի կառնէ (-Եբր. 1.1): Աստուած կենդանի Աստուածն է որ Հին Կտակարանի մէջ կը հակասէ թէ անշունջ ու մունջ երկնային էակ մըն է:: Աստուած խօսող Աստուածն է: Ասոր լաւագոյն բացատրութիւնը եբրայերէն ՏԱՊԱՐ բառն է, որը թէ խօսք թէ Արարք կը նշանակէ: Աստուած իր Բանով - խօսք-Ստեղծեց - գործ- աշխարհը: Նոյնպէս Իր խօսքով մեղաւորը կարդարացնէ, ը ինչ որ Բարեկագութիւնը եզակի կերպով պիտի ստորագծէր:

Աստուածաբանութիւն ընելու կարելիութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ Խօսքին այս ըմբռնելի բնոյթին բերմամբ, կամ պատճառաւ: Աստուածաբանութեան գլխաւոր պաշտօնն է այս Բանին իմաստը ըմբռնել ու զայն մեկնաբանել: Բանը Արարք մ ալ է, որովհետեւ ան կը թարգմանուի աստուածային զանազան միջամտութիւններով վասն մարդուն: Հրեանները հրաշքներ կը փնտռեն, Յոյները իմաստութիւն, մենք կը քարոզենք Խաչեալ Քրիստոսը գայթակղութիւն Հրեաներուն յիմարութիւն հեթանոսներուն, բայց անոնց որ կանչուած են, Հրեայ եւ Յոյն, Քրիստոսը, Աստուծոյ զօրութիւնը եւ Աստուծոյ իմաստութիւնը(Ա Կորնթ 1. 22-24): Հետեւաբար աստուածաբանութիւնը տեսական գիտութիւն մը չէ, երեւութաբանութիւն, կամ հաւատքին հոգեբանութիւնը, որովհետեւ հաւատքը ինք իր մէջ չի դիտուիր, իբր թէ հոգեբանական դասակարգի մը պատկանող դիրքորոշում մը ըլլար: Որովհետեւ Աստուծոյ Բանը Խօսք, Գործունէութիւն, Խորհուրդ է, կստղծէ ու միմիայն ինքը կստեղծէ մարդուս մէջ այն գործիքը որը պիտի հասկնայ ու զԻնքը ըմբռնէ: Ասիկա է Սուրբ Հոգւոյն գործը: մարդուս մէջ,- in nobis- : Սոսկ Սուրբ Հոգիին ներկայութեան ստոյգ եղելութիւնը, հնարաւոր կը դարձնէ աստուածաբանութիւն կատարելը: Ինչ որ շփոթելու չենք տեսական իմացական գործունէութիւն մը հետ: Որովհետեւ Աստուած խօսեցաւ, Իր խորհրդաւոր բնութիւնը այժմ քօղածերծ է: Որովհետեւ Աստուած միջամտեց ու գործեց հնարաւոր ըրաւ որ մարդը զԻնքը ճանչնայ:

Անցողակի պէտք է շեշտուի թէ Բարեկարգութիւնը սկիզբէն կը խորշի ամէն տեսակ խորհրդապաշտական հակումներէ եւ դրութիւններէ: Սուրբ Գրքի Աստուած հիմնովին Իր տարբերութեան մէջ կը ճանչցուի ու կը պաշտուի Իր էութեան ու մեր էութեան միջեւ, ինչպէս արդէն ստորագծեցինք տեսականութիւն մը չկայ. մարդ էակը խորհրդապաշտական կերպով Աստուծոյ երկարածգումը չէ:

Այսպէս, Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը հեռացած է թէ բնական աստուածաբանութենէն, թէ ալ խորհրդապաշտութենէն, Աստուածային Բանին աստուածաբանութիւնը ըլլալով: Սա չի նշանակէր թէ Աստուած իր Յայտնուած բանէն դուրս չի ճանչցուիր, թէ Ընդհանուր կոչուած Յայտնութիւն մը գոյութիւն չունի, ինչ որ մեր ուսումնասիրութեան շարքին յաջորդ հատորը պիտի կազմէ: Սակայն Բնական ոեւէ է աստուածաբանութիւն Աստուծոյ դէմքը կաղաւաղէ ու Իր գործերուն սխալ մեկնաբանութիւններ կու տայ: Պատճառը մարդուս մեղքին արդիւնքն է: (Տես Հռոմ. 1.20-21): Աստուծոյ ծանօթութիւնը հնարաւոր կը ըլլայ եթէ անիկա վերածանօթութիւնն իր կացութեան յաչս Աստուծոյ: Սոսկ Աստուծոյ Բանն է որ Իր գործերուն իմաստը մեր հաւատքի աչքին կը կը

լուսաբանել ու անկեալ մարդը կարառաջնորդէ զանոնք վերաճանչնալու ու մարդ-հաւատացեալը կը դաւանի ու կը խոստովանի թէ ինք Շնորհքի ենթական է:

(հետետողութեամբ ROGER Mehl ի, LA THEOLOGIE PROTESTANTE, Preses Universitaires de France)

Վերելի յայտարարութիւնները կը բացայայտեն բարեկարգեալ աստուածաբանութեան ինքնայատուկ բնոյթը: Մէկ կողմէն ան բացարձակապէս առարկայական պիտի ըլլայ, նման ամէն գիտութեան: այլապէս անհաւատարիմ Սուրբ գրքին հանդէպ եթէ անոնց ճշգրիտ իմաստը չըմբռներ ու չի վկայեր պատմական եղելութիւններուն որոնք մեր փրկութեան մասերն են, միւս կողմէն, եթէ աստուածաբանը իր նախընտրութիւններուն հակի առանց յարգելու Աստուծոյ ծրագիրը, ու իր անձին հետ կապ հաստատել: Պարզ եղելութիւններ ներկայացնելը սոսկ առարկայական եղանակով աստուածաբանութիւնը աւետարանական չի հանդիսացներ: Մերթ ճշգրտօրէն սուրբգրային նախադասութիւններ արձագանգելը հաւասար չէ Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան ըմբռնումին: Աստուածաբանը անձնապէս ընդունելու է ինչ որ Մատեանին էջերուն մէջ առարկայականօրէն ճանչցած է Երբ կը կարդայ, թէ ԱՍՏՈՒԱԾ հաճոյք չառներ մեղաւորին մահէն, ատիկա իր մեղաւոր ըլլալը պիտի ընդունի. առանց որու անհնա է փրկութեան ենթակայ ըլլալ: Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը հաւատքի աստուածաբանութիւնն է որովհետեւ ան կը խուսափի ենթակայական մեկնաբանութիւններէ, որոնք սուրբ Մատեանին պատգամէն կը շեղին ու զայն կը խեղաթիւրեն, Աստուծոյ միտքը մթազնելով ու Փրկարար Շնորհքին արդիւնքը խափանելով:

2- ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ:

Աստուածաբանութիւն եզրը Յունարէն *theologia* բառին թարգմանութիւնն է. նշանակութիւնը Աստուծոյ գիտութիւնը ըլլալով: Ժամանակի ընթացքին այս իմաստը ընդարձակուեցաւ,

նշանակելով եկեղեցիին բովանդակ իմացական ու դաստիարակչական կոչումը եւ առաքելութիւնը: Ներկայիս ամէն ինչ որ Աստուծոյ Խօսքին հետ կապ ունի, նոյնիսկ եթէ անոր կ ընդդիմանայիս աստուածաբանութիւն որակը կրնայ կրել: Սակայն իր առարկան Յիսուս Քրիստոսը կ ամ Սաստուած ընել անբաւարար է. որովհետեւ աւելի պիտի զբաղի քան Աստուծոյ եւ Յիսուս Քրիստոսի հարցով: Աստուած Կենդանի ու գործող էակ մըն է. ուստի աստուածաբանութիւնը Անոր գործերուն բոլոր երեսներով պիտի զբաղի. օրինակի համար, ընտրութեան, արարչութեան, հաշտութեան, ստեղծագործութեան, նիւթական աշխարհի, հրեշտակներու, մարդուս հարցով. այս վերջինին հետ Աստուծոյ մասնայատուկ Շնորհքի Ուխտին յարաբերութեամբ, եւ այլն: Թէեւ աստուածաբանութիւնը պիտի անդրադառնայ, - ու հարկ է որ անպայման անդրադառնայ-, ժամանակներու եւ պարագաներու բերմամբ, կարգ մը կէտերու նկատմամբ առաւել կերպով, զանոնք շեշտելու մասնայատուկ կերպով: Այսու հանդերձ այդ շեշտը պէտք չէ որ վաղանցուկ նորաձեւութեան մը հետեւի ու իր կարգին նորաձեւութիւն մը դառնայ Ջգոյշ ըլլանք մանաւանդ երկուութեան սխալին հանդէպ, կարծելով թէ Աստուածային Անձը մէկ գիտութեան առարկան կրնայ ըլլալ ու Իր ստեղծագործութիւնը, Իրմէ անկախ տարբեր գիտութեան առարկան: Թէ, մէկ կողմէն հոգեւոր կոչուած իրողութիւն մը կայ, միւս կողմէն ալ ֆիզիքական ու բնական երես մը, որը Աստուծոյ գիտութենէն անկախ կը քննարկուի: Արդ, աշխարհի իր լիութեամբ Աստուծոյ կը պատկանի, ըստ 24րդ Սաղմոսին: Ստեղծագործութեան ոչ մի երեսը օրինաւոր կերպով Աստուծոյ հայեացքէն ու հակակշռէն չի վրիպիր: Ուստի, աստուածաբանութիւնը պիտի մատնանշէ այն բոլոր գիտութիւնները ու գործունէութիւնները որոնք մարդկային ասպարէզին մաս կը կազմեն ու Աստուծոյ գերադաս, անխուսափելի հեղինակութեան ներքեւ կը գտնուին: Ըսուած է, թէ կերպով մը աստուածաբանութիւնը հին համալսարաններու նմանող փոքր համալսարան մը կը կազմէ, ուր ամէն ինչ հաւատքի հետ կապ ունի: Համայն ստեղծագործուած իրականութիւնը աստուածաբանական հայեացքին ներքեւ պիտի դրուի: Արարչութիւնը կայուն, սթաթիք, անփոփոխելի երեւոյթ մը չէ, այլ սկզբնաւորութիւնը աշխարհի պատմութեան, անոր անհրաժեշտ հետեւանքը, իրականացումը աստուածային յաւիտենական Ծրագրին եւ պատմութեան ընթացքին հաստատուած ուխտին, ինչ որ իր յետին նպատակն է: Հետեւաբար, անբնական ու անօրինի պիտի ըլլար ստեղծուած իրականութեան մէկ երեսը աստուածային հայեացքէն ու հակակշռէն զերծ ու անկախ պահելը: Այս է պատճառը որ աստուածաբանութիւնը մնացեալ գիտութիւններէն արմատապէս կը զանազանէ, որովհետեւ կը զբաղի ու կը դիմագրաւէ ինքնուրոյն խնդիրներ : Ամէն ինչ որ ստեղծուած է ինք իր մէջ նպատակ մը չունի. սոսկ Աստուծոյ որոշման ու ընտրութեան համաձայն է որ իր հարազատ ու վաւերական նշանակութիւնը կը ստանայ: Հետեւաբար, այսինքն այս իմաստով, ի վերջոյ աստուածաբանութեան յետին առարկան Աստուած Ինքն է: Այս տեսակէտը կարգ մը խնդիրներու ծագում կրնայ պատճառել:

Նկատի առնենք թե Հրեաներ եւ Քրիստոնեաներ արդարացիօրէն կը վարանին Աստուծոյ անձին մասին խօսիլ ... շաղակրատելով: Ատիկա կը բացատրէ, թէ վաղ եկեղեցիին անդամները հեթանոսներու կողմէ *անաստուածներ* կը սեպուէին, որովհետեւ իրենց զրոյցը Անոր մասին բոլորովին տարբեր էր հեթանոս մտքին արտահոսած զրոյցէն: Պատճառ մը ունինք Աստուծոյ մասին նուազ խօսելու որպէսզի առաւել իրեն հետ զրուցատրենք: Այսու հանդերձ, ան որ Աստուծոյ հետ խօսած է ու իր մտերմութեան փորձառութիւնը կը վայելէ, պիտի չվարանի իր մասին ալ խօսելու:

Յաջորդ խնդիրն է, հնա՞ր է Աստուծոյ մասին խօսիլ, տրուած ըլլալով որ Ան առարկայ մը չէ իրի մը նման, քարի ու փայտի պէս: Թէեւ մէկ իմաստով Ան ալ մեր ծանօթութեան ու գիտութեան առարկան է. որովհետեւ իր ազատ սիրով, յայտնուած ու ապրուած Յիսուսի Քրիստոսի մէջ, իր Անձը մեզի պարգեւեց,(Ա Յովի 1.15): Առաքեալներ իսկապէս իր անձին մասին խոկացին եւ խօսեցան: Արդի եկեղեցին, եթէ կը ցանկայ իրաւացիօրէն առաքելական յաջորդութեան մէջ մնացած ըլլալ կը պնդէր որ վաղ եկեղեցիին օրինակին հետեւելու է: Մեզի յայտնուած ու մեր պաշտած Կենդանի Աստուածը Եզակի առարկայ մըն է: Եզակի, որովհետեւ զինքը մեր հակակշռին ենթարկել անհնար է, բացի եթէ կռապաշտական է մեր գաղափարը. իր պարգեւած յայտնութիւնը իր ազատ Սիրոյ յայտնութիւնն է: Միեւնոյն ժամանակ մեզի կը յայտնուի իբր բացարձակ Տէր: Մենք ենք պատասխանատուները իր առջեւ, առանց անմիտ ու յոխորտ խիզախութիւնը ունենալ ու զինքը մեր հակակշռին ենթարկելու(տեսէք Յովի Գիրքը): Սա կը նշանակէ թէ աստուածաբանութեան մէջ փոխարինութիւն մը տեղի կ ունենայ: ԱՅՍ առարկային ու ԱՅՍ ենթակային միջեւ: Ատիկա տեղի կունենայ նախ քան աստուածաբանութեան իսկ ձեռնակելը: Առարկան Ենթակայի պիտի փոխուի: Աստուած Ինքն է որ մեզ կը հարցապնդէ..Ինք կը լուսաբանէ մեր անձին գոյութիւնը.մեր ուղին կը սահմանէ, էութեան ու գոյութեան իմաստը կը մեկնաբանէ ու կը հաղորդէ, մեզ ալ իր արարչագործութեան ծիրին մէջ կը հաստատէ:

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ

Նախորդ հատուածէն կարելի է հետեւցնել թէ աստուածաբանութեան առարկան ընդարձակ առումով Աստուած Ինքն ու իր Արարչագործութիւնն է: Դարձեալ ընդարձակ առումով, մարդ էակն ալ աստուածաբանութեան քննութեան առարկան կը սեպուի: Բոլոր մարդիկ, *արարածներ են* իմացական մտածողութեան տէր, եւ զիրենք շրջապատող իրականութեան վերաբերեալ, անոր սկիզբին, վախճանին ու իմաստին վերաբերեալ հարցեր ունին: Սակայն էապէս հարցը Աստուծոյ

հետ առնչութիւն ունի, հետեւանքը մարդկային հիմնական անկատարութեան: Եթէ ստեղծեալ իրականութիւնը ինքնավար, ինքնամփոփ ու ինքնաբաւ ըլլար հարցը չէր ծագեր: Տրուած ըլլալով թէւ ստեղծագործութիւնը անխզելի կերպով Աստուծոյ հետ կապ ունի, միաժամանակ Ստեղծիչէն խզուած ու անջատուած է. մարդ արարածին ապստամբութեամբ, ու մեղքի մէջ անկումով: Աստուծմէ հեռացած մարդս տագնապ ու խռովութիւն յարուցանող կացութեան մը թէ պատասխանատուն թէ զոհն է՞ երկիւղալի վտանգի ենթակայ: Ան որ այս կացութեան եւ ընթացքին մէջ կը գտնուի, տեսականօրէն անբնականոն դառնօրէն տագնապալի վիճակի մը կը մասնակցի: Ինչ որ ալ ըլլայ իր քննարկութեան ոլորտը, եւ եղանակը, հիմնապէս աստուածաբանութեամբ կ'զբաղի, նոյնիսկ եթէ կը յամառի թէ Քրիստոնէայ մը չէ: Ուստի այս վատաւորող աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ արարչագործութիւնը նկատի պիտի չառնէ, ու զայն քննարկէ իր հարցումներուն պատասխանը ստանալու համար: Բան մը որ նիւթին կապակցութեամբ սահմանափակում կենթադրէ, միեւնոյն չափով երբ առարկային առնչութեամբ է որ հարցումներ կուղղուին: Նոյնիսկ եթէ բոլոր մարդիկ փորձառաբար ստեղծեալ աշխարհի անկատարութեան տեղեակ ըլլային ու իրազէս անոր խղճալի վիճակին, ականատեսները ու զոհերը այս անբաղձալի կացութեան, ոչ մեծամասնութեամբ ատոր բուն պատճառին վերահասու են: Հետեւաբար պատասխանը անոնք դժբաղտաբար բացառութիւններ են: Ուստի իրողութեան իմաստին հանդէպ տգէտ կը մնան: Ասիկա ալ աստուածաբանական զեկուցում մըն է, որը բանական մարդուն յաւելուածական է, անոր արդիւնքը ըլլալով զիրար հակասող պատասխաններ ու մեկնաբանութիւններ քաղել: Եկեղեցիին մէջ սակայն անոնք որ աւետարանի մասնայատուկ սկզբնաւորութիւնը կընդունին, հոն նպատակ, իմաստ ու մեկնաբանութիւն մատչելի կը դառնան: Համայն իրողութիւնը Աստուծոյ ստեղծագործութիւնն է, որու. նպատակը բերկրութեամբ ու ցնծումով հաղորդակցութիւն մշակել է Արարիչին հետ: Նոր իրավիճակ մը որ նախապէս Իրեն հետ հաշտութիւն կենթադրէ ու համերաշխ գոյակցութիւն կը ստեղծէ: Ամէն ինչ Աստուծոյ հետ անքակտելի կապ ունի, հնարաւոր է ատիկա ըմբռնել միմիայն հաւատքի միջոցառութեամբ: Այս իմաստով անտեղի չէ իւրաքանչիւր հաւատացեալ քրիստոնէան ալ Աստուածաբան մը կոչել. նոյնիսկ եթէ իր մտածելու կարողութիւնը, կերպը ու արտայայտութիւնը խիստ տարրական ըլլան: Արդեամբ հասուն ու ծանօթութեան տիրացած քրիստոսնան ոչ միայն պիտի ջանայ համադրական քրիստոնէայ յղանք մը կազմակերպել, որպէսզի հաւատքի թէ բնութեան թէ բովանդակութեան տիրանայ, Աստուծոյ, ընտրութեան, արդարացման, Յիսուս Քրիստոսի վերստին երեւնալուն-, հապա նաեւ սուրբ գրային աստուածաբան մը պիտի ըլլայ Աստուածաշունչը ուսումնասիրելով, իր իւրաքանչիւր համարին ու հատուածին մէջ, ու եկեղեցական պատմութեան մտերմանալով անոր վարդապետութեան պատմութեան եւ անցեալի եկեղեցիին աւանդած դաւանանքին փրկութեան հետ: Դարձեալ մասնագէտ մը պիտի ըլլայ միսիոնարական առաքելութեան եւ Տէրոջ ձեռաց մէջ

գործիք մը ի շահ արքայութեան տարածման: Նոյնը պէտք է յայտարարել նաեւ կրօններու գիտութեան վերաբերեալ: Որպէսզի այդ ճիւղին մէջ ալ հաւատարիմ ու անկեղծ վկան մնայ յայտնուած երկնային փրկարար ճշմարտութեան:

Սակայն որպէսզի այսպէս պատրաստուած, թրծուած ու զարգացած աստուածաբան կամ Քրիստոսնեայ հաւատացեալ, էական է Սուրբերու հաղորդութեան մէջ ապրիլ, բաժնել հաւատքի դաւանանքը ուղղափառ քրիստոնեաներու հետ. Աստուծոյ ու Իր ստեղծած աշխարհի մասին, ըլլայ ուղղակի խօսակցութիւններով ու հանդիպումներով, ըլլայ անցեալի պատմութեան հետեւելով: Այս իմաստով աստուածաբանութիւն կը կատարուի եկեղեցիին մէջ:

Թէեւ աստուածաբանութեան ենթական, որը արժամաբար միւթ ալ կրնանք կոչել, սահմանափակ պէտք է մնայ: Սուրբ Գրքին ծաւալը, եկեղեցական պատմութեան ընդարձակ տարողութիւնը, մարդկային ընկերութեան ներկայ գոյավիճակը, ու անոր ստեղծած բարդ հանգամանքը, սերտ ու սեղմ քննարկութեան կը կարօտին: Նիւթեր որոնք մասնագիտութեան հարկը ունին: Արդ ոչ մի անհատ, մանաւանդ եթէ մեկուսացած հաւատացեալ մըն է, կարող է ադ բոլոր միւթերը առանձին քննարկել ու անոնց ամբողջութեան ծանօթութեան տիրանալ: Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ, մանաւանդ աւետարանի քարոզիչ տեսականօրէն աստուածաբանութիւն պիտի ուսանի: Այդ պատճառով ալ անձնական աստուածաբանական ինքնատիպ գործ անկարող է արտադրել: Հոս նոր հարց մը պիտի ծագի.. աստուածաբանը ի՞նչ բանի մարտամուտ է: Բնական է անպայման, աստուածաբանութիւնը տեսականօրէն մտածելու: Սակայն նկատի առինք թէ անոր առարկան Աստուած Ինքն է ու իր համայն ստեղծագործութիւնը: Ի՞նչպէս հնարաւոր է անձի մը համար ատոնց բոլորին մասնագէտը ըլլալ: Երբ Աստուծոյ մասին կը խօսինք իբր աստուածաբանութեան առարկան, նշմարեցինք թէ Ան նաեւ անոր Ենթական է. որովհետեւ ԻՆՔն է Տէրն Ամէնայնից ու սեպհականատէրը բոլորիս: Մէկը որ Աստուծոյ մասին տեսականօրէն մտածել կ'որոշէ, նախ պէտք է իր անձը Անոր յանձնէ. ընդունի յայտնած ճշմարտութիւնը Իր մասին ինչպէս ամէն ինչի մասին: Այս կերպով ենթական առարկան կը դառնայ, ու փոխադարձաբար Այս փոխանակութիւնը բացարձակապէս էական է եւ բնական ոեւէ ուղղափառ աստուածաբանութեան համար: Աստուածաբանը ինչպէս հաւատացեալ Քրիստոնեան այն կէտին պիտի յանգի ուր կը համոզուի եւ կընդունի թէ Աստուած ինչ կը խորհի իր մասին: Եթէ միմիայն Աստուած -առարկային մասին կը մտածէ ու իր անձը ենթակայ տէրը կը նկատէ իր աստուածաբանութեան, անպտուղ ու անօգուտ աստուածաբանութիւն պիտի կատարէ: Այս առնչութեամբ ինք եւ ուսանողը ու քրիստոնեան, յատուկ տրամադրութիւն մը ցուցաբերելու են: Հաւատք, Յոյս, Սէր են այդ կանխական ենդադրութիւններ ու տրամադրութիւնը: Խօսիլ Աստուծոյ մասին առանց խօսելու Աստուծոյ հետ

ամուլ աստուածաբանութիւն մըն է յաչս Բարեկարգութեան: Աստուածաբանութեան մէջ լսել եւ ունկն դնելը էական են. այդ է որ Բարեկարգութիւնը արմատապէս հռոմէադաւան ու մնացեալ հնադաւան եւ աւանդապաշտ եկեղեցիներէ կը բաժնէ, որոնք ամէն ինչ բացարձակապէս առարկայականութեան վերածած են: Հռոմ դասական Յոյն ուղին որդեգրելով կարեւորութիւն ընծայեց տեսութեան, դիտելուն, հետեւաբար Սուրբ խորհուրդներն են եկեղեցիի կեդրոնը ու ոչ թէ աւետարանի քարոզութիւնը: Նոյնպէս պատկերներու ներկայութիւնը, որը լսելուն փոխարէն տեսնելը կը ջատագովէ: Բարեկարգութիւնը, ինք, հետեւեցաւ Եբրայական մտածելակերպին, որը շեշտը կը դնէ լսելու եւ ունկն դնելու վրայ: Շէմա Իսրայէլ է Հին Կտակարանի յորդոր-հրաւերը Լսէ Ով Իսրայէլ: *Դուն քեզի պատկերներ պիտի չշինես...պատկերներ չպիտ չշինես:* Լսելը կերպով մը կրաւորական դիրք կենթադրէ աստուածաբանին համար: Սակայն Բարեկարգութիւնը աստուածաբանութիւնը ստեղծող չի սեպեր իբր թէ ան ինքնատիպ գործ մը ըլլար, այլ վերարտադրող միտք եւ գործունէութիւն այն ինչին որ արդէն յայտնուած, արտադրուած եւ գրուած է: Ասիկա կրաւորական կերպով յայտնութեան բնութենէն կը բխի: Աստուածային յայտնութիւնը համը չէ, այլ հարազատ յայտնութիւն. ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ապրող անձնական կենդանի Աստուածը, որը կը խօսի ու կը գործէ: Յիսուս Քրիստոսի մարմնացումով, Աստուծոյ թէ Բանը թէ Արարքը եղաւ: Հետեւաբար հարկը չի մնար զինքը հետազօտելու, քննարկելու, մանրալուծելու եւ մեկնաբանուելու, ինչ որ է աւաղ պարագան ոչ միայն հեթանոս մտքերու այլ նաեւ քրիստոնէայ համարուած խորհրդապաշտներու որոնք լեզեոն են թէ օտար եկեղեցիներու մէջ թէ ալ հայ լուսաւորչականին մէջ: Աստուածաբանութիւնը սոսկ ասիկա կը հաստատէ, Խօսքին մեկնաբանութեան ու զեկուցումին ծառայելով: Կալվին կը գրէր. *omnis recta cognitio dei ab oboedientia nascitur*, Աստուծոյ ուղիղ ծանօթութիւն- ճանաչումը հնազանդութենէ կը ծագի: Ոչ միայն Բանը մեր աստուածաբանութիւնը պիտի դասաւորէ անոր մեկնաբանութիւնը կանխելով, այլ նաեւ զայն ի չգոյէ գոյութեան կանչելով, ու մահէն կեանքի փոխադրելով:

Աստուծոյ Խօսքը բացայայտ է. Ուխտի Խօսք է, որով Աստուած մեզի կը յայտնուի իբր Հայր Եղբայր ու Բարեկամ, իբր Տէր, Կարդապետ ու Դատաւոր: Ինքն է Իր Շնորհքի Ուխտին առաջնահերթ մասնակցողը: Ինքն է մարդուս Աստուածը, վասն մեզի ու վասն մեր փրկութեան. մենք միայն երկրորդական անդամներն ենք իր կնքած ուխտին: Մարդը Աստուծոյ մարդն է. Անոր դատաստանին ներքեւ կորուսեալ, բայց փրկուած Իր շնորհքին միջոցաւ ու ազատ արձակուած ծառայելու նպատակով: Այս է բովանդակ ճշմարտութիւնը մէկ նախադասութեամբ: Այս կերպով ինչ որ աստուածաբանութիւնը պիտի գտնէ Աստուծոյ մարդուն ստեղծագործութեան մասին բոլորովին աննիւթական չէ, ոչ անստոյգ ու տարտամ ճշմարտութիւնը, այլ առարկայօրէն ճանչցուած Սուրբ Հոգիին ներքին վկայութեամբ ու ազդեցիկ լուսաբանութեամբ: Աստուածաբանութեան մէջ

Ճշմարտութիւնը պէտք է տեսականօրէն մտածուի թէպէտեւ ճշմարտութիւնը տրուած եւ ճանչցուած է:

Լսելու նախակարգութիւնը առիթ կը ստեղծէ գործելու: Լսելը կատարեալ պիտի ըլլայ երբ մէզ հնազանդելու մղէ: Ուստի հաւատքը սահմանուած է իբր հնազանդութիւն (<ճոմ 1.5): Սխալ է կարծել թէ աստուածաբանութիւն բարեպաշտութեան չառաջնորդեր ու ալ զայն կը ներշնչէ: Այդ կրնայ պատահիլ եթէ առարկայ- ենթակայ փոխադարձ յարաբերութիւնը անտեսուի: Ան որ սխալ կերպով սուրբ իրողութիւններու հետ կգբաղի ի վերջոյ անպտուղ է անոնց հետ չէ իր գործը այլ ինքն իրեն հետ: Եթէ Աստուած մեր քննարկութեան Տէրը չէ անոր առարկան ալ չէ: Ան որ աստուածաբանութեամբ կը զբաղի նախ եւ առաջ ինքը ենթարկուած ըլլալու է Աստուածային իշխանութեան, իր կողմէ տիրացուած, ու իրմով միայն կատարելապէս մեկնաբանուած իբր մարդկային էակ:

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԳՐՈՒԹՅՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ

Արդէն բաւարար կերպով կը կարծենք թէ, ուղղակի եւ անուղղակի կերպով արտայայտուեցանք այս հարցով: Հոս միայն ընդհանուր եւ ամփոփ ակնարկ մը նետել պիտի փորձենք

Հէրման Պավինք(Hermann BAVINCK) ըսած է թէ ամէն նիւթ որ Ս Գրքին հետ կապակցութիւն ունի պէտք է իսկոյն եւ անպայման նաեւ առնչութիւն ունենայ մեր փրկութեան ծանօթութեան հետ: Այս գաղափարին վրայ հարկը կը տեսնենք աւելցնելու թէ անիկա մեր ամբողջ գոյութեան հետ ալ սերտ կապ ունի, ու չէ սահմանափակուած փրկութեան հետ: Ան կը գրաւէ . մեր լինելու խնդիրը շալոմի մէջ, այսինքն աստուածային խաղաղութեան մէջ: Թէեւ փրկութիւնն ալ լայն առումով մեր գոյութիւնը կը կազմէ, մանաւանդ Աստուծոյ Ուխտին մասնակցելու բերմամբ:

Եթէ Հին եւ Նոր Կտակարաններու ուսումը հին արեւելքի կրօններուն ծանօթանալուն նմանէր աստուածաբանութիւնը իր աւետարանական իմաստը եւ արժէքը պիտի կորսնցնէր: ու Ս. Գրքին նպատակը պիտի եղծանուէր: Ուստի, թէեւ զգուշութեամբ, կրնանք ընդունիլ թէ Հովուական Աստուածաբանութիւնը, աստուածաբանութեան թագը կը կազմէ, որովհետեւ ան է որ ի վերջոյ կ ընդգրկէ Աստուծոյ եւ Տիեզերքի մասնայատուկ հաղորդակցութիւնը ու գոյութեան իմաստը Ճշմարտութիւնը կողողուի դէպի որոշ նպատակ մը, ինչ որ յունարէն լեզուաւ թէլէօլոճի teleology կը կոչուի, այսինքն յետին նպատակ ունեցող:

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Է .

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԴՈՒՄ ԶԳԱՑՈՒՄԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԱՆԴԷՊ:

Ըստ արդիապաշտ- ազատախոհ մտքին, աստուածաբանությունը մարդուս կրօնական զգացումներու գիտությունն է, տեսակ մը աստուածաբանական հոգեբանություն, Աստուծոյ հետ կապակցութիւն ունենալու ու Իրմէ կախեալ ըլլալու համոզումէն բխած: Այս զգացումը արտայայտուած է համաշխարհային, կրօնական կամ այլ երկերու մէջ: Աստուածաբանութեան նպատակն է այս երեւոյթով զբաղիլ: Սուրբ գիրքը այդ զգացումին ու համոզման լաւագոյն վկայութիւնը կը սեպուի: Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան համար այս սահմանումը անընդունելի է, որովհետեւ այս կարծիքը Սուրբ Գիրքը լոկ պատմական պարունակութիւն ունեցող գրութեան մը մակարդակին կը բերէ: Եթէ այդ մակարդակին իջնէ, Ս. Գիրքը կը դադրի Աստուծոյ Խօսքը արծագանգելէ: Պիտի չդադրինք կրկնելէ թէ Սուրբ Գիրքն է գերազանց չափանիշը մարդկային ամէն խորհուրդի, գաղափարի, կարծիքի ու զգացումի: Ան է որ հեղինակաւոր կերպով ու վերջնականապէս ստեղծագործուած իրողութեան իր անսխալ եւ անհերքելի վկայութիւնը կու տայ, Աստուծոյ գոյութեան մասին ալ , Անոր Ծրագրին յղացման ու մարդկային պատմութեան ընթացքին այդ Ծրագրին իրագործման: Աստուածաշունչն է որ Մեղքի իրողութիւնը կը յայտնէ, անոր ողորմելի թշուառ իրողութեան վրայ կը սփռէ իր լոյսը: Մարդուս էութեան իսկութիւնը, կը պարզէ իր ստացած սկզբնական կոչումը: Եթէ մերժենք այս համոզումը, որը իրականութիւնը կը ցոլացնէ, անխուսափելիօրէն է որ մեզի համար, մեր կարծեցեալ կրօնական ու հոգեւոր զգացումներուն կապակցութեամբ, Ս. Գիրքը Աստուծոյ Խօսքը ըլլալէ կը դադրի: Ինչ որ կը վերաբերի աստուածաբանութեան պարզապէս մարդաբանութեան, ընկերաբանութեան եւ հոգեբանութեան ճիւղին կը վերածուի:

ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

Հարց տուինք, թէ ո՞րն է աստուածաբանական հետազօտութեան առարկային տրուելիք պատասխանը: Ամենաբնական պատասխանը պիտի ըլլայ Աստուած Ինքն է անոր Առարկան: Տարբեր պատասխաններու համաձայն առարկան առաւելաբար Սուրբ Գիրքն է իր բովանդակ պարունակութեամբ, գաղափար մը որ նախկինը չի հակասեր, պայմանաւ որ թէ մին եւ թէ միւսը ուղիղ կերպով հասկնանք: Գալով անոր գիտական նկարագրին, հետեւեալ հարցը ծագած է.. աստուածաբանութիւնը կրնա՞յ արդարացիօրէն գիտական կերպ համարուիլ: Ներկայիս այդ գաղափարին ընդդիմացողները բազմաթիւ են: Պատճառը գիտութեան վերաբերեալ մշակութային ընդհանրացած գաղափարն է: Ներկայիս գիտութիւնը Աստուծոյ ու Կրօնին նկատմամբ բոլորովին

չէզոք դիրք ու գործողութիւն կենթադրէ: Գիտութիւնը փորձառական է կըսուի, ուստի աստուածաբաններու ու իր միջեւ վիթխարի տարակարծութիւններ պիտի յարուցուին: Ենթադրենք թէ հնարաւոր ըլլար ներդաշնակ համաձայնութեան մը յանգիլ աստուածաբանութեան առարկային մասին, անոր բաժանումներուն ու գիտական բնոյթին վերաբերեալ, ի՞նչ պիտի ըլլար եղանակը, Կանոնը, չափանիշերը, որպէսզի այս կէտին շուրջ ալ յստակ եզրակացութեան մը յանգէինք: Ի՞նչ կերպով Քրիստոնեան Աստուծոյ խօսքէն առաջնորդուելով աղաքականութիւն մը պիտի կերտէ, կամ մարդկային պատմութիւնը պիտի ուսումնասիրէ, կամ ֆիզիքական գիտական հետախուզութիւններ պիտի կատարէ, եթէ աստուածաբանութեան միակ դերը ամէն ինչ որ Ս. Գրքէն դուրս է կասկածի ենթարկէ իբր անվաւեր գիտութիւն: ատիկա է մեծ սխալը որ կը գործուի Սուրբ Գրային կոչուած ուսումնարաններու մէջ, ուր Սուրբ Գիրքէն դուրս ոչինչ կարելի է Աստուծոյ առաջնորդութեան վերագրել: Հոն աստուածաբանութիւնը սուրբ գրային պարզագոյն ու տառական սերտողութիւններու կը ծառայէ, մնացեալ ամէն ինչ չէզոք եւ աշխարհային համարելով, ու գրեթէ ամբողջովին ինքնիշխան դատելով, հեռացած աստուածային հսկողութենէն: Այդ էր Միջին Դարուն Թովմաս Ակիւղացիի հոյակապ սխալը, որմէ, աւաղ, գերծ չմնացին կարգ մը յետ-բարեկարգեալ աւետարանական աստուածաբաններ, որոնք կը շարունակեն միեւնոյն սխալը տեսականացնել, մարդկային մտածողութեան հեղինակութեան վստահելով ու Աստուծոյ Անձին ու Ստորոգելիներուն նկարագիրը վերլուծելով ըստ մարդկային տրամաբանութեան ընկալուած կանոնին: Ատիկա է որ Բարեկարգութիւնը ԲՆԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ կը կոչէ:, անոր ընդդիմանալով իբրեւ ապօրինի քրիստոնեայ ձեռնարկ: Այդ ըմբռնումով, Աստուածաբանական վերլուծումներ կը կատարուին գերբնական սեպուած երեւոյթներու միջոցառութեամբ այսինքն ինչ որ բնական ու ինքնիշխան է եւ օտար նկատուած աստուածային ձեռնարկէ եւ միջնորդութենէ: Իրականութեան մէջ ըստ այս գաղափարին, Աստուած Ամենակալ չէ, այլ օտար մը, զոր օր. դաստիարակութեան մարզին աչքին, զբօսանքի դաշտին, կենսաբանութեան գիտաշխատանոցին , երաժշտութեան սրահին ու քանդակագործութեան ոլորտներուն եւայլն: Այս սխալ գաղափարն է որ ներկայ ընկերային հասարակական կեանքը ու գործառնութիւնները բոլորովին աշխարհականացուցած է, իր բուն պատճառը ունենալով աստուածաբանական դերին այս սխալ ըմբռնումը: Սակայն Բարեկարգեալին համաձայն աստուածային յայտնութիւնը ուսումնասիրելն է գլխաւոր կոչումը: Հասկնալ, ու մարդկային լեզուով մեկնաբանել թէ ամէն իրողութիւն Աստուծոյ գերազանց - վերանցական Անձը կը յայտնէ: Ուսումնասիրել Աստուծոյ ստեղծագործ եւ փրկարար գործերու տարբեր եղանակները: Սակայն այս դերն ալ ծայր կրնայ տալ ու նոր խնդիրներ յարուցանել: Ճի՞շդ է, թէ Աստուած իր Նկարագրին մասին եւ ստեղծագործութեան վերաբերեալ, Սուրբ Գրքին ու Յիսուս Քրիստոսով որոշ բաներ յայտնած է մարդկութեան

(տես Սաղմ 19. 1-4, Եբր 1.1): Համայն ստեղծագործութիւնը աստուածային նկարագրին ու կամքին յայտնութիւնն է: Սոյն դերը կը սահմանուի ու կը նկարագրուի ստեղծագործութիւնը իբր մարդկային քննութեան առարկան ընել: Սակայն աստուածաբանութիւնը այս կերպով սահմանել անոր կը վերագրէ խիստ ընդարձակ դաշտի մը մէջ խոկալ ու գործել: Մանաւանդ որ աստուածաբանութիւնը յայտնուած ճշմարտութեան միակ պահապանը կընէ, անոր պարգեւելով բացառիկ առանձնաշնորհում մը, ինչ որ կը զլացուի մնացեալ գիտութիւններուն: Միջին Ղարուն, ինչպէս ներկայիս, Հռոմի եկեղեցիին համար, աստուածաբանութիւնը գիտութիւններու թագուհին կը սեպուէր: Աստուածաբանութիւնը միջնորդ կըլլար մարդուս ու Աստուծոյ միջեւ, մինչդէռ մարդկային մնացեալ գիտութիւնները կաշխարհականացնուէին, ուրանալով անոնց կրած կրօնական բնոյթը: Եւ զլանալով դերը : Թէեւ այս սահմանումը արդարանալի, նոյնիսկ ծանրակշիռ ճշմարտութիւն մը կը պարունակէ, այսու հանդերձ չի խուսափիր նորանոր հարցեր յարուցանելէ եւ ըստ մեր համոզումին ու եզրակացութեան Հաւատքի կեանքը ամբողջովին կը վանականացնէ: Նախ , անիկա հաշուի չառնէր, թէ աստուածաբանութիւնը լոկ Սուրբ Գիրքին ուսումնասիրութիւնը չէ, այլ նաեւ, ինչպէս արդեն դիտել տուինք, բնագրին լեզուին, հնաբանութեան, աւանդութեան, հռետորականութեան, ծիսաբանութեան, հոգեբանութեան, արուեստի, փիլիսոփայութեան, նիւթերուն ալ ուսումնասիրութիւնն ալ պիտի ստանձնէ: Աստուածաբանական ուսումնասիրութիւնը ինքնին նոյնիսկ անհնար պիտի ըլլար առանց Ս. Գրքէն դուրս յայտնուած կեանքի ու իրողութեան զանազան երեսները քննարկելու: Ի հարկէ աստուածաբանութիւնը պիտի չբաւականանայ լոկ քրիստոնէայ հաւատքը ուսումնասիրելով, այլ նաեւ ոչ- քրիստոնէայ կրօններ ալ, գործածելով իբր օժանդակ գիտութիւններ:

Սուրբ Գիրքը աստուածաբանութեան սեփականութիւնը ու ծառան չէ այլ ընդհակառակը.: Ինքն է որ ցվերջ, Աստուածաշունչին հլու ծառան պիտի մնայ: Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւնը կը մերժէ ինքզինքը մարդկային գիտութիւններու դշխուհին սեպել: Եթէ այդ ըլլար իրողութիւնը մարդկային մնացեալ բոլոր գիտութիւնները իրենց գոյութեան իրաւունքը աստուածաբանութենէն պիտի մուրային, առանց հիմնուելու Սուրբ Գրային Յայտնութեան վրայ: Ոմանք այս երկուութիւնը (dualisme) աւելի զարգացուցած են աստուածաբանութիւնը իբր չափանիշ սեպելով մնացեալ բոլոր գիտութիւններուն: Այս գաղափարը այնքան անհեթեթ ու վտանգաւոր չէ, երբ ընկերաբանութեան ու հոգեբանութեան վերլուծումներու մէջ իր տեսութիւնները քրիստոնէայ գիտնականին պիտի յայտնէ ու չափանիշ հանդիսանայ: Սակայն ի՞նչ, երբ ատիկա պիտի պարտադրուի տարբեր գիտութիւններու մէջ ալ ալ : Ի հարկէ մեր խօսքը հոս աստուածաբանութեան դերին մասին է ու ոչ թէ Սուրբ Գրքի բացարձակ հեղինակութեան:

ՀԱՒԱՏՔԻ ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ - ՀԱՒԱՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեկարգեալ աստուածաբանությունը կարելի է գերազանցապես հաւատքի պարունակութեան ուսումնասիրությունը համարել, ուստի զայն հաւատաբանություն պիտի կոչենք: Հաւատքի պարունակությունը արդէն յայտնուած է Ս. Գրքի էջերուն մէջ: Սուրբ Հոգւոյն լուսաւորող ու վստահելի առաջնորդութեան ներքեւ, տրամաբանօրէն է որ զայն պիտի ուսումնասիրենք: Կարգ մը հին ու նոր սահմանումներու ծայրահեղությունը լքելով զայն պիտի համադրենք իբրեւ աստուածաբանութեան ներդաշնակ եւ օրինաւոր պաշտօնը: Այսպէս ըմբռնուած, Աստուածաբանությունը աստուծային ստեղծագործութեան վրայ հաստատուած հաւատքն է, յունարէն ԲԻՍԹԻՔ երեսը (PISTIS): Սուրբ Գիրքը այս հաւատքին զանազան սահմանումներ կ'ընծայէ, զայն ընդունելով իբր աստուծային պարգեւ- (Եփես 2.8-9): Նոր Կեանքի պարգեւը բոլոր հաւատացեալներուն ընծայուած: Անիկա, Քրիստոսի դրական պատասխան տալուն հնարաւորությունը կ'ընծայէ: Այս իմաստով սոսկ Քրիստոնէաներ ուղիղ հաւատք մը կապրին ու կը դաւանին: Թէեւ, այնպէս ինչպէս արդէն բացատրեցինք, տրուած ըլլալով որ համայն կեանքը Կրօնք է, ամէն մարդ տեսակ մը իւրայատուկ - Հաւատք ունենալ կ'ենթադրէ: Բանի մը կամ էակի մը կը հաւատայ. Գերազանց իրողութեան մը -- վերանցական- գիտակցությունը ունի. իր գոյությունը անոր համաձայն կը կազմակերպէ: Այս հաւատքը գործառնություն մըն է որ կը դրսեւորուի ու սրբազան գրութիւններու, հանգանակներու կամ գաղափարապաշտ յայտագիրներու միջոցաւ կը զարգանայ: Մեր Հաւատքը իր մասնայատուկ պարունակությունը ունի: Հաւատքի գործունէութեան առարկան Հայր Աստուածն է, երբ Ան Իր Անձը իբր Արարիչ ու Յիսուս Քրիստոսով, Ս Հոգւոյն հաղորդակցութեամբ մեզի կը յայտնուի: Սոյն Հաւատքին պարունակութեան մաս կը կազմեն պատմական հանգանակներ ու դաւանանքներ ինչպէս նաեւ պաշտամունքային գործունէութեան ընծայուած ուղղութիւնները: Ի վերջոյ, հաւատքը կը մատնանշէ երես մը որուն կեանքը դաւանական բնոյթ եւ կոչում ստացած է Թէեւ սխալ պիտի ըլլար, ու արդէն վտանգը մատնանշեցինք, ամբողջ գոյությունը իր մէկ երեսին յանգեցնել ու նուազեցնել. օրինակի համար տնտեսականի, հոգեբանականի, բարոյականի, կամ սեռային երեսի: Աստուածաբանությունը ինքն ալ այդ ստեղծագործութեան ծիրին մէջ ընկալուած երեսները պիտի խուզարկէ, հաւատքով, ու հաւատքին տրուած լայն առումով: Մեր այս գաղափարը օտար է ու անհաղորդ ազատախոհ ու հերետիկոս աստուածաբանութիւններու, որոնք մարդկային զգացումներու մարդկօրէն յղացուած կարծիքներու ուսումնասիրութեան կը նուիրեն իրենց ջանքը, ի հեճուկս սուրբ գրային տուեալներու զայն աստուածաբանական գործողութիւն նկատելով: Հաւատքը ենթակայական զգացում մը չէ, այլ առարկայական տուեալներով կը զբաղի:, ամէն ինչով որ դաւանական ծիրին կը պատկանին, օտար մարդկային տարրեր են աներդաշնակ անոնց հետ շփոթուելու: Մեր դիրքորոշումը եւ

ընտրութիւնը պիտի մերժէ այն ամէն տեսակ հաւատքը հաւասար նկատել, ուստի քրիստոնեայ աստուածաբանութիւնը պիտի ուսումնասիրենք միմիայն քրիստոնեայ հեռանկարի մը մէջ, Սուրբ Գիրքը ընդունելով թէ իբր հիմ թէ իբր ուղեցոյց: Քրիստոս անոր բացարձակ կեդրոնը ըլլալով: Ապրիլ միայն հաւատքով Աստուծոյ ներկայութեան, (sola fide coram Deo vivere), այդ է նշանաբանը իւրաքանչիւր հաւատացեալի եւ պարտադրաբար իւրաքանչիւր աստուածաբանի: Այս դիրքորոշումը, ստեղծուած ու փրկուած իրողութիւնը, աշխարհային ու հոգեւոր երկու հակոտնեայ դասերու չի բաժներ: Աստուծոյ Գերակայ բովանդակ ստեղծագործութեան վրայ, տրուած ըլլալով որ Համայն Կեանքը Կրօնք է. որովհետեւ մարդկային Կեանքը Կրօն է, եթէ ոչ Կեանք չէ: Սա կը նշանակէ թէ Քրիստոնեայ հաւատացեալին համար կենսաբանութիւն ուսանիլը այնքան ... կենսական է որքան աստուածաբանութիւն ուսանիլը: Ճիշդ է թէ աստուածաբանութիւնը չէ որ Սուրբ Գիրքը մեր աչքին առաւել եւս կը յստակեցնէ: Սակայն անոր պատգամին ունկնդրելով Աստուածաշունչ մատենանին զլխաւոր ու կեդրոնական պատգամին առընթեր պիտի ճանչնայ զանազան նիւթեր, որոնք ներդաշնակօրէն պիտի ներկայացուին եւ ներածուին Եկեղեցիին տեղեկացնելով ու անոր հաղորդելով աստուածային յայտնութեան ճոխ եւ խորիմաստ ճշմարտութիւնները., մեզ հրաւիրելով ու յորդորելով որ հաւատքով աստուածային Շնորհքը ընդունինք: Սուրբ Գիրք աստուածաբանութիւնը չի գործածեր որպէսզի անիկայ մարդկութեան ուղղուած պատգամի մը վերածուի, թէպէտեւ աստուածաբանութիւնը իր համեստ ծառան պիտի մնայ, պիտի սպասարկէ աստուածային Բանին, եւ զայն ի շահ Եկեղեցիին ու մարդկութեան փրկութեան պիտի պատգամէ»

ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՂԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Աստուածաբանութեան ճանչցուած հասարակ դերերէն մին է եկեղեցական վարդապետութեամբ զբաղիլը: Բնական է որ ամէն քրիստոնեայ անհատ որ վարդապետութեամբ կը զբաղի անպայման աստուածաբան մը չէ, կամ թէ ամէն աստուածաբան հաւատացեալ մը չէ որ Ս.Գրոց յայտնած ճշմարիտ Աստուածը կը ճանչնայ: Հերետիկոսներ ու անհաւատներ ալ իրենց յատուկ աստուածաբանութիւնը ունին: Երբեմն անոնք որ այս դերը կը ջատագովեն այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ Սուրբ Գիրքը միմիայն վարդապետական վիթխարի եւ խառնաշփոթ մթերանոց մըն է, լի յաւիտենապէս ճշգրիտ առաջադրութիւններով Աստուծոյ ու մարդու , մեղքի ու փրկութեան, երկինքի ու երկրի մասին: Այդ պարագային աստուածաբանութիւնը առաւել նկարագրական պէտք է նկատել քան թէ նախագրաւական կամ նախադրական ու պարտաւորիչ: Բացայայտ ըլլալու է թէ ինքնին աստուածաբանութիւնը ոչինչ չի սահմաներ: Ինչպէս արդէն շեշտեցինք, բանապաշտական

եղանակ մը եկեղեցւոյ բովանդակ պատմութեան ընթացքին սուրբգրային պատգամը երկու մասերու կը բաժնէ: Սուրբ Գրքի պարունակութիւնը միմիայն յաւիտենական ճշմարտութիւններու հաւաքածոյի մը վերածուած է , աստուածաբանութեան դերը զանոնք կարգի դնելու սահմանուած գործողութիւն մը սեպելով: Համադրական գիտութիւն մը որ աստուածաբանութիւն կանուանուի: Սակայն հաւատք մը որ այդ կերպով կ'ըմբռնուի ու կը ներմուծուի ներկայիս համար անպայման աժմէականութիւն չունենար: Մեծ է վտանգը Սուրբ Գիրքը եւ աստուածաբանութիւնը իրարու հաւասար սեպել նոյնիսկ նոյնացնել, երկուքին վերագրելով միեւնոյն հեղինակութիւնը: Այդ պարագային Սուրբ Գրքին չէ որ կ'ունկնդրուի, այլ մարդկային գիտութեան, որ աստուածաբանութիւն կը կոչուի: Այս վերջինս կը դադրի մտածողութեան դեր կատարելէ Սուրբ գրային յայտնութեան վրայ: Ուստի զգոյշ ըլլանք Սուրբ Գիրքը վարդապետութիւններու շտեմարանը նկատելէ: Աստուածաբանութիւնը գործողութիւն մըն է որ մարդ էակը, նոյնիսկ եթէ հաւատացեալ է, կը կատարէ ու ոչ թէ յետին կամ ծայրագոյն հեղինակութիւնը: Աստուածաբանութիւնը հիմնական վարդապետութիւններ եւ երկրորդական վարդապետութիւններ կը ճանչնայ: Բացարձակապէս հիմնական են Երրորդութեան վարդապետութիւնը, Ստեղծագործութիւն, Քրիստոսի Անձը ու Առաքելութիւնը, Անկում մեղքի մէջ, Աստուծոյ Խօսքը իբր բարձրագոյն հեղինակութիւն, վախճանաբանութիւն, որը պիտի մերժէ իր անունով ծայր տուած բոլոր հազարամեայ ծայրահեղութիւնները: Ոչ- հիմնական կարելի է սեպել այն յօդուածները որոնք հաւատքի հիմը չեն կազմեր: Թէեւ իրենց նշանակութիւնը կրնայ կարելոր ըլլալ: Ատոնք կը սատարեն հաւատքը ամրապնդելու, օրինակի համար հրեշտակներու մասին տրուած սուրբ գրային տեղեկութիւնները, կամ Նեռին գոյութիւնը, եւ այլն: Եկեղեցիին ու Ս Խորհուրդներու վարդապետութիւնը հիմնական սեպուելու են: Զգոյշ ըլլանք հիմնական ու ոչ- հիմնականին- երկրորդական- համարուած վարդապետութիւններու միջեւ խիստ կտրուկ զանազանութիւններ դնել: անտարբեր ըլլալով ոչ- հիմնականին հանդէպ, ու արուեստականօրէն պատրաստել անոնց երկար ցանկը: Անոնք ալ միակ յայտնութեան միութեան մաս կը կազմեն, ու անոր առանցքին շուրջ կը բոլորին: Ուղղափառ եկեղեցիին վարդապետութիւնները հեղինակութիւն ունին որքան աստուածաբանին այնքան ալ պարզ հաւատացեալին համար: Հետեւաբար աստուածաբանը մշտապէս եկեղեցիին հետ համագործակցելու պարտականութիւնը ունի, ինչպէս որ կը պատահէր անցեալին: Ատիկա շօշափելիօրէն դաւանական որոշ միջավայրի մը մէջ տեղի կունենար: Աստուածաբանը պիտի չի մոռնայ, թէ եկեղեցիին հետ ունեցած իր հաղորդակցութիւնը փաստօրէն կը նշանակէ, թէ տուեալ եկեղեցիին կը պատկանի: Բոլոր եկեղեցիները ու ամէն տեսակ վարդապետութիւն իրեն համար հեղինակաւոր չեն: Ստիպուած է իմաստուն եւ հաւատարիմ ընտրութիւն մը կատարել: Թէեւ ստիպուած է նաեւ տարբեր եկեղեցիներու վարդապետութիւններն ալ ուսումնասիրել, անոնց դարձնելով իր լուրջ ուշադրութիւնը: Ոչ մի եկեղեցի բացարձակ առանձնաշնորհումը չունի

Ճշմարտութեան միակ սեփականատէրը ըլլալու: Աստուածաբանը եկեղեցիին ուսուցումէն պիտի առաջնորդուի ու անոր մէջ զարգանայ, երբ ձեռք առնէ Սուրբ Մատեանին քննարկութիւնը: Այդ կերպով պիտի ծառայէ թէ իր եկեղեցիին, թէ ալ տիեզերական եկեղեցիին: Աստուածաբանը պիտի խուսափի անշահ հայեցողութիւններէն. որոնցմէ կրնայ վարակուիլ, եթէ մեկուսանայ եկեղեցիին ընդունած պաշտօնական դաւանանքէն: Այս պատճառաւ վարդապետական աստուածաբանութիւնը արդարացիօրէն եկեղեցական վարդապետութիւն կը կոչենք: Ո՞րն է վարդապետական աստուածաբանութեան նիւթը: Վերելը անցողակի յիշեցինք հարցման տրուած կարգ մը պատասխանները: Աւելցնենք, թէ ոմանց համար եկեղեցին է որ այդ նիւթը կը կազմէ: Այս կարծիքը մասամբ մը միայն արդարանալի է, որովհետեւ աստուածաբանը եկեղեցական հաղորդակցութեան մէջ կը տանի իր աշխատանքը: Ուստի մեկուսացեալ անհատ մը չէ: Բոլոր հաւատացեալները հրաւիրուած են ու կը յորդորուին Աստուծոյ Խօսքին ունկնդիրները ըլլալ ու զայն լաւագոյն կերպով հասկնալ: Իր կարգին աստուածաբանը եկեղեցիին հոգեւոր փորձառութեան մէջ մաս ու բաժին կառնէ, որպէսզի աւելի լաւ ըմբռնէ աստուածային սիրոյն զօրութիւնը եւ խորութիւնը: Այս կէտին մէջ դարձեալ ի յայտ կու գայ Հռոմի եկեղեցիին ընտրած արուեստականօրէն կատարած բաժանումը, Ուսուցանող եկեղեցիին եւ Ուսանող եկեղեցիի միջեւ: Դասակարգի բաժանումը օրինաւոր կրնայ սեպուիլ միան այն իմաստով թէ եկեղեցին կարգ մը հաւատացեալներ կընտրէ, որոնք իրենց մասնագիտութեամբ եւ ոչ թէ առանձնաշնորհեալ հեղինակութեամբ, աստուածային ճշմարտութիւնները լուսաբանելու կը տրամադրեն իրենց աշխատանքը: Արդարանալի է նոյնիսկ ակնկալել որ բոլոր հաւատացեալները եկեղեցիին վարդապետութիւնը քննեն ու ի հարկին նոյնիսկ զայն քննադատեն: Բոլոր հաւատացեալներու կոչումն է զԱստուած սիրել ու Իր ծրագրին մտերմանալ: Եթէ վարդապետութեամբ զբաղելու շարժառիթը Աստուծոյ սէրն է, այդ կերպով աստուածաբանը կը ծառայէ նաեւ իր դրացիին ու բովանդակ եկեղեցիին: Վարդապետութիւնը միակ անձի մը գիտութիւնը ճոխացնելու պէտք չէ ծառայէ: Ընդհակառակը սատարելու է մերձաւորին հոգեւոր շինութեան. անոր ճանչցնելով Աստուածային յայտնութիւնը, ու Աստուծոյ մասին կատարած հարցադրումներուն պատասխանելով: Թէեւ ի մտի ունենալու ենք, թէ ճշմարտութեան ծանօթանալը անպայման Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու հարազատ նշանը չէ: Հնար է լոկ իմացական ծանօթութիւններ ունենալ այսուհանդերձ Աստուծոյ հետ մտերմաբար չհաղորդակցիլ: Աստուած պարգեւներ կընէ որոնք աւելի են քան իմացական ծանօթութիւնը ու գիտութիւնը (Ա Կոր.13): Բաց աստի, զԱստուած ճանչնալը ուսումնասիրութեան մը արդիւնքը չէ, այլ նաեւ անձնական փորձառութեան, անձնական ներշնչման, որով կրնանք Իրեն ծանօթանալ ու մտերմանալ: Ուստի աստուածաբանը հազար պատճառներ ունի չպարծենալու: Աստուած յատուկ պարգեւներ կը շնորհէ եկեղեցիին իւրաքանչիւր անդամին որ աստուածաբան մը չէ: Այս տեսակ պարգեւը իր տեղը ունի մնացեալ պարգեւներու կողքին: Ինչ որ հաւատքի հարազատ գիտութիւնը

անհաղորդ կը պահէ հերետիկոս ճանաչողականներու մասնագիտութենէն: Անիկա պարզեւ մըն է որ պիտի ծառայէ ընդհանուրին զարգացման ու յայտնուած ճշմարտութիւնը աշխարհի պատգամումին:

Վարդապետութիւնը աստուածաբանական գիտութիւնն է որ Եկեղեցին դաւանանքով կը զբաղիս ատոր պիտի անդրադարձանք աւելի ետք: Յիշենք թէ, այդ իմաստը Սուրբ Գրքին մէջ ներկայ չէ. Յունարէն տօկմա բառին ստուգաբանութիւնը քննելով պիտի իմանաք թէ արմատը կը նշանակէ ինչ որ որոշուած է- տօգէին, dokein, տօգթա :Եզրէն: Նոր Կտակարանը բառը կը գործածէ պետական հրամանի մը կապակցութեամբ (Ղուկ 2.1): Նաեւ Հին Կտակարանի պատուէրներուն առնչութեամբ ալ(Եփես^օ 2.15, Կող. 2.14) : Ինչ որ Երուսաղէմի եկեղեցական առաջին ժողովին մէջ նկատի առնուեցան հաւատքի գործնական կեանքի վերաբերեալ տօկմաներ էին (-Գործք 15.8, 16.24): :Այս վերջին գործածութիւնը կը մօտենայ մեր տուած իմաստին եւ գործածութեան: Դասական փիլիսոփայութիւնը զայն կը գործածէր այն ճշմարտութիւններուն վերաբերեալ որոնք կասկածէ վեր էին ու ազատ երկբայութենէ: Այդ գործածութենէն է որ եկեղեցին փոխ առած է եզրը: Այդ պարագային վարդապետութիւն մը, կամ ուսուցում մը կը նշանակէ, որու միջոցաւ Եկեղեցին իր հաւատքը հեղինակութեամբ կը դաւանի ու կաւանդէ: Թէեւ ոմանք կընդունին եկեղեցին հաւատոյ հանգանակները, սակայն կը մերժեն անոր ուսուցած վարդապետութիւնը, որովհետեւ այս վերջինը եկեղեցին բարձրագոյն հեղինակութիւնը կ'ենթադրէ: Հարցը սակայն արդարանալի կը գտնենք. ի՞նչ է հիմը որ Եկեղեցին հեղինակութեամբ պիտի քարոզէ աստուածային ճշմարտութիւնը: Աստուած իր Խօսքը եկեղեցին վստահեցաւ որպէսզի զայն աշխարհի հաղորդէ, հեղինակաւոր կերպով: Ըստ Ա. Տիմոթէոսի 3.15 Եկեղեցին ճշմարտութեան սիւնն է: Ան զգուշութեամբ պիտի պահէ Իրեն յանձնուած աւանդը(Ա Տիմ 6^օ20, Բ Տիմ 3.15, 1.13): Եկեղեցին պաշտօններէն մին է մոլոր վարդապետութիւնները դատապարտել: Իշխանութիւն ունի իրեն վստահուած պարտականութիւնը, աստուածային իշխանութեամբ գործադրելու, իշխանութեամբ կապելով ու արձակելով: Այս արտայայտութիւնը - կապել եւ արձակել- հաւանական լաւագոյն մեկնաբանութիւնն է, կը նշանակէ թէ եկեղեցին իրաւամբ վարդապետական որոշումներ պիտի առնէ Այդ իմաստով է որ Հրեայ ռաբբիներ արդէն անցեալին կը հասկնային: Եկեղեցին հեղինակութիւնը կախում ունի իրեն վստահուած աստուածային առաքելութենէն: Հեղինակութիւնը սակայն բացարձակապէս չէ որ եկեղեցին պաշտօնատարներուն վստահուած է: Ի հարկէ Եկեղեցին պաշտօնեաներ պիտի ունենայ, որոնց մասնայատուկ դերը պիտի ըլլայ վարդապետութիւն կազմել, այսու հանդերձ վարդապետութեան վրայ հսկելը բովանդակ եկեղեցին վստահուած առաքելութիւնն է: Իւրաքանչիւր քրիստոնէայ ու ամբողջ համայնքը քննելու իրաւունքը ունին իրենց պատգամուած քարոզին(1 Յովի: 4.6): Բոլոր հաւատացեալները օծում ստացած են

անհրաժեշտ գիտութիւնը ունենալու (1 Յովհ. 2.20): Քրիստոսի ոչխարներ, հաւատացեալներ իրենց Բարի Հովիւին ձայնը կը լսեն ու զայն կը ճանչնան: (Յովհ.10.3): Բոլոր հաւատացեալներուն պարտականութիւնն է սատանայի խաբկանքին դիմադրել Աստուծոյ Խօսքին օգնութեամբ:(Եփես.6.10): Առաջին Պենտեկոսթէն սկսեալ բոլոր քրիստոնէաները մարգարէներ են:(Գործք 2.17): Հին Ուխտին մանկութենէն չափահասութեան եկած տիրացած են (Գաղ.4.1, Ղուկ 22.25, Բ Կորնթ 1.24, Ա Պետրոս 5.3): Իւրաքանչիւր եկեղեցիի անդամ իսկոյն հոգեւոր ու վարդապետական պատասխանատու անդամ մը կըլլայ (Բ Յովհ 8): Ասկէ կը հետեւի, թէ եկեղեցիին իւրաքանչիւր անդամը կարելիութիւնը ունի Աստուծոյ Խօսքին պատգամաբերը ըլլալու , հեղինակութեամբ, առանց ուրիշին միտքը առնելու: Սակայն Աւետարանին ըմբռնումը ու վարդապետութեան ուսուցումը մեկուսացեալ հաւատացեալին առանձնաշնորհումը չեն, այլ բովանդակ եկեղեցիին: (Եփես: 3.16): Ա. Հոգին եկեղեցիին մէջ կը բնակի, այսինքն սուրբերու հաղորդութեան մէջ, եղելութիւն մը որ մեզ կարտօնէ յայտարարելու ,թէ իւրաքանչիւր անհատ անդամի մէջ: Եկեղեցական մարմնոյն զանազան անդամները զիրար կը լրացնեն: Ուստի գիտութեան խոստումը եկեղեցիին տրուած է որուն անդամները միասնաբար ու անցեալի եկեղեցիին հաղորդակցութեան մէջ յարատեւելով, Աստուծոյ Աւետարանը կը հասկնան: Ուրեմն չթերագնահատենք եկեղեցիին դերը զԱստուած ճանչցնելու մէջ: Քարոզիչը ինքզինքը հաւատացեալներու հաւաքոյթէն պիտի չմեկուսացնէ ոչ ալ արդի եկեղեցիին ուսուցումները նախկինէն Եթէ ոչ իւրաքանչիւր քարոզիչ իր վարդապետութիւնը պիտի սկսի կերտել կամ իր նախընտրած աստուածաբանին հետեւիլ: Եկեղեցիին հեղինակութիւնը իր անհատական անկախ հեղինակութեան չվերածուի: Քրիստոս այդ իշխանութիւնը պարգեւեց Եկեղեցիի մը, այն չափով միայն որոնք Սուրբ Գրքին մէջ յայտնուած ճշմարտութեան կը համապատասխանեն: Քրիստոս Ինքն է Եկեղեցիին հիմը (Ա Կորն 3.11Օ: Չայն կը հովուէ առաքեալներու վկայութեամբ եւ Հին Կտակարանի գրքերու միջոցառութեամբ որոնք իր Անձին ու առաքելութեան կը բերեն իրենց վաւերացեալ վկայութիւնը (Յովն. 5.39, Ա Պետրոս 1.11): Ասոր համար է որ առաքեալներն ալ եկեղեցւոյ հիմը կը կոչուին (Մատթ16.16, Եփես 2.20 Ա Կորնթ. 3.10 Յայտն 21.14): Ան որ առաքեալներուն մտիկ կընէ Քրիստոսի մտիկ կընէ(Ղուկ 10.16): Եկեղեցին իրաւունք չունի ներկայիս անոնց ուսուցման վրայ աւելցնելու կամ զայն նուազեցնելու:(Յայտ. 22.18): Տիմոթէոս եւ Տիտոս նոր որոշումներ առնելու չեն յորդորուիր այլ հաւատարիմ մնալ այն բաներուն որոնց մէջ ուսուցուեցան (Ա Տիմ 1.14, 3.20). Յովհաննէս եկեղեցիին կը յորդորէ որ իր ուսուցման մէջ մնան (Ա Յովհ. 2.24) ու աւելի անդին չերթան (Բ Յով. 9): Յուդայի թուղը կը պահանջէ որ եկեղեցիին աւանդուած սուրբ հաւատքին վրայ յարատեւեն: (20): Եկեղեցիին վարդապետութեան չափանիշը առաքեալներու ուսուցումն է: Ասիկա չի նշանակեր թէ եկեղեցին Ա Գիրքը տառացիօրէն կրկնելով է որ իր վարդապետութիւնը կը կազմէ: Սուրբ Գրքի կերպարը ասիկա պիտի չիթոյլատրեր: Ինչ կը վերաբերի Մատեանին ձեւին զանազան գրքերը առկախ են

պարագաները որոնց մէջ գրի առնուեցան: Եկեղեցին Աստուծոյ Խօսքը կը քարոզէ այն պատմական կացութեան մէջ ուր կը գտնուի: Ինչ որ թէ Հին Կտակարանէն թէ Նոր Կտակարանէն բոլորովին տարբեր կացութիւններ են: Կը պատահի որ եկեղեցին կարգ մը նոր եզրեր հնարէ որոնք աւելի դժուարահասկնալի են քան Սուրբ Գրքին բառացանկը, օրինակի համար յունարէն հոմօնուսիօն ը: Յաճախ Եկեղեցին պիտի ամփոփէ կամ համադրէ Մատեանին զանազան հատուածներուն մէջ գտնուող տարրեր: Ինչ որ չարգիլեր որպէսզի վարդապետութեան բովանդակութեան հաւատարիմ մեկնաբանութիւնը ըլլայ: Մատեանին պարունակութեան ու պատգամին: Երբեմն կը քննադատուին վարդապետութեան իմացական հանգամանքը, ու կը նախընտրեն նախնական եկեղեցիին: պարզ ոգին: Ճիշդ է թէ աստուածային յայտնութիւնը կարգ մը նախադասութիւններու եւ բանաձեւերու հաւաքածոն չէ: Աստուած կը կամի մեր անձին հետ ուղղակի յարաբերիլ: Յայտնութիւնը Աստուածային ճշմարտութիւնն է: Ս. Գրքին մէջ, որը պարզապէս իմացական ու միմիայն մտքին չի դիմեր: Այլ յաւիտենական կեանքի վերաբերեալ յայտնութիւն- ճշմարտութիւնն է ըստ Յովհ. 17.3 ին: ու այդ ճշմարտութեան մէջ պիտի քալենք թէւ ճշմարտութիւնը չի դադրիր մեր մտքին ալ դիմելէ: Յայտնութիւնը մեր սրտին պատասխանը կը պահանջէ, այսինքն յարաբերութիւն մը որը մեր ամբողջ անձին ու Աստուծոյ հետ է ինչ որ կենթադրէ թէ Քրիստոս է Աստուծոյ Խօսք- Բանը: Այդ է պատճառը որ Աստուծոյ մասին կը խօսինք ուղիղ կերպով որպէսզի աստուածային էութեան ծանօթութեան համապատասխանէ: Ատիկա աւելի է քան իմացական ծանօթութիւն մը. իմացական ծանօթութիւն մը մեզ անպայման Աստուծոյ հետ հաղորդակցութեան չի դնէր: Վարդապետութեան արժէքը կախում ունի եկեղեցիին Սուրբ Գրքին հանդէպ որդեգրած հլու եւ հնազանդ դիրքէն: Եկեղեցիին խոստացուեցաւ Ս.Հոգւոյն առաջնորդութիւնը, (Հռոմ 8.14 Յովհ 16.13), նաեւ, թէ դժոխքի դռները զինքը պիտի չ ջախջախեն (Մատթ 16.18): Սա չենթադրէր, թէ ատիկա ինքնավար կերպով տեղի կունենայ. Նոյնիսկ առաքեալներու տրուած խոստումը առկախ էր իրենց հնազանդութենէն:

Եկեղեցիին հեղինակութիւնը նաեւ աղօթքի անհրաժեշտութիւնը կենթադրէ, մինչ իր Տիրոջ,: Քրիստոսի անունով կը հաւաքուի ըստ Մատթ 18.19 ի: Եկեղեցին Քրիստոսի Խօսքը խոնարհութեամբ պիտի լսէ, որպէսզի ճշմարտութեան սիւնը ըլլայ: Վայրենի գայլեր իր շուրջը կը վխտան(Գործք 20.29) ,Ներքը կրնայ երեւիլ (2 Տիմ 2.4,11: Գաղ 1.18): Առանց հաւատարմօրէն Խօսքին մտիկ ընելու եկեղեցին անկարող է իր առաքելութիւնը շարունակելու: Թէւ պարզուած Հոգին ներկայ է երբ եկեղեցին կը հաւաքուի (Հռոմ 16.6): Բացայայտ ըլլալու է թէ եկեղեցիին վարդապետութիւնը ու Հաւատոյ դաւանանքը աւելի հարուստ է քան ինչ որ պաշտօնական հանգանակներու մէջ կը գտնենք: Այս վերջինները առկախ են ժամանակի պարագաներէն եւ եղելութիւններէն, այդ ժամանակամիջոցին վտանգի ու հալածանքի պահուն հարկ էր Հաւատքը միատեղ դաւանիլ: Սակայն եկեղեցիին վկայութիւնը կարտայայտուի նաեւ քարոզութեամբ եւ եկեղեցիին ամբողջ

կենցաղավարութեամբ: Ինչ որ ըսել կուզէ թէ վարդապետութիւնը չի բովանդակեր սոսկ ան որ տառապէս Ս Գրքին մէջ կը կարդացուի: Եկեղեցին ճշմարտութիւնը պահելու համար զայն պէտք է մեկնաբանէ: Այդ պայմանով անիկա աւելի լաւ կը հասկնայ անոր ճոխութիւնը ու զայն կ'իւրացնէ: Սակայն այս զարգացումը մեր մտքին յղացումին հետ կապ չունի այլ ս. Գիրքը աւելի լաւ հասկնալուն: Եկեղեցին պէտք է ցոյց տայ, թէ բոլոր վարդապետութիւնները համաձայն են Գրքին, նոյնիսկ եթէ այսօրուայ վարդապետութիւնը կատարեալ չէ ու անիկա ամէն ինչ չի պարփակեր: Եկեղեցին հեղինակութիւն ունի որովհետեւ Գրքին մէջ միայն իր հաւատքին, յոյսին եւ սիրոյն աղբիւրը գտած է: Վարդապետութիւնը ու Հաւատքի դաւանանքը միեւնոյն իրողութեան երկու երեսներն են: Վարդապետութիւնը հարազատ է եթէ եկեղեցին զայն հրապարակաւ կը դաւանի: Եկեղեցին Ս Գրքին ամփոփումը չէ որ կը պահէ, եթէ ոչ ամուլ կը դառնայ Ան ուղղակի Աստուծոյ Խօսքը չի հրատարակեր: Նոյնիսկ կը պատահի որ եկեղեցական վարդապետութիւնը Տիրոջ Խօսքին ունկնդրելը արգիլէ: Վարդապետութեան զեղծումը միայն վարդապետին ծայնը լսել կու տայ ու ոչ թէ Աստուծոյ Խօսքը: Աստուածային յայտնութիւնը մեր մարդկային կարողութեան ու հեղինակութեան կենթարկուի:

Արդ հնարաւորութիւնը ու մանաւանդ անհրաժեշտութիւնը ունինք Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու ու զինքը ձանչնալու: Ամէն մէկ յայտնութիւն աստուածային շնորհալի համակերպումը ունի մեզի համար Հարազատ յայտնութիւնը այդ է. Ան որ զիս տեսաւ Աստուած տեսաւ յայտարարեց Քրիստոս: Ի հարկէ պիտի զանազանենք Աստուծոյ իր յաւիտենական էութեան ու մեզի իր անձը յայտնելու կերպին միջեւ: Մեր աստուածաբանութիւնը հիմնուած է մեր Աստուած մեր ձանչնալուն մէջ, ուրեմն ան համոզումին վրայ թէ, Աստուած Իր Խօսքին մէջ ներկայ է: Աստուած իր Անձը կը ձանչցնէ Իր արտաքին գործերով եւ Իր Ներքին Խօսքով. թէ տիեզերքին մէջ, թէ մեր սրտերուն:

Մեր ներկայ ուսումնասիրութեան այս բաժինը պիտի զբաղի մասնաւորաբար Աստուածաբանական Վարդապետութիւն կոչուած ստորաբաժինով:

Աստուածաբանը իր ուսումնասիրութիւնը կը կատարէ իբր հաւատացեալ որովհետեւ աստուածաբանութիւնը աստուածային յայտնութեամբ կը զբաղի: Ասիկա կոչում մը ու գործունէութիւն մըն է որ միայն հարազատ հաւատքով կը մբռնուի ու կը կատարուի: Բնական մարդը, Աստուծոյ Հոգիին բաները չ'ընդունիր, կը գրէր սրբազան առաքեալը: (Ա Կորնթ 2.14): Ան որ Քրիստոսի դարձի չէ եկած Ս Գրքին պատգամը անպայման պիտի խեղաթիւրէ (Բ Կորն. 3.14): Աստուածային Յայտնութիւնը ըմբռնելը սոսկ իմացական կարողութենէն կախում չունի, այլ մանաւանդ սրտէն, որովհետեւ յայտնուած ճշմարտութիւնը ձանչնալ անհնար է առանց անձնական մեղքի խոստովանութեան : Հերետիկոսութիւններ պարզապէս իմացական մոլորութիւններ չեն, այլ գլխաւորաբար կրօնական խեղաթղիւրիւմներ. որուն գլխաւոր դրոյիչը սիրտն է: Ապականած սիրտը

կեղծ բանականութեամբ կը պատճառաբանէ եւ առարկութիւններ կը յարուցանէ: Ուստի աստուածաբանական վարդապետութեան ուսումնասիրութիւնը սոսկ իմացական դաստիարակութենէ կախում չունի այլ աղօթքէն ալ, թախանցել որ իրենց աչքերը բացուին որպէսզի ճշմարտութիւնը տեսնեն: (Սաղմոս 119.18): Ընդունինք սակայն, թէ կան աստուածաբաններ որոնք առարկայականօրէն ճշգրիտ լուսաբանութիւններ ընծայելու կարողութիւնը ունին, հակառակ որ սրտի գիտակցութենէն ու հարազատ հաւատքէն դուրս են, հետեւաբար փրկարար ճշմարտութիւնը չեն ընդունիր: Հաւատացեալներ որոնք հաւատքին առարկան ճանչնալու կը ձեռնարկեն իսկոյն եւ ինքնաբերաբար իւրաքանչիւր ճշմարտութեան ներքին հաւասարակշռութիւնը գտնել ու հաստատել կը ջանան, զոր օրինակ ան որ Աստուծոյ Հայրութեան կը վերաբերի: Ասիկա բնաւ օտար չէր Հին Կտակարանին: Հոս ալ մերթ Արարիչ Աստուծոյ ու իր ստեղծած մարդուն նմանութիւնը կընդգծուի, մերթ Հօր իշխանութիւնը եւ կամքը: Նահապետական ընկերութեան մէջ, ուր հայրը ընտանիքին քահանան եւ բացարձակ Տէրն է: Աստուծոյ Իսրայէլի վրայ ունեցած իշխանութեան տիպը կու տայ: Այլուր, Աստուծոյ հաւատարմութիւնը եւ իր ժողովուրդին ընծայած օգնութիւնն է որ կը ստորագծուին: Երբ Յիսուս իր աշակերտները կը յորդորէր որ Երկնաւոր Հօրը վստահին, այդ հայրութեան էր որ կակնարկէր: Արդ, գլխաւորաբար, Աստուած, չըսելու համար վերանցական էականութեամբ, Յիսուսի Հայրն է. Ան մեզի կը յայտնուի միմիայն Յիսուսի միջոցաւ: Մեղքերու թողութիւն ստացած մեղաւորը Իր որդեգրեալ զաւակն է: Նոր Կտակարանն ալ հաւատացեալներու կակնարկէ որոնք Աստուծոյ զաւակներն են: Այդ յատուկ աշխատանքը մատնանշելը ու բացորոշելը *Սուրբ Գրային աստուածաբանութեան* գործն է: Գալով *Վարդապետական- համադրական-* աստուածաբանութեան առաջինին քաղած տուեալները իրարու հետ պիտի ներդաշնակեն շեշտը դնելով անոր վրայ որ այդ տուեալներուն մէջ նախադիր է: Նկատի առնելով Աստուծոյ Հայրական բնոյթին ընծայուած Նոր Կտակարանին պատկերը ու հաւատքը իբր օրինակ: Հին Կտակարանը հաւատքի մասին առատապէս կ'արտայայտուէր: Անոր առարկան մէկ է, Աստուծոյ Անձը: Սակայն քանի, քանի նուրբ զանազանութիւններ այս հաւատքին մէջ: Թէ Հին Կտակարանի, թէ Նոր Կտակարանի պատմական եղելութիւններուն մէջ, Սաղմոսներու, Յիսուսի վարդապետութեան, Պօղոս առաքեալի թուղթերուն, Եբրայեցւոց նամակին մէջ կարելի է հաւատքի զանազան գոյները նշմարել, նոյնիսկ յատուկ գործունէութեան մը դերը տուեալ պարագայի մը մէջ: Հաւատքը գաղափար մը չէ այլ ողջ յարաբերութիւն Կենդանի Աստուծոյ հետ: Վարդապետական աստուածաբանութիւնը պիտի աշխատի Սուրբ գրքի այս վկայութիւնները ու հաւատքի զանազանութիւններուն զանազան երեսները դասակարգել, հաւատքը իբր գիտութիւն, վստահութիւն ու հնգանդութիւն նկատելով: Նախ զԱստուած ճանչնալ, երկրորդ Իրեն վստահիլ, ի վերջոյ Իր Սուրբ ու գերազանց Կամքին հպատակիլ:

Հաւատացեալներ միայն ճշմարտութեան ներքին ներդաշնակութիւնը չեն փնտռեր: Կը ցանկան նաեւ զայն հեղինակաւոր եւ կանոնաւոր կերպով ձեւաւորել: Այնպիսի կերպով մը որ իրենց զգացումները չայլափոխուին, հաւատալով տարբեր ճշմարտութիւններու, առանց իսկական ու խորագոյն բնոյթը քննութեան ենթարկելու: Օրինակ: Հռոմայեցւոց ու Գաղատացւոց նամակներուն մէջ Պօղոս առաքեալ կը ցուցնէ թէ Աբրահամ հաւատաց Աստուծոյ խոստումին ու այդ հաւատքը իրեն արդարութիւն սեպուեցաւ: Դարձեալ առաքեալը կը մէջբերէ Ամբակում մարգարէին հատուածը, որը միեւնոյն իմաստը կը կրէ: Վարդապետական աստուածաբանութիւնը պիտի չբաւականանայ այս տեղեկութիւններուն ցանկը պատրաստելով եւ իր դերը սահմանափակելով Սուրբ գրային աստուածաբանութեան նման: Արդարեւ արդարացնող հաւատքին ներկայ առարկան Յիսուս Քրիստոս, խաչեալ Փրկիչը ու յարուցեալ Տէրն է: Հաւատքը պարզապէս օրինական կամ դատաստանական բնոյթ չունի, որովհետեւ մեր յարաբերութիւնը Քրիստոս Արդարին հետ է: Հաւատքը մեր տոհմային սերնդաբանութիւնը չերկարածգեր ինչ որ էր պարագան Աբրահամի սերունդին համար, այլ յաւիտենական հաւատքի կ'առաջնորդէ: Այս կերպով Աբրահամի հաւատքը նախապատկերացումը կըլլար Քրիստոսի վրայ հաստատուած հաւատքին: Քրիստոնեայ հաւատքը Աբրահամի հաւատքին չափը չունի: Եթէ պարզապէս սուրբ գրային տուեալներ վերարտադրէինք, ինչ որ է սուրբ գրային աստուածաբանութեան մասնայատուկ դերը, ատիկա մեզ պիտի առաջնորդէ արդարացնող հաւատքի մը որը զանազան իմաստներ ունենար, հետեւաբար երկդիմի կամ համաբան (equivoque): Վարդապետական աստուածաբանութիւնը պիտի ջանայ ընտրութիւն մը կատարել որուն կը վկայէ Ս. Գրքին վկայութիւնը համանուն, մէկ կերպով միայն մեկնուած, մի իմաստ որ հակադրիչ իմաստ է:

Դարձեալ այս աստուածաբանութիւնը պիտի ցուցնէ թէ ինչ կերպով կը զօդուին ու կը համագործակցին կարգ մը էական յայտնուած ճշմարտութիւններ: Ի՞նչ է հաւատքը եւ Օրէնքը զօդող կապը: Թէ մեր իմացականութեան, թէ մեր առօրեայ կեանքին համար: Անհրաժեշտ է չմոռնալ Օրէնքին կարեւորութիւնը ու հակաօրինականութեան հոսանքէն չտարուիլ: Միտք պահենք Օրէնքին երրորդ գործածութիւնը, -մանկավարժական, ընկերային, կարգաւոր- Normative-- իբրեւ ազատութեան Օրէնք: Որպէսզի կարենանք Աստուծոյ Սէրը ու Իր դատաստանի պատիժը ներդաշնակօրէն ըմբռնել: Նոր Կտակարանը զայն կատարած է յաջողութեամբ: Յիսուս Քրիստոս մեռաւ վասն մեզի մեղաւորներուս, ուստի իր կատարած հաշտութեան պատճառաւ ու այդ հիման վրայ է որ միայն, Աստուած կը ներէ: Թէպէտ աստուծային արդարութիւնը չտուեց այդպէս ընելով, ոչ ալ իր սէրը նուազ հիանալի եղաւ մեզի հանդէպ: Մեղաց թողութիւնը շնորհքի պարզ կամ աժան յայտարարութիւնը չէ: Այլ Աստուծոյ արարքը որը յօգուտ մեզի տեղի կունենայ: ու յաւիտենական կեանքին համար արդարութեան պտուղ կարտադրէ: Հաւատացեալներ Ս Հոգիին հաղորդակցութեամբ Քրիստոսի մահուան ու յարութեան կը մասնակցին: Ըստ Պօղոս առաքեալի

այդ է մկրտութեան իմաստը: Վարդապետական աստուածաբանութիւնը Ս Գրքի վարդապետական բոլոր տարրերը հաւաքելով զանոնք մէկ յատակագծի վրայ կը գետեղէ: Թէեւ Եկեղեցիին հաւատքը անոնց իւրաքանչիւրին միեւնոյն կարեւորութիւնը չկրնար տալ: Վարդապետական աստուածաբանութեան դերն է այդ ճշմարտութիւնները իրենց խորութեան համաձայն դասաւորել ու ընդհանուր հեռանկարին մէջ տեսնել: Այս առնչութեամբ օրինակ մը. Աստուած Արարիչն է երեւելեաց ու աներեւոյթից. Իր նախախնամութեամբ ասոնք վարդապետական ուսումնասիրութեան մէջ առանց բացարելու նախակարգ ու նախապատիւ պիտի մնան: , առանց որու հաւատքի ու Աւետարանի քարոզութիւնը անշահ գործունէութիւններ պիտի ըլլային: Նմանապէս. Միածին Որդւոյն մարմնացումը եւ մարդացումը մեր դաւանանքին համար նախակարգ եղելութիւններ են: Մեր ներկայ առաքելութիւնը անոր ստորադասուած է. Իր մահը ու յարութիւնը իրենց արժէքը պիտի կորսնցնէին: , եթէ կեդրոնական չըլլային թէ հաւատքի աչքին թէ դաւանական յայտարարութեան համար, եթէ ան մեզի նման պարզ մահկանացու մը ըլլար նոյնիսկ կերպով մը մեզ գերազանցելով: Տիեզերական Եկեղեցւոյ Հանգանակները այս գլխաւոր ճշմարտութիւնները դասաւորած են որպէսզի հեռանկարը յարգուի: Ի հարկէ կան կարգ մը դաւանական դիրքեր որոնց մասին մեր ըմբռնումը հարիւրէն հարիւր որոշ չի կրնար ըլլալ: Այդ էր որ Յովհաննէս Կալվինը ներշնչեց զոր օրինակ Հաղորդութեան Ընթրիքին առնչութեամբ, Հացին ու Գինին մէջ Քրիստոսի ֆիզիքական մարմինը չտեսնել, այնպէս ինչպէս կընէ Հռոմ եւ մասամբ մալ Լուտէր: Սակայն Կալվին ընդդիմացաւ Ջվինկլեան խորհրդապաշտութեան, որը իր կարգին ամէն ինչ կ'ենթադրէր յստակացնել: Կալվին համարձակեցաւ Քրիստոսի Իրական Ներկայութեան եղանակը հասկնալ իր նախորդներէն տարբեր կերպով: Ուստի հոգեւոր, թէեւ իրական Ներկայութեան դիմեց, որը զգալի է միմիայն հաւատքի աչքին: Սուրբ Գիրքը չէ բացայայտած, Քրիստոսի ներկայութեան եղանակը Սուրբ Հաղորդութեան մատակարարութեան ընթացքին: Վարդապետական. աստուածաբանութիւնը երբեմն պիտի ստիպուի հայեցողական դիրք որդեգրել եթէ Ս Գիրքը ամէն ինչ բացայայտած չէ: Սակայն այդ կերպով ալ վարդապետութիւններ կը ներդաշնակուին, որոնք այլապէս ինքնին մեկուսացած ըլլալով հնարաւոր պիտի չըլլար հասկնալ: Ս Գիրքը կը վկայէ Վերանցական Աստուծոյ մասին որ մեզ իր պատկերով ստեղծեց, Ան Տէրն է տիեզերքին եւ մարդկային պատմութեան, մեր փրկութիւնը կամեցող, ու զայն իրագործողը: Մարդացեալ Որդւոյն միջոցաւ, անոր մահով ու յարութեամբ, որոնք Հայրը մեզ թէ կը ծանօթացնեն, թէ մեր մտերիմը կընեն իբր Իր որդեգրեալ զաւակները : Հայրը խօսեցաւ Ս Հոգիով, մարգարէներ եւ առաքեալներ ներշնչելով: Ս Գիրքը Հօր, Որդւոյն եւ Ս Հոգւոյն մասին կը խօսի թէեւ գիտենք թէ Իր յայտնած Աստուածը մէկ է, այսու հանդերձ -երրորդութիւն մը: Աստուածաբանական վարդապետութիւնը այս փարատօքսը (paradox), յարակարծիքը կը ջանայ լուսաբանել այսինքն մէկ Աստուած, Երեք Անձերով: Վարդապետական աստուածաբանութիւնը սուրբ գրային ճշմարտութեան տարբեր սակայն ոչ

հակասական երեսները կարգով կը ներկայացնէ գոհացուցիչ կերպով, ներդաշնակօրէն համադրութիւն մը կը կերտէ եւ առանց հերքելու զանոնք հակասութեան շուքին ներքեւ կը թողու:

ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

1-Վարդապետական աստուածաբանութիւնը գլխաւոր ուսուցումները կարգաւ շարել կը պարտադրէ: Օրինակի համար ան վախճանաբանական երեսով պիտի չսկսի, ,հապա ստեղծագործութեան իրողութիւնով:

2- Ան պիտի զբաղի հին Հանգանակներու եւ բանավէճերու պատմութեան քննութիւնով:

3- Պիտի քննէ Մատեանին հեղինակներու ժամանակները ու մշակոյթը սակայն պատմական-փրկչագործական տեսանկիւնէն քննարկելով: Այս կերպով Ս Գիրքը չշահագրգռող դէպքերն իսկ այս փրկչագործական պատմութեան հովանիին ներքեւ պիտի քննուին:

Ս Գիրքը ուսանիլը սկզբունքային պիտի ըլլայ: Վարդապետական աստուածաբանութիւնը պիտի մերժէ յայտնութեան երկուութիւնը (Dualisme), ինչ որ է պարագան հռոմէադաւան աստուածաբանութեան, ըստ որո՞ւ հոգեւորը կամ կրօնականը մէկ կողմէ, աշխարհայինը միւս կողմէն կը յատկանշեն բովանդակ Քրիստոնէայ իրողութիւններ: Ոչ ալ տառացի մեկնաբանութիւններու պիտի յօժարին ինչ որ է պարագան բազմաթիւ բողոքական սակայն ոչ-Բարեկարգեալ աստուածաբանութիւններու:

Սկզբունքային եղանակին համաձայն Ս. Գիրքը հիմը կը կազմէ իր մտածողութեան ու գործունէութեան մարդկային գիտութեան առնչութեամբ: Ս Գիրքը մարդուս ամբողջութեան կը դիմէ թէ՛ իր լեզուն գիտական չէ. իր պատգամը նոյնիսկ գիտութիւն կերտելու կը սատարէ:

Վարդապետական աստուածաբանութիւնը Եկեղեցիին վարդապետութեամբ կը զբաղի ըսինք: անոր գրային ապացոյցը ընձեռելով, ու զայն գնահատելով: Ամբողջովին Ս. Գրքին վրայ հաստատուած: Վարդապետութիւնը ոչինչ կ'աւելցնէ Ս Գրքին վրայ: Իր հեղինակութիւնը ինչպէս իր պարունակութիւնը Ս Մատեանէն կը ստանայ: Սակայն Եկեղեցին ալ իր հեղինակութիւնը ունի աստուածաբանին համար: Որովհետեւ Ս Գիրքը Եկեղեցիին ընծայուեցաւ իբր Շնորհքի Միջոց: Կարելոր է որ անիկա համադրական կերպով ներկայացնէ վարդապետութիւնները անոնց զանազանութիւններուն կապը քննելով ու ճշգրտութեամբ նկատողութեան առնելով բոլոր եւ

իւրաքանչիւր տուեալները: Աստուածաբանին ուղղադատ եղանակներէն մին է հաշուի առնել իր Եկեղեցիին ու տիեզերական Եկեղեցիին ուսուցումը որ քաղուած է Ս. Գրքէն: Ուստի աստուածաբանին օժանդակը պիտի ըլլայ Եկեղեցիին Հաւատոյ Հանգանակը (Symbolique) վարդապետութեան պատմութիւնը ու Եկեղեցական պատմութիւնը: Վաղ եկեղեցիին որոշումները քննելով ան պիտի ճոխացնէ իր պատմութեան պարունակութիւնը: Անոնց մէջ պիտի տեսնէ զուտ նպատակը որուն համաձայն մոլորութիւններու դէմ, յայտնուած ճշմարտութիւնը կը խեղաթիւրեն, եւ անոնց դէմ անխոնջ պայքար պիտի մղէ: Աստուածաբանը պիտի ճանչնայ իր ժամանակները ինչպէս նաեւ վտանգները որոնք ներկայիս եկեղեցիին կը սպառնան: Ի՞նչ են ներկայիս յարուցուած խնդիրները: Եթէ ատիկա մոռնայ իր գործելու եղանակը առարկային պիտի չհամապատասխանէ: Վարդապետութիւնը կը զբաղի Ս Գիրքով որը Եկեղեցիին համար սահմանուած է: Եթէ ոչ եկեղեցիէն հեռանալով ամուլ ուսուցումի մը կը վերածուի: Ան պիտի զբաղի այն կանոններով որոնց համաձայն մեր միտքը եւ իմացականութիւնը բնական կերպով կը գործեն ու օժանդակեն իւրացնելու, Մատեանին պարունակութիւնը: Այս աշխատանքը իմացական աշխուժութիւն կը պահանջէ: Ի հարկէ մենք չէ որ Աստուծոյ մասին Ս.Գրքէն անկախ ու անոր օտար գաղափարները պիտի յղանանք: Ինչ որ գիտենք Իր մասին հիմնուելու է Մատեանին վրայ: Սակայն յայտնութեան եղանակը կ'ենթադրէ որ այդ աշխատանքը մեր կողմէն լրջօրէն կատարուի: Աստուծոյ Խօսքը մեզի կը մատուցուի ձեւի մը ներքեւ որը համաձայն էր այն դարուն լեզուին մշակոյթին ու սովորոյթներուն երբ առաջին անգամ կարտասանուէր: Ս Գիրքը վարդապետութեան ձեւին տակ չէ որ աստուածային յայտնութիւն կը մատուցանէ: Վարդապետութիւն կատարելը մեր աշխատանքն է: Ս Գրքին մեծագոյն մասը կը յիշեցնէ թէ ան պատմական ժամանակներու տակ գրի առնուեցաւ: Ուստի հարկ է որ աստուածաբանը ըմբռնէ ինչ որ Աստուած պատմական իրողութիւններու եւ եղելութիւններու միջոցաւ ալ կը յայտնէ: Տարբեր եղանակներ ալ կան որոնցմով Աստուած Իր յայտնութիւնը կը մատուցանէ երգերով ու սաղմոսներով: Ուստի պէտք չէ այս կամ այն երեսը մոռնալ ու անտեսել: Իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ տեղը ունի եւ այդպէս ընդունուելու է: Մինչ մեր աստուածաբանական մտածողութեան կանոններուն մասին է մեր Խօսքը չմոռնանք ու չանտեսենք նաեւ մեր անձնական նկարագրին դաստիարակութիւնը, մշակոյթը , պարագաները եւ այլն: Աստուած միօրինակութիւն չէ հաստատած այլ զանազան պարգեւներ տուած է: Ի հարկէ մաքառելու ենք որ մեղքին ազդեցութիւնը չքանայ այդ ազդեցութիւնը զանազան կերպերով կը ներկայացուի անկարելի պիտի ըլլար զանոնք ամբողջովին մեր մտածողութենէն վտարել: Միշտ հաշուի առնենք այն անբաղձալի իրողութիւնը թէ եւ մեր աստուածաբանութիւնը անխտիր անձնական դրոշմ պիտի կրէ: Հարկ է ատոր լրջօրէն ուշադրութիւն ընծայել եւ մանաւանդ խոնարհ մնալ: Մեր իմացականութիւնը չէ որ վարդապետութիւնը կստեղծէ այլ զայն կը գտնէ Ջայն գտնելու համար հարկ է իմացականութեան յատուկ հասարակ եղանակները գործածել : Աստուած իր Խօսքը

պարզեց մարդկային լեզուով ու մարդոց ընտանի ձեւերու ներքեւ, ըստ մարդկային ծանօթութիւններու եւ անոր ըմբռնելու կարելիութեան: Աստուած անձնապէս մարդացաւ Քրիստոս Յիսուսի մէջ: Մենք չէ որ զինքը պիտի գտնենք այլ ինք մեզ կը գտնէ: Ուստի զգոյշ ըլլանք իր մասին ոչինչ ըսել, խօսիլ, ուսուցանել որ իր յայտնութենէն անկախ է: Աստուած պարզեց Ընդհանուր Յայտնութիւն մ ալ ստեղծագործութեան ծիրերուն մէջ: Թէեւ անիկա աստուածաբանութեան գլխաւոր ակը չէ անոր մէջ զԱստուած կը տեսնենք շնորհիւ ու միմիայն Իր Յատուկ Ս. Գրային յայտնութեան: Ս Գիրքը ակնոց մըն է ստեղծագործութիւնը դիտելու ու անոր էջերը կարդալու համար սահմանուած: Սխալ պիտի ըլլար Աստուծոյ սիրոյն մասին խօսիլ ատիկա հետեւցնելով մարդկային սէրէն ու ոչ թէ աստուածային յայտնութենէն: Մեր կարողութեամբ չենք կրնար հասկնալ թէ ինչու սա եւ նա աստուածային յատկութիւնը Իրեն կը պատկանի եթէ յայտնութեան չենք դիմեր:

Ըսինք թէ աստուածաբանական վարդապետութեան կանոնը Համադրական է:Միութիւն մը կայ ճշմարտութեան մէջ ու զայն կարող ենք վերարտադրել: առանց անոնց մէջ հակասութիւններ տեսնելու: Ճշմարտութեան զանազան երեսները մեր ըմբռնողութեան սահմաններէն անդին կրնան մնալ: Մեր դատողութեամբ անկարող ենք անոնց մէջ ամբողջովին թափանցել. շատ բաներ գիտենք ստեղծագործութեան մասին այսու հանդերձ անբաւական որպէսզի Արարիչին ու ստեղծագործութեան հետ ունեցած բոլոր յարաբերութիւնները կարենանք ըմբռնել: Ատիկա գիտենք միայն Ս. Գրքին տուեալներուն միջոցաւ թէ ամէն ինչ կը համաձայնի աստուածային ծրագրին առանց մանրամասնութիւններուն ծանօթանալու: Ուստի խուսափինք ամէն ինչ համադրելէ ինչպէս որ քերականական կանոններ կը սահմանենք: Մարդ արարածը կը ջանայ ամէն ինչ հասկնալ իր մտքով ու ձեռներեցութեամբ ,ու յաճախ Աստուծմէ անկախ: Աստուածային բովանդակ յայտնութիւնը մեր դրութեան մէջ պարփակել օրինաւոր չէ ոչ իսկ հնարաւոր: Որովհետեւ մեր բոլոր խորհուրդները Իրեն հպատակելու են: Անհնար է Աստուծոյ ճշմարտութիւնը ամփոփել: մի քանի նախադասութիւններով Բացարձակ դրութիւն կառուցանելը Աստուծոյ մասին ունեցած մեր գիտութենէն անդին կերկարի թէեւ պիտի ջանանք համադրել: Ստեղծագործութիւնը հնար է հասկնալ եթէ Փրկչագործութիւնը կը հասկնանք: Աստուածաբանը Աստուծոյ մասին պիտի չխօսի կարծելով թէ գիտէ Անոր բոլոր դիտումնաւորութիւնները Ուրեմն թող խուսափի մարդկային գաղափարներ աւելցնելէ յայտնութեան վրայ:

Արդեամբ մեր նախկին էջերուն մէջ ակնարկութիւններ ըրինք այս մասին:

Ամէն մէկ գիտութիւն իբր կանոն ունի իր եղանակը ընտրել ըստ իր առարկային բնութեան: Մեծապէս սխալ պիտի ըլլար քննարկութիւն մը կատարել գիտաբանութեան նախորոշեալ հիման վրայ: Հարկ է բաց գիտաբանութեամբ զբաղիլ որով կը թոյլատրենք որ մեր ճանաչումները

պարզաբանուին ու բարեփոխուին ու չափաւորուին, դէպի յառաջացում աւելի զարգացած ու լրիւ ծանօթացած առարկային ծանօթութեան: Աստուածաբանական գիտութեան պարունակութիւնը կանխենթադրեալ է իր նիւթը պատշաճօրէն քննարկելուն համաձայն իր պարունակութեան հետ: Այս նկատի առնելով մասամբ մը սխալ պիտի ըլլար ներածական մը տրամադրել նախ քան աստուածաբանական զանազան նիւթերը քննարկելը: Աստուածաբանական գիտութիւնը ձեռնարկելու համար սկսելու ենք հոն ուր ամէն գիտութիւն կ'ը սկսի այսինքն տեսական աշխատանքով, *թիէօրիով*: Ինչ որ ամէն գիտութիւն կը զանազանէ կեանքի տարբեր կերպերէ, այսինքն *թէքնօլօճի էն*, թէ գիտութիւն մտածման կը դիմէ դիտելով ու խորհրդածելով: Ինչ որ ալ ըլլայ անոնց տարբերութիւնները իրարու հետ կերպարին նկատմամբ անբացար բոլորն ալ հասարակ թիէօրիք մեթոտ մը կընդգրկեն: Որովհետեւ մեթոտը կը սահմանուի իր առարկայէն հարազատ առարկայութիւն մը մասնայատուկ ենթակայութիւն մը կը պահանջէ: Որպէսզի Աստուծոյ ստեղծագործութիւնը ուսումնասիրուի հաւատքի տեսանկիւնէն հարկ է արմատական յանձնառութիւն մը յանձնել նիւթին: Աստուածաբանը իր աշխատանքը չէզոք մեկուսացած կերպով յառաջ պիտի չտանի: Ան որ իրապէս Տիրոջ իշխանութեան ներքեւ կապրի, կարող պիտի ըլլայ տեսականօրէն անոր բնութեան ու պահանջներուն հանդէպ ճշմարտութիւնը ճանչնալ կը պահանջէ իրեն հետ ուղիղ յարաբերութիւն մշակել: Զգոյշ ըլլալ նոյնիսկ հեռանալ ան աստուածաբանէն որ բոլորովին նոր բան մը կը համարի ստեղծել կամ ստեղծած ըլլալ: Եթէ մէկը յաջողի ունէ նորութիւն ստեղծել աստուածաբանութեան մէջ թող վստահ ըլլայ թէ իրմէ վերջ ոչ մէկը աստիկա պիտի կրկնէ:

- Երկուութեան կամ DICHOTOMISTE Եղանակը

- ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՍ ԲՆՈՒԹԻՒՆ փիլիսոփայութիւն : Կաթոլիկ եւ այլ համադրութիւններ, նաեւ կարգ մը աւետարանականներ, շեղած են ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ Սուրբ Գրային ուղիէն:

.- ՏԱՌԱԿԱՆ: . Այս մեթոտը կը շեշտէ թէ Ս .Գիրքը տառապէս պէտք է մեկնաբանուի: Ենթադրելով իսկ թէ ան կը պարունակէ մարդկային բոլոր հարցումներու պատասխանը ու խնդիրներու լուծումը: Կար ատեն մը որ քրիստոնէաներ կը կարծէին թէ մեր երկրագունդը վեց հազար տարեկան էր, ըստ :ԺԷ դարու Անկլիքան Արքեպիսկոպոսի մը հաշուին: մարդկային պատմութիւնը վեց հազար տարիներու տարիքը ունի կը յայտարէր եկեղեցականը, հիմնուելով Հին Կտակարանի սերնդաբանական տուեալներուն վրայ, սակայն բոլորովին անտեսելով այդ սերնդաբանութիւններուն բուն նպատակը որը ոչ մի կերպով չի համարուէր աշխարհային պատմութեան նմանիլ այս ունի իր իւրայատուկ փրկչագործական իմաստը եւ նպատակը: Կաթոլիկ եկեղեցին, Կալիլէոսի արեւակեդրոն գիտական համոզումը պիտի դատապարտէր միեւնոյն դարուն, զայն հակոտնեայ սեպելով սուրբգրային տուեալներու: Բողոքական աստուածաբան մը այդ միեւնոյն դարուն կը յայտարարէր թէ եթէ Յիսուսի համաձայն հովը կը փչէ ու չես գիտեր որ կողմէն,

պէտք է հետեւցնել, թէ հարկը չկայ օդերեւութաբանական կանխագուշակութիւններ կատարելու : Քսաներորդ դարուն, ծայրահեղ հիմնապաշտ մը կը յայտարարէր, թէ քրիստոնէաներ ծայնասփիւռի հեռարձակումը- պէտք չէ գործածեն իբր անտարանչութեան միջոց, որովհետեւ ըստ Սուրբ Գրքին Սատանան Օդին Իշխանն է: Գիտութեան մասին Ս.Գրքին դիրքը տարբեր է. Անոր միակ փոյթն է գիտնականին ճանչցնել եւ ընդունիլ տալ Աստուծոյ, երկինքի ու երկրի Արարիչը ըլլալը, եւ ասոր անհերքելի իրողութիւնը. նաեւ թէ ստեղծագործութիւնը կը կառավարուի Աստուածմէ սահմանուած Օրէնքի մը համաձայն ու ոչ թէ պատահամբ ու դիպուածի մը համաձայն: Ուստի բազմաթիւ հարցեր աստուածաբանական պատասխաններով պիտի չլուծուին, որովհետեւ Սուրբ Գիրքը անոնց վրայ լոյս մը չի սփռեր:

ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆԸ

Այս եղանակը պիտի մերժէ առաջին երկուքը , նաեւ կարծիքը որու համաձայն մարդ արարածը կրօնական տեսանկիւնէն դիտուած , աստուածային յայտնութեան հանդէպ չէզոք է ու սոսկ զայն կը քննարկէ:: Սուրբ Գիրքը մարդկային ծանօթութիւններու եւ գիտութիւններու վրայ սկզբունքով միայն ու ոչ թէ մանրամասնութիւններու մէջ մխրճուելով Լոյս կը սփռէ: Կրնայ գիտութեան կերպարը ու գործելու եղանակը տրամադրել երբ կը խօսի Աստուծոյ ստեղծագործութեան մասին ու մարդկային հոգեբանական կացութեան վրայ Իբր աստուածաբան մեր դերն է Սուրբ գրային կանոնական հեղինակաւոր լոյսը եւ պատգամը մեկնաբանել ստեղծագործուած իւրաքանչիւր իրողութեան վրայ, ըլլայ մարդկային, ըլլայ նիւթական: Ս. Գիրքը պիտի ծառայէ իբր իրողութիւնները դիտող ակնոց ու զանոնք զննող գործիք: Աստուծոյ աչքով: Ան է կատարեալ չափանիշը մեր աշխարհայեացքին, այնքան որքան մեր անձին ու գոյութեան իմաստը ընծայողը: Աստուածաբանութիւնը միմիայն վարդապետական ուղղափառութեամբ չի զբաղիր: Մեր անձերն իսկ քննութեան կը մատնէ Աստուծոյ լոյսին ներքեւ, ըստ Սաղմոս 36 .ի. .քու լոյսիդ մէջ կը տեսնենք մեր լոյսը , որու վրայ կրնանք աւելցնել. ու. քու խօսքիդ մէջ կը խօսինք մեր-- աստուածաբանական-- խօսքը: Աստուածաբանութիւնը պատմութիւն մը արձանագրած է, որը կը յատկանշուի իր տեւական զարգացումով ու զանազան երեւան եկող բարդութիւններով, երբ Մտածողութեամբ աստուածային յայտնութեան երկրորդական երեսները կը քննէ: Աստուածաբանութիւնը իրաւունք չունի ինքզինքը Աստուծոյ խօսքին հաւասար սեպելու: Իր կոչումն է եկեղեցիին հովանաւորութեան ու Հաւատոյ Պաշտօնական Հանգանակներու լոյսին ներքեւ , Աստուծոյ խօսքին վրայ խոկալ ու զայն մեկնաբանել: Իբրեւ Բարեկարգեալ Աստուածաբաններ պիտի հսկենք որ մեր դիրքը անհաւատ աշխարհի մտածողութեան դէմ տարբեր ըլլայ այն աստուածաբանութիւններէն որոնք մեր ընտրած չափանիշին չեն համապատասխաներ, եւ նոյնիսկ օտար ու ընդհնադիր են:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՐ ՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԲՆՈՅԹԸ:

Աստուածաբանական վարդապետութեան առարկան Քրիստոնէայ ճշմարտութիւնն է: Այս առարկան ճշմարտութիւն կը կոչենք, որովհետեւ ան մեզ չի խաբեր ու սխալանքի չի տանիր: Ընդհակառակը գոհացում կը պարգեւէ մեր կրօնական կարիքներուն, հաւատքի, յոյսի եւ սիրոյ առնչութեամբ ու . յաւիտենական կեանք կը շնորհէ: Իր սեղմ իմաստով, Յիսուս Քրիստոսի անձը ու առաքելութիւնն է Աստուծոյ ճշմարտութիւնը: Իսկ ընդարձակ, լայն առումով ճշմարտութիւնը աստուածային բովանդակ յայտնութիւնը պարփակող իրողութիւնն է, այնպէս ինչպէս որ կը կարդանք Սուրբ Գրոց մէջ, եւ որուն, Սուրբ Հոգին մեր հոգիներուն , ներքուստ ու ազդեցիկ կերպով կը վկայէ, ու մեզի վստահութիւն կը շնորհէ:

Աստուածակեդրոն վարդապետութիւնը ոչ միայն փրկութեան պատմութիւնը կազմող եղելութիւնները ճանչնալ կ'առաջարկէ, այլ մանաւանդ Աստուածային ճշմարտութիւնը եւ Իր իրագործած ու աւարտած փրկութիւնը: Հետեւաբար անիկա անցեալի գիտութիւն համարուելու չէ, այլ ճշմարտութեան գիտութիւնը, որը ի գօրու կը մնայ բոլոր ժամանակներուն տեւողութեան, եւ որու միջոցաւ կոչում կը ստանանք Աստուծոյ պատկանելու եւ իր շնորհիւ ապրելու մինչեւ յաւիտենականութեան սեմը: Այս ճշմարտութիւնը զանազան ծանօթութիւններ չընծայեր, որոնք մեր անձէն անկախ ըլլային, ու օտար մեր անձնական ճակատագրին: Ընդհակառակը, ան կը վերաբերի աստուածային այն արարքներուն որոնք ի շահ մեզի իրագործուեցան. այնպէս որ մեզի համար իսկական նշանակութիւն եւ իմաստ կը ստանան, երբ զանոնք Սուրբ Հոգիին միջոցաւ կ'իւրացնենք: Թէեւ պիտի շեշտենք ալ թէ աստուածաբանական վարդապետութեան նպատակը իմացական ծանօթութենէ զերծ չէ: Հետեւաբար ան մարտակոչ կուղղէ ու շարժման կը դնէ մեր գաղափարները որմէ յետոյ մենք զանոնք կը բանաձեւենք իբր վարդապետութիւն: Այսու հանդերձ, այս երեսը չի նմանիր մնացեալ վարդապետութիւններուն որոնք եկեղեցին կ'ընդունի, զոր օրինակ վարդապետութեան պատմութիւնը: Իր մասնայատուկ առարկան Աստուծոյ մեզի յայտնած ճշմարտութենէն նուազ բան մը չէ, ուստի լոկ, պարզ ու մերկ յայտարարութեան մը բնոյթը չունի ոչ ալ վերաքաղն ու նկարագրութիւնն է անցեալին ընդունուած վարդապետութիւններուն եւ դաւանանքներուն: Մեր նկարագրած աստուածաբանութիւնը այսօրուայ, մեր ժամանակներուն, մեր եկեղեցիին ու մեր անձերուն հեղինակաւոր չափանիշը պիտի ըլլայ: Այդ պատճառաւ է որ զայն վարդապետութիւն կանուանենք: Ուշագրաւ ուրիշ կէտ մ ալ , որ կը տարբերի եկեղեցական պատմութենէն, այս վերջնոյն եղելութիւններու կազմակերպուելուն հարցը կը հետախուզէ. ըլլայ իրենց ժամանակակիցներուն համադեպ ըլլայ յաջորդութիւններու մէջ.: Երբ անցեալը կը վերակազմէ իր տեւականութեան մէջ: Անիկա կը ջանայ նաեւ պատմութեան միութեան գաղտնիքին թափանցել: Մինչդէռ աստուածաբանական վարդապետութիւնը ծայր կառնէ այն

հաւաստիքով եւ ստուգութեամբ թէ աստուածային ճշմարտութիւնը մէկ է: Կ որոշէ հաւատարիմ մնալ Աստուծոյ Մտքին մինչ գաղափարներ կը յղանայ ու վարդապետութեան մարմինը կը կազմէ: Այս աշխատանքը Համադրական Աստուածաբանութիւն(Theologie Systematique), կը կոչուի, ինչ որ վարդապետական աստուածաբանութեան հաւասար է: Այս կերպով բացայայտ է թէ : Եկեղեցին չի կրնար քրիստոնէայ ճշմարտութեան իմացական ծանօթութիւնը անտեսել համադրական եղանակով արտայայտելը զանց առնելով:

Ի՞նչ պատճառաւ:

Բարեկարգեալ Եկեղեցիներ համոզուած են, թէ Աստուծոյ Խօսքը երբեք անկախ չէ Սուրբ Հոգիին ներգործութենէն: Այս երկուքը միասնաբար, հաւատք կը ծնին մեր սրտին մէջ: Սա կը նշանակէ թէ Աստուծոյ Խօսքը միմիայն մեր իմացականութեան չի դիմեր այլ նաեւ մեր խորագոյն եսին: Կը շարժէ մեր զգայնութիւնը, կը լուսաւորէ մեր միտքը մտածել կու տայ եւ այդ մեր կարծածէն տարբեր կերպով: Մեր կամքը կը խթանէ: Հաւատքը որու բովանդակ Ս. Գիրքը կը վկայէ մեր անձին մեկուսացեալ մասին չի պատկանիր: Հաւատքը, թէւ թերի, մտածող գիտակցութիւն կոչեցինք երբ շնորհիւ իմացականութեան կը կանոնաւորենք ինչ որ Աստուծոյ Խօսքին ու Ս Գրքին մէջ կը հանդիպինք, իբր նախադասութիւն. շեշտը կը դնէ անձառ նկարագրին վրայ որը աստուածային յայտնութիւնը կը ստորագծէ թէ, Աստուած մեզի հետ երկխօսութեան կը յօժարի, մարդկային լեզուով , հաղորդելով ինչ որ մեզի համար էապէս ու տարրապէս դիւրըմբռնելի է: Հաւատքին վրայ խոկալ ու զայն արտայայտելը արդարանալի է պայմանաւ որ կանխակալ կարծիքներ չունենանք, ու դիրքորոշում մը չորդեգրենք որը հաւատքը ինքնիշխան կը յամարի սեպել: Սուրբ գրային եղելութիւնները եւ անոնց մեկնաբանութիւնները, պիտի խեղաթիւրուէին եթէ յաւակնէինք թէ մեր դաւանած անձնական զգացումներու պտուղն է, կամ թէ պարզապէս իմացական գործողութեան արտադրութիւնը, որոնցմէ ետք միայն հաւատքը գործնականութեան կը վերածենք:

Ինչ կը վերաբերի կրօնական փորձառութեան զայն խիստ պարզօրէն կը պատկերացնեն երեւակայելով թէ անիկա կը ծնի առանց զինքը կանխող տարրական կարծիքի մը միջնորդութեան : Երկրորդ պատճառը աստուածաբանական վարդապետութեան օրինաւոր ու անհրաժեշտ բնոյթին կը տեսնուի սա իրողութեան մէջ, թէ ան որ Աստուծոյ կը հաւատայ կոչում ալ ունի վկայելու Անոր մասին: Իր տարրական հանգամանքին ներքեւ, անձնական վկայութիւնը արդէն Հաւատոյ խոստովանութիւն մըն է: Վկայելու համար կը խօսինք, այսինքն հաստատումներ կամ ստորադասումներ կը կատարենք: Սակայն բնաւ չենք վկայեր մենք զմեզ փակելով մեր զգացումին մէջ: Մեր- վկայութեան- խօսքերը արդիւնքն են ու հաշուետուութիւնն են այն իրին ու եղելութեան որուն մասին մտածած ենք եւ որուն մասին կը խօսինք: Այն ինչ որ մեր մտածողութեան պտուղն ու

մեր դատողութեան ընտրութիւնն է: Այսպէս համոզում գոյացուցած ենք, թէ ճշմարիտ գաղափարներ յղացած ենք, որոնք մեր շուրջիններուն համար ալ հաւասարապէս ճշմարիտ են: Երբ հաւատարմաբար կը համապատասխանէ Աստուծոյ յայտնած ճշմարտութեան: Այս յատկանիշերը ներկայ են նոյնիսկ պարզ վկայութեան մը մէջ, թէկուզ գործնական: Երբ հաւատացեալ մը Յիսուս Քրիստոսի հանդէպ հաւատարիմ է, կը յայտնէ թէ նախընտրելի է տառապիլ քան թէ դիմացինը չարչարել. այս դատողութիւնը իր վերաբերումին առնչութեամբ որոշ շարժառիթ մը կը պարփակէ, որը ինքնին հաւատալիքի եւ դաւանանքի մը վրայ հիմնուած է: Կը յիշէ, թէ Յիսուս Քրիստոս նախընտրեց տառապիլ ինքն ըլլալով առաջինը: Ինք որ մեր Տէրն ու մեր Օրինակն է: Կարելի է առարկել, թէ Աստուած մեզմէ հաւատքի վկայութիւնը կակնկալէ միմիայն մեր արարքներուն միջոցաւ: Բնականաբար, առարկութիւն չունինք: Սակայն մարդուս արժանիքը կը կայանայ նաեւ սա իրողութեան մէջ թէ Աստուած իրեն պարգեւած է գործելու կարողութիւնը, որը մէկ իմաստով վկայութիւն կ'ընէ, եւ սակայն ատիկա: Երբ հաւատքի հարազատ արարքն է մտքի դատողութենէն ծնունդ կ'առնէ: Բաց աստի Երբ կը կամինք մեր դիրքով ու արարքով վկայել, այդ կընենք Աստուծոյ ու մարդոց առջեւ, որպէսզի ճշմարտութեան ծանօթութիւնը անոնց հաղորդենք: Մեր դիրքին ու արարքին իմաստն է որ կը հաղորդենք: Ինչ որ կը նշանակէ, թէ ատիկա պատգամ մը չէ որ կուղղենք մեր արարքով: Սա ակնկալութեամբ թէ արարքը աւելի տպաւորիչ ու համոզիչ պիտի ըլլայ քան մեր բառերը: Ուստի Աստուծմէ կը հայցենք որ շարժառիթներ ճանչցնէ որոնք մեր գործելու կամքը կ'որոշեն, քանզի շարժառիթ ու արարք իրարմէ անջատ չեն: Բարեկարգեալ Եկեղեցիներ չեն կրնար խնայել ճշմարտութեան իմացական ծանօթութիւնը հետապնդել ու զայն համադրական եղանակով արտայայտել: Այս է երրորդ պատճառը որ աստուածաբանական վարդապետութիւնը արդարանալի ու անհրաժեշտ կընեն: Աստուածային յայտնութիւնը ինքնին վարդապետական բովանդակութիւն չունի: Աստուած երկինքէն գիրք մը չէ նետած որը մեզի հաղորդեր մեր փրկութիւնը: Փրկութիւն մը որ ի յետագունէ, պատմական եղելութիւններու հետ պիտի զօդուի: Քրիստոնէայ յայտնութիւնը իբրեւ առարկայ կամ նիւթ գիտութիւն մը չունի - ըլլայ փիլիսոփայական, ըլլայ ճանաչողական- որը ապահովեր անմահութիւն, ոչ ալ խորհրդապաշտական գործածականութիւն մը, որը կարելի դարձնէր ժամանակէ դուրս վրիպիլ, ոչ իսկ տիեզերական բարոյախօսութիւն մը յաւիտենական իրողութիւններու վերաբերեալ, որը մեր բնութեան համակերպ էր կամ մեր երազները իրականացնէր: Աստուածային յայտնութիւնը պարփակուած է Իսրայէլի պատմութեան մէջ: Այս տարրական իրադարձէն չհետեւցնենք թէ Աստուծոյ միջամտութիւնը Իր յաւիտենական Միտքէն ու ծրագրէն անկախ էր. կամ, թէ Իսրայէլացի հաւատացեալը այդ միջամտութեան իմացական տարողութիւնը կ'անտեսէր: Արդ, եթէ այդ ըլլար պարագան մեր փրկութեան դոյզն տարր ու մասնիկ իսկ պիտի չհասկնայինք, եթէ եղելութիւնները վարդապետութեան հակադրէինք: Ս.Գրքին մէջ եղելութիւններ երբեք Աստուծոյ մասին իմացական

Ժանօթութիւն ունենալէ անջատ չեն: Եղելութիւնը միշտ կապ ունի անոր Անձին ու միջամտութիւններուն հետ: Իւրաքանչիւր եղելութիւն իր իմաստը ունի ու միաժամանակ կը մեկնաբանուի: Աստուածաշունչին մէջ մերկ եղելութիւններ գոյութիւն չունին, ինչ որ կրնան ըլլալ առասպելներու ու հեքեաթներու պարագային: Սուրբ Գրքի հեղինակները եղելութիւնները կը նկարագրեն որովհետեւ անոնց մէջ վարդապետական տարր մը կը նշմարեն, ու զայն որոշ կերպով կը մատնանշեն: Ծննդոցի ստեղծագործութեան պատմութիւնը, Անկումը, Աբրահամի կոչումը, Յակոբի ընտրութիւնը, ասոնք էջերուն մէջ արձանագրուեցան որովհետեւ աստուածային ձեռնարկին իմաստը կը պարփակեն: Պատմական էջերը արժէք ունին որովհետեւ նշանակութեան մը յայտնաբերողներն են: Մարգարէներ եղելութիւններով նուազ կը շահագրգռուին քան անոնց իմաստով: Անոնց իւրաքանչիւրին ետին Աստուծոյ մատը կը նշմարեն, ուստի Աստուծոյ Միտքը: Աւետարանի իւրաքանչիւր պատմութիւններն ալ, մանրամասնօրէն այս գաղափարը լուսաբանելու կը ծառայեն: Յիսուսի հրաշքները որոնք աշակերտները իրենց մտքին մէջ պահեցին, արձանագրուեցան որովհետեւ այս վերջինները անոնց մէջ ստուգապէս տեսան Մեսային վերաբերող յատկանիշները: Այդ է անշուշտ Յիսուսի չարչարանքին, Երուսաղէմ յաղթական մուտքին, Վերջին Ընթրիքին, Գեթսեմանէի անձկալից ժամուն, խաչին մահուան ու մեռելներէն յարութիւն առնելուն բուն իմաստը Ի հարկէ պատմական այս եղելութիւնները ի յառաջագունէ վարդապետական ճշմարտութիւններ չէին, որոնք վերջէն, աշակերտներու երեւակայութեան պատճառաւ ու խորհրդանշանական իմաստով գրի առնուեցան: Ատոնք բոլորը պատմական իրադարձութիւններ են: Սակայն անոնց վրայ համադրուած կերպով չէր որ հեղինակներ իրենց մեկնաբանութիւնը ընծայեցին: Ըստ իրենց ամէն պարագայի այդ իրադարձութիւնները ունէին, համարձակինք ըսելու, վարդապետական նշանակութիւն: Ուստի անոնց ընծայեցին հարազատ մեկնաբանութիւնը եւ հակադարձաբար ոչ մի մեկնաբանութիւն որը զուրկ ըլլար եղելութենէ մը: Աստուածային յայտնութիւնը որը տեղի ունեցաւ պատմութեան տեւողութեան մեր սրտերը կը յուզէ, երբ թէ արարքներով կը դրսերեւորուի, թէ ալ, միաժամանակ, անոնց Միտքը կը հաղորդէ:

Առաքեալներ մեսիայական իրողութիւնը իրենց հայեցողութեան արդիւնքը չըրին, հապա Յիսուսի-անբեկանելի անձին ու առաքելութեանն: Էր որ նուիրեցին իրենց անձերը ու վկայութիւնը: Տրուած ըլլալով որ խնդիրը պատմական եղելութեան հետ կապ ունի, եւ որը պատմագրութիւն կ'ըլլայ: Բայց այդ պատմութիւնը Աստուծոյ Գործը ըլլալով առաքեալներ կը հաղորդեն ինչ որ Աստուած իմաստաւորած է փրկութեան նկատմամբ Սա կը նշանակէ թէ Ս.Գրքին իմացական ծանօթութեան ձեւը շարունակ պարզ պիտի ըլլայ: Հազուադէպօրէն է որ անոնք իմացականօրէն կը ձեւաւորուին, ու համադրական հանգամանք կ'ստանան: Այսու հանդերձ մեր աստուածաբանական վարդապետութիւնը իր արդարացումը Սուրբ Գրքէն միայն պիտի ստանայ:

Առարկությունն մը կրնայ ծագիլ մեր հաւաստումին հանդէպ: Ի՞նչ պատճառաւ Եկեղեցիին հաւատքը չի բաւականանար իմացական այն ծանօթութեամբ որը պարզապէս Մատեանը կը հաղորդէ :Քանի որ Աստուած մեզի ուրիշ բան չէ պարզեւած քան Ս Գիրքը

Ճիշտ է թէ Ս Գրքին ընթերցումը Աստուծոյ Խօսքը մեր սրտերուն մէջ կ'արձագանգէ ու հաւատքը կը հաղորդէ ու ոչ թէ աստուածաբանական դասաւանդութիւն մը: Սակայն երբ կը հաւատանք, հաւատքը մտածողութեան առարկան կը դառնայ. որովհետեւ մենք իբր մարդկային էակներ, իմացականութեամբ օժտուած ենք, իրողութիւն մը որ ինքնին կը պահանջէ մտածել, կը հրաւիրէ մտածել, կը խնդրէ մտածել: Ասիկա այնքան ճիշտ է որ Աւետարանի իւրաքանչիւր քարոզ Սուրբ Գրքի ճշմարտութիւնները դասաւորել այնպէս մը որ ատիկա պարտի համակերպիլ քարոզիչին նպատակին եւ ունկնդրողին իմացական պահանջին: Ասիկա մեզ համադրական աստուածաբանութեան կ'առաջնորդէ: Եթէ Մատեանին հատուածը, բնաբանը մեզ դէպի վարդապետական աստուածաբանութեան կ'առաջնորդէ Եկեղեցիին հաւատքը չի գոհանար տարրերով, որոնք Մատեանէն քաղուած են իբր իմացական բնոյթ կրող ծանօթութիւններ: Հաւատքը ի հարկէ չի գոհանար դասաւորուած ծանօթութիւնները ընդունելով, այլ պիտի հետապնդէ ու ջանայ աստուածաբանական վարդապետութիւն մը կազմել անոնց օժանդակութեամբ:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Մին կերպարանային է (formelle), իսկ միւսը նիւթական (materielle): Առաջինը կը զբաղի վարդապետութեան ակով, Երկրորդը Ս. Գրքին պարունակութեամբ Երկրորդը պիտի սկսի Երրորդութեան վարդապետութեամբ, որուն կը հետեւի Աստուծոյ գործերը մարդկային փրկչագործութենէն ետք, Որդիին Գործը, ու ի վերջոյ Ս Հոգիին ներգործութիւնը հաւատացեալին մէջ: Այս կէտին հասած, հիմա կրնանք յայտարարել, թէ աստուածաբանական վարդապետութիւնը կըզբաղի աստուածաբանական դրութեան այն երեսով որը համադրական կոչեցինք: հիմնուած ու առաջնորդուած Ս Գրքին ու Եկեղեցիին դաւանանքէն: Սուրբ Գիրքը անոր միակ հիմնական ու հեղինակաւոր աղբիւրը ըլլալով:

Ըստ Աբրահամ Գայբըրի աստուածաբանական ուսուցումը հետեւալ բաժանումները կը ճանչնայ
Ա.Բացատրական Աստուածաբանութիւն
Սուրբ Գրային

1- Աստուածաշունչ Մատաանը բաղկացնող Գրքեր

Սուրբ Գրքի Գիրքերը

Անոնց Կանոնաւոր վաւերականութիւնը:

Ներածականը

2- Ս.Գրքին Բնաբանը

Լեզուաբանութիւն

Եբրայերէն, Յունարէն, Արամերէն

Բնաբանին քննարկութիւնը

Մեկնաբանութիւնը

Բացատրութիւնը(exegese):

3- Սուրբ Գրքին բովանդակութիւնը

Հնաբանութիւն

Պատմութիւն

Աստուածաբանութիւն

Առարկան - Սուրբ Գիրքը

Նպատակը - Մեկնաբանութիւնը:

Բ- Պատմական Աստուածաբանութիւն

ԵԿԵՂԵՑԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

1- Ժամանագրական Պատմութիւն

Վաղ Եկեղեցիի

Միջին Դարու

Արդի

2- Տեղական , կամ ազգային

3-Յարանուանական Պատմութիւն

Առարկան - Եկեղեցին իր պատմական երեւման մէջ

նպատակը - Պատմական հեռանկար

Գ- Համադրական Աստուածաբանութիւն

Վարդապետական

1- Պատմական Փուլը

Վարդապետության Պատմությունը

Դաւանական կամ Սինաօլիք

2-Մեկնական Փուլ

Վարդապետություն

Նախնական Դիտողություն

Աստուածաբանություն

Մարդաբանություն

Քրիստոսաբանություն

Փրկչագործության Աստուածաբանություն

Եկեղեցաբանություն

Վախճանաբանություն

2-Բարոյագիտություն

Հիմնական

Կիրարկուելիք

3- Ջատագովական Փուլ

Հիմնական Պաշտպանողական

Հակաճառական

Ազգային կամ ոչ Քրիստոնեայ Կրօններ

Առարկան - Քրիստոնեայ վարդապետություն

Նպատակը - Համադրական - կազմակերպություն

Դ-ՀՈԿՈՒԿԱՆ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾԱՌԱՅԱԿԱՆ

1-Քարոզչական

2-Հովուական

3-Կրօնագիտական

Եկեղեցական կազմակերպություն

Միսիոնարական

Առարկան - Եկեղեցին իբր գործակատար Աստուծոյ Բանին տարածման

Նպատակը -Ազդեցիկ միջամտություն

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Աստուածաբանութիւնը կը խոկայ եւ կ ուսումնասիրէ մարդկային հաւատքին եւ կեանքին յարաբերութիւնը: Ընդունեցինք թէ անոր չափանիշը միայն աստուածային յայտնութիւնն է: Ինչպէս ուրիշ գիտութիւններ, աստուածաբանութիւնն ալ յարաբերական է :Սակայն Աստուածաշունչ Մատեանը յարաբերական չէ հապա բացարձակ. անոր էջերուն մէջ կը կարդանք ու կը լսենք Աստուծոյ հաւատարիմ խօսքը: Այսու հանդերձ մեր ուսումնասիրութիւնը պիտի չդադրի յարաբերական մնալէ: Աստուածաբանը ենթակայ է սխալելու, իր միտքը սահմանափակ է, նման ուրիշ հաւատացեալներու եւ մարդոց: Դիւրահասկացողութիւն , նախապաշարում, յատուկ իւրաքանչիւր մարդկային գործին աստուածաբանը չեն խնայեր: Իւրաքանչիւր ժամանակամիջոց ու մշակոյթ իր յատուկ հարցերը ու խնդիրները ունի: Ինչ որ դարու մը համար գլխաւոր մտահոգութիւն էր, յաջորդին կրնայ փոխանակուիլ տարբեր մտահոգութիւնով մը : Սուրբ Գիրքը մեր աստուածաբանական հարցերուն ու յաճախ կնճիռներուն անպայման պատասխանատուն չէ: Հարցեր կը ծագին կեանքի հրատապ պարագաներու ներքեւ որոնց աստուածաբանութիւնը պէտք է պատասխան մը տալ փորձէ: Աստուածաբանութիւնը այդ հարցերուն նկատմամբ Սուրբ Գրքին տուեալները պիտի ուսումնասիրէ: Մարդկային էական ալ յարաբերական է: Իրերու գիտութիւնը բացարձակ չէ այլ սահմանափակ է: Ատիկա կը վերաբերի նոյնիսկ Սուրբ գրքի պարունակութեան: Յարաբերական ենք անձամբ եւ գիտութիւնով, որովհետեւ անկման որուն ենթարկուած ենք , թէ անոր պատասխանատուն ենք, թէ ալ զոհերը: Թէեւ Աստուծոյ յայտնութիւնը Քրիստոսով ու Սուրբ Գրքին մէջ ամենեւին յարաբերական չէ: Ուստի մեր աստուածաբանական յայտարարութիւնները համեստ պիտի մնան ու ոչ յոխորտ ու իքնահաւան: Բովանդակ ճշմարտութիւնը տակաւին ամբողջապէս իւրացուցած չենք: Բաց աստի, Աստուածաբանութիւնը գրավիճական, հակաճառական է, Փօլեմիք (Polemic): Անիկա պիտի պատասխանէ մոլորութեան, հերետիկոսութեան, բարդ խնդիրներուն: Ուրեմն ամենայն խոհեմութեամբ է որ, պատմական հեռաւորութիւն մը պիտի պահէ: Երբ բանավէճի մը մէջ կը բռնուի անպայման ամէն ինչ ուղիղ կերպով չի տեսներ: Կիրքեր կրնան հոն հրատապ ըլլալ: Ինչ որ անցեալին հրատապ սեպուեցան ներկայիս անպայման այժմէական ու պարտադրիչ չեն: Աստուածաբանական կազմուածք ունեցող կառոյցներով հարցեր կը ծագին որոնց աստուածաբանը պէտք է լսէ եւ պատասխանէ::

11-ԶԱՏԱԳՈՎԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐՈ

Անձնապէս Զատագովական Աստուածաբանութեան դերը չենք թերագնահատեր, ընդհակառակը զայն Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան կենսական մասերէն մին կը սեպենք: Թէեւ Քրիստոնէայ Զատագովական հաւատքը Ս:Գրային վկայութեան ակէն բխեալ կը սեպուի, այսու հանդերձ կը ջանայ կարելիութեան սահմանին մէջ զայն գիտական եղանակով պաշտպանել :Սուրբ

Գիրք այդ պաշտպանութիւնը կառաջարկէ, ըստ Ա Պետրոսի 3.15 հատուածին: Բարեկարգեալ Ջատագովականը, ինչպէս պիտի տեսնենք իրեն սահմանուած ուսումնասիրութեան մէջ, պիտի մատնանշէ անխուսափելի հակասութիւնները որոնց անհաւատ միտքը յանցապարտ է կամ պատասխանատուն եղած է: Երբ ի զուր կը փորձէ քրիստոնէայ հաւատքը քննադատել իր ենթադրեալ գիտական եղանակով:

Ջատագովականը պիտի ձեռնարկէ նաեւ Աստուածաշունչի ու արդի գիտութեան փոխ յարաբերութիւնները քննել: Պիտի մերժէ ամէն մտքի եզրափակութիւն որոնք կը կարծեն թէ ճշմարտութիւնը կը յայտնէն թէեւ զայն կը հակասէն: Ինչ որ թիրիմացութիւններու հետեւանքը կրնայ դառնալ: Ջատագովականը անհրաժեշտօրէն աստուածաբանական վարդապետութեան վրայ հիմնուելու է եւ ոչ թէ ենթադրեալ *քնական աստուածաբանութեան* մը վրայ, ինչ որ ընդհանրապէս ու ցաւալիօրէն ոչ-բարեկարգեալ բողոքականութեան գործելակերպն է, նման հռոմէադաւան մտքին յղացումներուն: Ուստի բացորոշենք- եթէ տակաւին ատիկա յստակ չէ,- թէ ամէն ինչ որ Բողոքական կամ նոյնիսկ աւետարանական կը կոչուի, անպայման Բարեկարգեալներու Սուրբ Գրքէն ներշնչուած ու առաջնորդուած աստուածաբանութիւնը չէ: Բարեկարգեալ աստուածաբանը անհաւատին դիրքորոշումը կը դատէ աստուածային յայտնութեան հանդէպ իբր ապօրինի ու յանցապարտ:

Բարեկարգեալ Վարդապետութեան դերն է Աստուածայայտ Ճշմարտութիւնը դրական կերպով պարզել ու լուսաբանել: Իսկ Վարդապետութիւնը, որու մասին պիտի ըլլայ հիմա մեր խօսքը, իրեն մասնայատուկ եղանակով պիտի ուսումնասիրէ սուրբ գրային յայտնութիւնը: Իր քննարկութեան եւ ուսումնասիրութեան արդարանալի դրդապատճառն է համաձայնիլ լ Աստուածային խօսքին գերագոյն հեղինակութեան:

ԳԼԽ Գ.

ԱՍՏՈՒԾԱՇՈՒՄՆԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ:

Աստուածաբանութեան գիտական նկարագիրը առաւել պարզելու նպատակով պիտի դիմենք Herman DOOYEWEERD ի, Հոլլանտացի աշխարհահռչակ Բարեկարգեալ- Փիլիսոփային մտածողութեան: Իր իւրայատուկ փիլիսոփայական առանցքային կէտերուն:

Բարեկարգեալ Մտքին քսաներորդ դարու կարկառուն ներկայացուցիչներէն է Herman DOOYEWEERD: Ստեղծագործեալ իրականութիւնը զանազան ոլորտներու բաժնուած կը տեսնէ, որոնք MODALITY ASPECTS (ծեւականութեան երեւոյթներ) կանուանէ. թէպէտեւ անոնք ինքնիշխան են իրենց ոլորտին մէջ, այսու հանդերձ ներդաշնակ փոխ-յարաբերութիւն կը մշակեն, ցոլացնելով ստեղծագործեալ իրականութեան հիմնական միութիւնը: Այդ Միութիւնը յունարէն ENCAPTIC բառով կը սահմանուի, ինչ որ անհնար է հայերէնի թարգմանել:

Ի՞նչ է ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ըստ Բարեկարգեալ Իմաստասիրութեան: Հետեւեալը Օրէնք-Ոլորտին ամփոփ ներածութիւնն է:

ՕՐԷՆՔԻ-ՈԼՈՐՏ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Հաւատքի	Հաւատք	Աստուածաբանութիւն
Բարոյական	Սէր	Բարոյախօսութիւն
Օրէնվդրական	Ղատել	Իրաւագիտութիւն
Գեղագիտական	Ներդաշնակութիւն	Գեղագիտութիւն
Տնտեսական	Խնայողութիւն	Տնտեսագիտութիւն
Ընկերային	Ընկր.միջ-յարաբերութիւն	Ընկերաբանութիւն
Լեզուական	Իմաստ,Խորհրդանշան	Լեզուաբանութիւն
Պատմական	Մշակոյթ. զարգացում	Պատմութիւն
Վերլուծողական	Խորհուրդ-	Տրամաբանութիւն
Հոգեբանական	Զգացում	Հոգեբանութիւն
Կենսական	Կեանք	Կենսաբանութիւն
Ֆիզիքական	Շարժում	Կենսագիտութիւն
Տարածութիւն	Միջոց	Երկրաչափութիւն
Թուաբանական	Թիւ	Ուսողութիւն

Բնականոն մարդ էակը այս բոլոր ոլորտներուն մէջ կը շարժի ու կը գործէ Անբան կենդանին առաջին հինգ մարզերուն միայն ցանկին, յատակէն սկսեալ: Բոյսը առաջին չորսին, դարձեալ ցանկին յատակէն սկսելով: Նիւթը առաջին երեքին, յատակէն: Եթէ գիտութիւն մը ամբողջովին քննելու ըլլանք, ստեղծագործութեան մէկ մասը ամբողջութենէն կանջատէ ու զայն իր մասնագիտութեան առարկան կընէ: Իւրաքանչիւր գիտութիւն իրողութեան մը մէկ երեսով միայն կը զբաղի, ու այդ գիտութեան մասնագիտութեամբ կը ճանչցուի. օրինակի համար Կենսաբանութիւնը, յունարէն *viologhia*, .կեանք ու բան: *Այս գիտութեան գործողութիւնն է Կենսաբանութիւնը, որը կեանքի սերտ գիտական հետախուզումով կը զբաղի կամ անոր (Biotic) ՊԻՕԹԿ երեսով (modality aspect):* Մեր համոզումով աստուածաբանութիւնն ալ ակադեմական առումով գիտութիւն մէ: Ակադեմեային մասնայատուկ ուսումնասիրութեան ու ընթացքին եղանակով պիտի կատարուի, սակայն աստուածաբանութիւնն ալ բացառութիւն չի կազմեր երբ կըսենք թէ ստեղծուած իրողութեան մէկ երեսով միայն կզբաղի: Մարդ էակին պարագային ան վերոյիշեալ բոլոր մարզերուն մէջ Աստուծոյ հետ կամ մտերիմ եւ հլու յարաբերութեան մէջ կը մտնէ, կամ զայն կը մերժէ: Մարդու Սիրտը իր կրօնական էութեան կեդրոնն է Այս առումով Մարդը ՍԻՐՏ է: Անկեալ մարդը վերեւի մարզերէն կարելորագոյնը կանտեսէ զայն մնացեալէն անջատելով, թէեւ իր Սիրտը, ինչ որ ալ ըլլայ իր հաւատքը, իր կրօնական կեդրոնը ըլլալէ չի դադրիր: Մարդու դիրքը անխտիր կրօնական է, կամ Աստուծոյ վրայ ուղղուած հաւատքով, կամ կուռքի մը նուիրուած: :Մարդս ի ծնէ կրօնական էակ

մըն է: Գիտութեան բնոյթին ու երեսներուն ծանօթանալով հիմա կը վերադառնանք աստուածաբանութեան :

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՔՐ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Նախ եւ առաջ զբաղինք հետեւեալ հարցումին պատասխանելով. *Աստուածաբանութիւնը Գիտութի՞ւն մըն է, ու եթէ այո, ի՞նչ կերպով գիտութիւն կրնայ նկատուիլ:*

Հետեւեալ գաղափարները քննենք .

1- *Աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ Գիտութիւնն է*

Ճիշդ է թէ Աստուած աստուածաբանական գիտութեան առարկան է: Հնարաւոր է զԻնքը մեր գիտական հետազօտութեան ենթարկել այնպէս ինչպէս որ կընենք ոեւէ առարկայ մը, գիտական տարրալուծարանի մը մէջ. Արիոս եւ Շլայըրմախըր, Բօլ Թիլիխ (Paul Tillich), այս իմաստով աստուածաբաններ պէ՞տք է սեպել:

2- *Աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ Ծանօթութեան գիտութիւնն է:*

Ի՞նչ փոփոխութիւն, կամ բարելաւում կայ այս սահմանումին մէջ Ի՞նչ կերպով հասկնալու ենք Աստուծոյ գիտութիւնը կամ ծանօթութիւնը ըսելով: Ենթակայական իմաստով, այսինքն գիտութեամբ մը որ մարդուս մասնայատուկ է, թէ ոչ Աստուածային յայտնութիւնն է որ այդ գիտութիւնը կը պարզելէ :Ո՞ր կը գտնուի տարբերութիւնը:

3- *Աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ գիտութիւնն է այն չափով որ Ան ինքզինքը մեզի յայտնած է Սուրբ Գրքին մէջ: Այս իմաստով Աստուածաբանութիւնը Սուրբ Գրքի գիտութիւն պիտի հանդիսանայ: Այդ պարագային Շլայըրմախըր Աստուածաբան մը չէ, ոչ ալ Մահմետականը, կամ Պուտտիստը, կամ Հրեան:*

4- *Աստուածաբանութիւնը Կրօնքի գիտութիւնն է*

Ինչպէ՞ս կերպով է որ Կրօնքը կը հասկնանք ու կը սահմանենք. ենթակայական թէ՞ առարկայական ըմբռնումով::

5- Աստուածաբանութիւնը այն գիտութիւնն է որ Հաւատքի օրէնք-ոլորտով կը զբաղի:

.....

Աստուածաբանութիւնը մասնայատուկ գիտութիւն մըն է: Իբր գիտութիւն ան գիտութիւններու ընդհանուր յատկանիշները կը կրէ: Ուել գիտութիւն, աստուածաբանութիւնը բացառութիւն մը չկազմելով, թէեւ անջատ է ,կախում ունի մեր հասարակ, ամէնօրեայ ծանօթութիւններէն եւ փորձառութիւններէն, որոնք Յոյն Պղատոնը *DOXA* , կարծիք կը կոչէր: Աստուածաբանութիւնը տեսական մտածում եւ վերլուծում կ'ենթադրէ եւ կը պահանջէ: Գիտցողը, մարդկային անձը, իր վերլուծողական գործունէութիւնը եւ մտածողութիւնը եւ իմացական ուժերը կուղղէ դէպի : իրողութեան այն երեսին որը ստեղծուած ժամանակաւոր իրողութեան ամբողջութենէն տեսականօրէն կանջատէ: Մտածելու այս կարողութեամբ, գիտնականը այդ անջատուած երեսը ամբողջութենէն, որու մէջ մարդկային հասարակ, ամէնօրայ կեանքը կընթանայ, եւ զայն իր քննարկութեան կենթարկէ:

Աստուածաբանութիւնը ստեղծեալ իրականութեան ո՞ր երեսը պիտի քննարկէ: Աստուածաբանութեան գիտական այս բնոյթը տարբեր չէ մնացեալ գիտութիւններէն սա իմաստով որ իւրաքանչիւր գիտնական եւ ամէն ոք կը հետապնդէ գիտնալ, հետախուզումի կը ձեռնակկէ արմատական *Կրօնական նախենթադրութեան մը հիման վրայ*: Հաւանաբար այս կէտին շուրջն է որ կը դառնայ գիտութեան մասին արծարծուած ամենահրատապ հարցը: Գիտնականին Կրօնական դիրքը կամ բացայայտ է, կամ ներհմաստ, կամ ընդունուած կամ ենթադրուած: Այս Կրօնական նախենթադրութիւնը անբացառ պիտի մերժուի դրապաշտ (*Positivist*), գիտնականին կողմէ: Այս վերջինը պիտի առարկէ, թէ իրողութեան -իր- մերձեցումը բացարձակապէս առարկայական է եւ այդպէս ըլլալու է: Թէեւ ըստ մեր համոզման ու քննութեան արդիւնքին, արդարանալի է յայտարարել թէ սուրբ գրային եւ ուղղափառ աստուածաբանութեան համար, անկարելի է չմեղանչել գիտականութեան ներհմաստ կամ բացայայտ կրօնական դիրքին դէմ: Դրապաշտին դիրքորոշումը որը նախենթադրական Կրօնական կոչեցինք, նոյնիսկ եթէ ներհմաստ է, այդ սխալ ու մոլորած դիրքին պատասխանատուն եւ յանցապարտն է: Քանզի այս արմատական դիրքորոշումը ուրանալ անհնար է ուել անձի մը համար որովհետեւ ըստ Բարեկարգութեան, աստուածաբանին, գիտնականին, փիլիսոփային ու պարզ հաւատացեալին համար ՀԱՄԱՅՆ ԿԵԱՆՔԸ ԿՐՕՆՔ Է , ԵԹԷ ՈՉ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ՉԷ: Երբ ոչ- հաւատացեալը այս իրողութիւնը կը մերժէ ուրիշ բան չընէր քան թէ քողարկուած ձեւով ատոր վկայել եւ զայդ ցոլացնել: Ուստի Կրօնական կոչած գետնին վրայ է որ գիտնական մը համայն ստեղծագործուած իրողութիւնը նկատի պիտի առնէ կարծելով թէ իր տեսանկիւնէն դիտուած ու քննարկուած ամէն ինչ առարկայական է: Բարեկարգեալ աստուածաբանը, նման պարզ հաւատացեալին, Կրօնական նախենթադրուած գետնի վրայ կաշխատի, բայց իր ներշնչումը եւ մղումը աստուածաշունչէն կըստանայ, Ս Հոգիին ներքին ազդեցութեան ներքեւ:

Աստուածաբանութիւնը յատկանշողը իր յատուկ խուզարկութեան յատուկ դաշտը ունի. Ո՞րն է այդ դաշտը: Ի՞նչն է որ իրողութեան մէկ երեսը աստուածաբանին կողմէ անջատուած է մնացեալ երեսներէն, զայն հետազօտելու դիտումով ու զայն վերլուծելու նպատակով:

Հապճեպ քննութիւն մը իսկոյն պիտի յայտնէ զանազան պատասխանները որոնք այս հարցին տրուած են:

Աստուած - Թեոս է անոր սահմանումը

Աբրահամ Գայթրը ասոր սահմանափակ բնոյթը կը մատնանշէ: Աստուած աստուածաբանութեան առարկան է այն չափով որ Ինք Իր Անձը կը յայտնէ: Սահմանում մը որ բազմաթիւ աստուածաբաններ մղեց աստուածաբանութիւնը սահմանել իբր դաշտը ուր աստուածային յայտնուած գիտութիւնը կը հետախուզուի. կամ ատելի պարզ ըսելով, Սուրբ Գրքի գիտութիւնը կըլլայ, կամ աստուածային Յայտնութեան գիտութիւնը: Լուսաւորութեան ԺԸ դարու գրոհը Յայտնութեան գիտութեան վրայ եւ Էմմանուէլ Քանդի *noumenal - phenomenal* (*իմացական ու երեւութականական*) տարբերութիւնը խառնաշփոթ վիճակ մը ստեղծեց աստուածաբանական քննարկութեան դաշտին վրայ: Ուրիշ իմաստասէրներ կրօնական փորձառութիւնը սեպեցին աստուածաբանութեան առարկան, բան մը որ մարդակեդրոն սեւեռուն գաղափար, նոյնիսկ պաշարում (*obsession*) դարձաւ: Ի հարկէ հարցը պիտի ծագէր թէ այդ տեսակէտը պաշտպանողը կը դադրի աստուածաբան ըլլալէ ու լոկ մարդաբանութիւն կուսուցանէ:

Վերելը նկարագրուած Իրողութեան զանազան երեսներուն մէջ առաջին հերթին հաւատքի ոլորտը դասեցինք: Առանց վարանումի զայն ընդունելու ենք, առաւել պարզաբանելով: Ի՞նչ է հաւատքի երեսը - *pistic* - եւ Ի՞նչ կերպով զայն կըմբռնենք: :Ըստ Բարեկարգեալ ընդհանուր կամ սովորական հասկացողութեան ,Սուրբ Գիրքը կը հանդիսանայ այդ երեսը: Հոս կը գտնուի ճշմարտութեան կարեւորագոյն տարրը: Թէեւ աստուածաբանը պիտի զբաղի նաեւ մարդկային ու կրօնական եւ այլ փորձառութիւնով ալ որոնք Սուրբ Գրքին տառէն դուրս կը գտնուին կամ անոր էջերուն վրայ տառապէս չեն երեւիր: Յիրաւի Ս. Գիրքը աստուածաբանին հետազօտութեան դաշտն է: Աստուածաբանը ոչ միայն կրօնական գետնի վրայ կը գործէ, այնպէս ինչպէս բացատրեցինք ու դաւանական աշխատանք կը տանի, այլ միաժամանակ Դաւանանքներն ալ իր քննարկութեան նիւթը կընէ:

Գալով կրօնական կոչուած փորձառութեան ու փորձառութիւններու ըլլայ լաւ ըլլայ վատ, իր դերը ունի: Փորձառութիւններ կը կազմուին ընտանիքին եւ եկեղեցիին ու քրիստոնէայ դպրոցին շրջափակին մէջ, ու երբ ներդաշնակ են սուրբ գրային յայտնութեան, բարեկարգեալ

աստուածաբանութեան զանոնք ընդունելի սակայն երկրորդական նիւթեր կը նկատէ: Ուստի բարեկարգեալ աստուածաբանութեան համար փորձառութիւնը իր կարգին կարելորդ դեր մը ունի կատարելիք: Միայն թէ հարցը կը շարունակէ միտքը զբաղեցնել, թէ որո՞նք են հաւատքի երեսը կազմող զանազան բաղկացուցիչ տարրերը: Դարձեալ :կրկնենք թէ ոչ միայն Սուրբ Գիրքը, ու միմիայն Սուրբ Գիրքը, ըլլալու է այդ տարրը: Աստուածաբանը պիտի զբաղի դաւանական հարցերով եւ ուրիշ աստուածաբաններու յայտնած կարծիքով: Թէեւ իր աչքին Աստուածաշունչ Մատեանը յետնագոյն հեղինակութիւնը կը շարունակէ մնալ: Եկեղեցական դաւանանքը ու վարդապետութիւնը այս հեղինակութեան պիտի ենթարկուի. ոչ մի առիթով ու ոչ մի պատրուակի տակ անոր համահասար պիտի ըլլայ, իբր թէ յայտնութեան միջոցներ ըլլային: Յամենայն դեպս, ի մտի ունենալու ենք աստուածաբանին հիմնական Կրօնական դիրքը այնպէս ինչպէս նկարագրեցինք: Կրօնական նախենթադրութիւնը կը քողագերծուի ու բացայայտ կը դառնայ Սուրբ Հոգիին ներքին վկայութեամբ ու ազդեցութեամբ եւ Աստուածաշունչի անսխալ վկայութեամբ: Բարեկարգութիւնը աստիկա Սուրբ Գրային Սկզբունք կը որակէ:

Ըսինք թէ Աստուածաբանութիւնը գիտական դասակարգին կը պատկանի: Ուստի իրաւունք ունինք զայն մարդկային գիտութիւններու կարգին դասելու: Այդ պարագային աստուածաբանական գիտութիւնը յստակօրէն սահմանուելու է: Աստուածաբանութիւնը մասնայատուկ գիտութիւն մը ըլլալով, իր կարգին գիտութեան ընդհանուր յատկանիշները պիտի կրէ Ամէն գիտութիւն, ներառեալ աստուածաբանութիւնը, քննական ու երկրորդական վերլուծումներ կը կատարէ: Գիտութիւն մը իր ճանչցող անձը ունի, քննադատական ու վերլուծողական գործողութեան կարող, որու մտածողութիւնը վերլուծողական կարողութեամբ ստեղծագործուած իրողութեան մէկ երեսին պիտի առաջնորդէ, ինչ որ, տեսականօրէն, մնացեալ երեսներէն անջատ պիտի մնայ: Անհրաժեշտ է նկատի առնել ու վերլիշել, թէ գիտնականը ու քննարկողը, մանաւանդ աստուածաբանին պարագային, հիմնական կրօնական դիրքով մըն է որ գիտական գործողութեան կը ձեռնարկէ: Նոյնիսկ եթէ կրօնական կեցուածքը մերժուած է պատրուակելով թէ չէզոք առարկայական գետնի վրայ, ոչ հաւատացեալ գիտնականը կը կանգնի, Բարեկարգեալ Մտածողին համար ամէն գիտութիւն ոչ միայն աստուածաբանութիւնը, իր Դաւանանքը ունի, որը Կրօնական հեռանկարով պիտի դրսերելորուի, ուր գիտնականը իր անջատած ու վերլուծած մարզը եւ առարկան բացարձակութեան աստիճանին պիտի հասցնէ: Ստեղծուած իրականութեան մէկ երեսը, ինչ որ ալ ըլլայ անիկա, կը որոշէ ու կը սահմանէ բովանդակ իրողութիւնը: Բարեկարգեալ աստուածաբանը ու բարեկարգեալ հաւատացեալը միեւնոյն դաւանական հեռանկարով կը կատարեն իրենց գործողութիւնները: Այս տեսանկիւնէն դիտուած աստուածաբանութիւնը տարբեր չէ մարդկային ուրիշ գիտութիւններու յատուկ քննական հետազօտութիւններէն: Զինքը զատորոշողը սոսկ իր

մասնայատուկ առարկան է ոչ թե քննարկելու ու վերլուծելու դաւանական դիրքորոշումը: Պայմանաւոր աստուածաբանութիւնը մարդկային գերագոյն գիտութիւն չհամարուի: Աստուածաբանութեան առարկան հաւատքն է ու անոր գիտութիւնը հաւատաբանութիւնն է Աստուծոյ Անձը ինքնաբերաբար մեր քննարկութեան առարկան չի կրնար ըլլալ: Եթէ ատիկա հնարաւոր ըլլար, կարգ մը աստուածաբաններ որոնք սուրբ գրային գետնի վրայ չեն մտածեր, քրիստոնէայ աստուածաբաններ պիտի չնկատուին: Անոնք կը փորձեն Աստուած վերլուծել իրենց սահմանափակ ու մոլորած մարդկային մտքով: Աստուածաբանական գիտութիւնը հնարաւոր կացուցանող միակ ՄԻՋՈՅԸ Սուրբ Գիրքն է-, լատիներէն լեզուով SOLA SCRIPTURA ն, որուն արդէն ակնարկեցինք: Հռոմէադաւաններ անոր վրայ արուեստականօրէն կը բարդեն եկեղեցական աւանդութիւնը. գալով ազատախոհ աստուածաբաններու անոնք կրօնական զգացումը ու մտքի ազատութիւնը կը յաւելեն Ս.Գրային յայտնութեան վրայ: Ուստի կարելի է ստուգել աստուածաբանին հիմնական դիրքորոշումը. Ո՞ւր կը կանգնի ան, իր ԲՈՒ ՍԹՕ ն, յունարէն արտայայտութեան համաձայն: Ի հարկէ Բարեկարգեալ աստուածաբանը, բացի իր նիւթէն, պիտի քննէ ու վերլուծէ նաեւ ուրիշ դաւանանքներ ալ, որպէսզի անոնց տրուելիք պատասխանը յարմար ու արդարանալի ըլլայ. ի հարկին պիտի հերքէ ինչ որ Սուրբ Գրային բացարձակ հեղինակութիւնը կուրանայ ու անոր կ'ընդդիմանայ:

Էական ու տեւական Հարցը կը մնայ. Ո՞ւ է ԳԵՐԱԶԱՆՑ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.-Աստուածաբանը, Եկեղեցին, Անցեալի հաւատամքնե՞րը: Բարեկարգեալ աստուածաբանը ամէն ինչ Ս. Գրային հեղինակութեան պիտի ենթարկէ, ինչ որ ի հարկէ անաչառ մեկնաբանութեան անհրաժեշտութիւնը կը պահանջէ:

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՅԱՏՈՒԿ ԴԵՐՈ

Աբրահամ Գայքըր, (*Abraham Kuyper*), Աստուածաբանական գիտութեան Ներածականը *Աստուածաբանական Հանրագիտարան* անուանած է: Հանրագիտարանը աստուածաբանական դաստիարակութեան շրջանակը կը կազմէ ու զայն կը բոլորէ: Միջին Դարերուն Հանրագիտարան բառը հատորի մը տրուած անունն էր, որը աշխարհային բոլոր ծանօթութիւնները կը պարփակէր: Այդ սահմանումը մինչեւ հիմա ի զօրու մնացած է եւ իմաստը միեւնոյնն է: Տասնիններորդ դարուն Գերման գաղափարապաշտ փիլիսոփաներ, Fichte, Hegel, Հանրագիտարանը գիտական հետազօտութիւններու տեղեկագրութիւնը սեպեցին, այսինքն ինչ որ իրենց աչքին գիտական օրինաւորութիւն կը վայելէր: Գիտութեան հետազօտութիւնը իբր ինքնանպատակ առարկային բնոյթը, յատուկ եղանակը ու յարաբերութիւնը տարբեր էր զանազան գիտութիւններու միջեւ: Այդ գաղափարին համաձայն աստուածաբանութեան աշխատանքը կը կայանար, մտածել եւ ուսումնասիրել սուրբ գրային նիւթերը, որոնք աստուածային յայտնութիւնը մատչելի ու յայտնի

պիտի ընէին: Այդ աշխատանքը յայտնութեան տրուած բացարձակ ու վերջին պատասխանը կը համարուէր, որոշելով հաւատքի ու կեանքի միակ կանոնը ու յետին չափանիշը: Աստուածաբանական այս աշխատանքը, եկեղեցիին իմացական պաշտօնը Աստուծոյ տրուած հաւատքի պատասխանը կը հանդիսանար: Այսու հանդերձ նման ամէն գիտութեան ան ալ այս իր սահմանափակ նկարագիրը կը կրէր: Որովհետեւ աստուածաբանութիւնը բացարձակ գիտութիւն մը չէ: Թէեւ ան հիմնապէս կը փորձէ յայտնութեան տուեալները ըմբռնել. այսու հանդերձ կախում ունի ժամանակներէ ու պարագաներէ, որոնց ընթացքին իր մտածողութիւնը կը կատարուի: Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան աչքին միակ բացարձակը Սուրբ Գիրքն է: Աստուածաբանութիւնը սահմանափակութեան ենթակայ է. աստուածաբանին անձնական խոկումները ու միտքը անպայման եկեղեցիին հաւատոյ հանգանակներուն համաձայն պիտի ըլլան, թէեւ չափով մը թոյլատրելի է մտածել ու եզրափակել երկրորդական եւ ոչ- էական կէտերու վրայ, որոնք բացորոշօրէն Ս.Գրքին մէջ բացայայտ չեն, ոչ ալ հաւատոյ դաւանանքներու կողմէ գոհացուցիչ կերպով լուսաբանուած, օրինակի համար Ծննդոց գրքին առաջին երեք գլուխներու իմաստը կարելի է որ իր տառական արտայայտութենէն դուրս նշանակութիւն ունի: Աստուածաբանը եկեղեցիէն քայլ մը աւելի առաջ կրնայ երթալ, պայմանաւ որ իր կապը եւ հաղորդակցութիւնը անոր հետ չխզէ ու իր մտքով սուրբերու հաղորդակցութենէն եւ տիեզերական եկեղեցիին ընդունած հիմնական դաւանանքէն չմեկուսանայ: Նամանաւոր իր յարանուանութեան եկեղեցիին հաւատամքէն չօտարանայ: Մշակութային մթնոլորտին մէջ ուր կը շրջագայի , եւ պարագաներուն որոնց ազդեցութեան ներքեւ կը գտնուի, աստուածաբանը պիտի փորձէ Աստուծոյ մասին խօսիլ ու ամէն բան որ աստուծային յայտնութեան պարունակութիւնն է ժամանակակից լեզուով կցորդել, ըստ նոր կարիքներու եւ ըստ հաւատքին ասպարէզ կարգացող նոր հարց ու խնդիրներու: Տարօրինակ չենք գտներ, թէ ժէ րդ դարու անկլօսաքսոն մաքրակրօններու աստուածաբանութիւնը, թէեւ ատենին սխալ չէր, սակայն ներկայիս ժամանակավրէպ է: Ներկայիս հարցադրումներ տարբեր կերպով կը կատարուին: Աստուածաբանութիւն ստրուկաբար հին բանաձեւեր պիտի չվերարտադրէ: Զգոյշ ըլլանք բանաձեւը Հաւատոյ Դաւանանքին ու Հանգանակին հետ շփոթելէ: Բանաձեւը կը հասկնանք իբր վարդապետական երկրորդական ձեւաւորումներ, որոնք ներկայիս էական չեն: Հին օրերու աստուածաբաններու անձնական գաղափարը իր ժամանակին, մշակոյթին եւ ընկալեալ ոճին կը յարմարէր, նոյնիսկ որոշ կարիք մը կը գոհացնէր: Օրինակի համար աստուածաբանը կընտրէր հետեւեալ դիրքերէն մին կամ միւսը. :supralapsarien, infralapsarien, այսինքն աստուծային ընտրութեան որոշումը անկումէն առաջ առնուեցաւ թէ ոչ անկումին հետեւանքն է: Վարդապետական խիստ խրթին, ու աւելցնենք անհեթեթ հարցեր են ասոնք. ԱՆոնց ոչ մէկը էական է, թէեւ անցեալին նիւթը սաստիկ հակաճառութիւններու ծայր տուած է: Դարձեալ, Ծննդոց գրքին ստեղծագործութեան նկարագրութեան վեց օրերը

անպայման տառապէս մեկնաբանելը ոչ էական հարց մէ եթէ անվարան կը դաւանինք թէ Աստուած է Ամենակալ Արարիչը: Ծննդոց գրքին տառացի մեկնաբանութիւնը մէկուն ուղղափառ հաւատքին ապացոյցը սեպուելու չէ: Նախընտրելի է այս նիւթին շուրջ agnostic մնալ քան թէ մոլեռանդ յետամնաց մը: Լաւ է սուրբգրային բոլոր տուեալները ուսումնասիրել այս առնչութեամբ նախ քան dogmatic եզրակացութեան մը յանգիլը: Ուստի անհրաժեշտ է աստուածաբանութեան խիստ սահմանափակ պարտականութիւնը ստորագծել: Մեր գիտութիւնը կարգ մը սուրբ գրային իրողութիւններու հանդէպ մինչեւ վերջ սահմանափակ պիտի մնայ: Սուրբ Գրքի բացայայտ նկարագիրը կը վերաբերի այն յօդուածներուն որոնք մեր փրկութեան հետ ուղղակի կապ ունին: Jean BRUN հիանալի բանածեւ մը ունի որը փոխ կառնենք. *nous sommes entre le nocturne, allant vers l'aurore seulement , sans avoir deja atteint le diurne*.. (մենք աղջամուղջին մէջ կը գտնուինք տակաւին, որը դէպի արեւագալը կուղղուի, ու ցայգառոյսին չենք հասած): Պօղոս առաքեալ կը գրէր, թէ միայն մասամբ մը գիտենք: Ուստի գիտակից մնանք թէ աստուածաբանութիւնը մեղքին պարտադրած սահմանափակումներէն զերծ չէ մնացած եւ զգոյշ ըլլանք անձնական գաղափարներ, մեկնաբանութիւններ եւ համոզումներ սուրբ գրային յայտնութեան հետ նոյնացնելէ:

Հետեւեալ կերպարանաւոր պատկերը պիտի ընդգրկենք աստուածաբանութեան նկարագիրը որոշելու նպատակաւ:

1-Աստուածաբանութիւնը վիճաբանական է պիտի քննադատէ հերետիկոսութիւնը երբ անհկա սուրբ գրային յայտնութիւնը կը խեղաթիւրէ:

2- Յարուցուած խնդիրներու հանդէպ հեռու պիտի մնայ, որպէսզի մոլեռանդութեան թակարդին մէջ չիյնայ հապա հեռանայ հրայքոտ վէճերէ եւ աստուածաբաններ յատկանշող կատաղութեան (rabies theologiae) զոհը ու պատասխանատուն չդառնայ: Եթէ նիւթը փրկութեան վարդապետութեան նկատմամբ էական է պիտի չծանրանայ անոր վրայ: Օրինակի համար փրկութեան ապահովութիւնը ունենալ, եթէ չափազանցուի, մարդակեդրոնութեան մը պիտի մատնէ եւ ոչ թէ ձրի շնորհքին պիտի վկայէ: Ատիկա կրնայ հոգեբանութեան հետ կապակցութիւն ունենալ, շփոթելով մարդկային զգացումը եւ ապահովութիւնը Ս. Հոգիին ներգործութեան հետ: Ներկայիս կարեւորագոյն հարցը չէ. *Ի՞նչ ընեն որ փրկուիմ*, հապա հաւատալ թէ Աստուած առանց մեր տրամադիք փորձառութեան իր շնորհքով կը փրկէ, ու փառքը միմիայն Աստուծոյ տալ: Այդ ըլլալու է մեր նշանաբանը ու զայն շարունակ հետապնդելու ենք: Այս դիրքը պիտի փոխարինէ անձնական փրկութեան ապահովութիւնը, որը ախտանիշն է սխալ անկատար մեկնաբանութեան, եւ իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէ սոսկ Փրկչին ու Տիրոջ վրայ:

3- Շինարար ու վերաշինարար պիտի ըլլայ: Ամէն դարաշրջանի մէջ նոր ու տարբեր խնդիրներ կը ծագին եւ իմացական կամ բարոյական հարցեր կուղղուին հաւատքին ու վարդապետութեան:

Աստուածաբանը անոնց պատասխանը պիտի տայ երբ իր միտքը եւ հաւատքը Ս.Գրքէն կը լուսաւորուին ու կը ներշնչուին: Սակայն Ս. Գիրքը չափուած-ծելուած պատրաստ բանաձեւեր չունի ի շահ բարդ խնդիրներ լուծելու: Աստուածաշունչը 25,144 համարներու հաւաքածոն չէ, որոնք պատահմամբ, կամ բաղդատմամբ օրէնքով իբր պատասխան քմահաճօրէն գործածէինք: Ս. Գիրքը մոգական հանգամանք չունի: Ընդունինք ալ թէ այսօր կարելի է կարգ մը ճշմարտութիւններ աւելի լաւ հասկնալ քանզի ինչ որ մեզ նախորդող սերունդը հասկցած էր: Որովհետեւ ասիկա չի նշանակեր թէ աստուածային յայտնութիւնը անդադար նոր ու անցեալին անծանօթ ոչ տրամադրուած տարրեր կը պարգեւէ: Այսօր Աստուծոյ Արքայութեան վերաբերեալ յայտնութիւնը եւ ճշմարտութիւնը աւելի լաւ գիտենք քան թէ անցեալին, զոր օրինակ 16 ռո դարու Հայտելպերկի կրօնագիտութիւնը, անոր մասին ոչ մի ակնարկութիւն չըներ: Ուստի աստուածաբանութիւնը շինող եւ վերաշինող պաշտօն մը ստանձնած է, Նման միւս գիտութիւններուն, աստուածաբանութիւնը որոշ առարկայով մը կը զբաղի որուն ամէն ոք համաձայն գտնուելու է: Այս հաստատումները կուզէ գտնել անփոփոխ եղանակով մը, որու համաձայն որը ամէն ոք կարող է զայն քննութեան ենթարկել եւ հիմը ստուգել: Որո՞նք են բանական պատճառները, որոնք որոշ եզրակացութեան պիտի յանգին: Գիտութիւն ըլլալով աստուածաբանութիւնը կը ցանկայ յստակ գաղափարներ արտայայտել համադրականօրէն, իր գործունէութեան արդար արդիւնքը ցոյց տալու նպատակով: Լեզու մը պիտի գործածէ որը իր պաշտօնին ու դերին կը յարմարի: Իր աշխատանքին արդիւնքները մասնաւոր դասակարգի մը սահմանուած չեն, մասնայատուկ լեզու գործածող. իր լեզուն անհեթեթօրէն անհասկալի պիտի չըլլայ, այնպէս ինչպէս է լուսաւորչական եկեղեցիին պատարագի գրաբարը որը ոչ մէկը չի հասկնար սակայն մոլեռանդ ու աւանդապաշտ կղեր մը Հով ու Փոթորիկի դիմաց կը շարունակէ պաշտպանել իբր սրբազան կոչաց աւանդութիւնը: Սա չի նշանակեր թէ տրուած ըլլալով որ պարզ լեզու մը կը գործածէ, դադրած է կամ իրաւունք չունի գիտութիւն համարուելու:

Տարբեր հարց մ ալ, աղերս ունի աստուածաբանութեան ուսումնասիրած առարկային հետ, որը ոչ մի պարագային մարդկային բանականութեան հակակշռին տակ պիտի չենթարկուի, ինչ որ զինքը նուազ գիտական չըներ: Որովհետեւ մեր մարդկային բանականութեան շնորհիւ անկարող ենք Քրիստոսի աստուածային բնութիւնը ապացուցանել եւ Ս. Գիրքը ընդունիլ իբր Աստուծոյ Խօսքը: Այսու հանդերձ, աստուածաբանութիւնը չի զբաղիր հաստատումով մը որը մարդկային գիտակցութենէ դուրս ըլլար: Աստուածային յայտնութիւնը, շնորհիւ մեզի պարգեւուած հաւատքին, հնար է որ իւրաքանչիւր մարդու կողմէ հասկցուի: Աստուծոյ կամքն է որ ամէն ոք ծնրադրէ Քրիստոսի առջեւ: Աստուածաբանութիւնը գիտութիւն մըն է, սակայն սոսկ հաւատքի տեսանկիւնէն դիտուած եւ ընդունուած:

Աստուածաբանութիւնը իր բնոյթին մասին ամբողջութեամբ պէտք է արտայայտուի: Աստուածաբանական Հանրագիտարանը այս աշխատանքը կը տանի ու կը հաստատէ թէ աստուածաբանութիւնը իբր մարդկային գիտութեան մաս կազմող, կասկածի չենթարկուիր: Գայբըր ի համաձայն Հանրագիտարանի դերը կը կայանայ.

ա, աստուածաբանութեան գիտական նկարագիրը պաշտպանելուն ու ապացուցանելուն մէջ:

բ- աստուածաբանական գիտութեան ու այլ գիտութիւններու յարաբերութիւնը լուսաբանելու

գ- մարդկային գիտութիւններու սխալները մատնանշելու եւ գնահատելու ինչ որ դրական է:

դ, Աստուածաբանութեան ծառայել այնպէս ինչպէս ան կը ծառայէ տարբեր գիտութիւններու:

Մեր կողմէ պիտի մերժենք այդ դիրքը որ աստուածաբանութիւնը իբր գիտութիւն չ ընդունիր. զայն անօգուտ եւ անելորդ կը սեպէ Եկեղեցիին դաստիարակութեան ու վկայութեան ծառայելուն, բաւականանալով Մատեանին պարզ ընթերցումով, անոր համարները իրարմէ անջատուած մէջբերելով, ըստ տառական սխալ ներշնչումի մը: Ամէն անգամ որ աստուածաբանութիւն բառը կը գործածուի ըստ մեր տուած սահմանումներուն ուղիղ է ու համաձայն Սուրբ Գրքին: Եթէ ասոր հակառակ անիկա միայն քրիստոնէայ գիտակցութեան ուսումնասիրութիւնն է կամ կրօններու բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, այն ատեն արժանի չէ աստուածաբանութիւն կոչուելու: Որովհետեւ իր կոչումը ու նպատակը ըլլալու եւ մնալու է հիմնուելով միմիայն Սուրբ Գրքին վրայ ու ոչ թէ մարդկային բանականութեան, միտքին ու անհոգութիւններուն վրայ յենելով :եւ հաստատուելով:

Աւելի վերը ըստ ԱԲՐԱՀԱՄ Գայբըրի Աստուածաբանական Գիտութեան կազմակերպութիւնը արդէն նշեցինք:

ԳԼԽ Դ ԲԱՂԱՏՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ

ՈՒ

ՀՈՈՍԷԱՂԱՒԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵԻ

Հռոմէադաւան Եկեղեցիին համար քրիստոնէայ ճշմարտութիւնը երկու աղբիւրներ կը ճանչնայ. մին, Սուրբ Գիրքը, միւսը Եկեղեցական Աւանդութիւնները: Եկեղեցին Ս.Հոգիէն ներշնչուած ըլլալով Աստուածաշունչին օտար վարդապետութիւն չ ուսուցաներ, չի հաստատեր ու չի վաւերացներ: *Ի յառաջագունէ* կը հաւաստէ ինչ որ հարցի առարկայ է: Երբ Եկեղեցին նոր վարդապետութիւն մը կը կազմէ, ըստ Հռոմի, ատիկա լռելեայն ու զօրութեամբ արդէն Ս Գրքին մէջ կը գտնուէր ,ուստի միայն ատիկա է որ կը հրատարակը:: Բարեկարգութիւնը այս ըմբռնումին կը պատասխանէ, երկու լուրջ ու ծանր առարկութիւններով. նախ զեղծօրէն ու ապօրինի կերպով Հռոմ իր ներշնչումը

պատմութեան ընթացքին աստուածային յայտնութեան հետ կը նոյնացնէ: Երկրորդ, իսկական լարախաղացութեամբ է որ Եկեղեցին Ս Գրքին մէջ կարծեցեալ արմատներ կամ աղբիւրներ կը գտնէ իր կազմած- յարմար է յօրինած ըսել- նոր վարդապետութեան, օրինակի համար Քաւարանի, Վերջին Օծումի, պապական անսխալութեան, Տիրամօր Մարիամի համբարձման եւ անեղծ յղութեան վարդապետութիւններուն: Եկեղեցիին հեղինակութիւնը յաջորդաբար վարդապետական աստիճանի կը բարձրացնէ, ինչ որ կարգ մը հաւատալիքներ դարերէ ի վեր արմատացած էին հաւաքական կրօնական կեանքին մէջ: Այս կերպով Հռոմ աստիճանաբար կը լայնցնէ իր աստուածաբանութեան սահմանները հոն գետեղելով նոր վարդապետութիւններ: Այսպէս, ըստ Հռոմի աստուածաբանութեան Աստուած կը շարունակէ յայտնուիլ ներկայ պատմութեան ընթացքին, Եկեղեցիին մէջ զայն ունենալով իբր ճամբայ եւ անցք: Աստուծոյ ծանօթութիւնը ու փրկութեան միջոցները Քրիստոսէ ու առաքեալներէ վերջ աստուածային յայտնութեան երկրորդ փուլը կը կազմեն ու այդպէս պիտի շարունակուին մինչեւ աշխարհիս վախճանը: Ատիկա է Եկեղեցական Աւանդութիւն կոչուած վարկածը: Վերջերս անիկա Սուրբ Գրքի յայտնութեան Բացատրութիւն- Լուսաբանութիւնը կոչեցին թէ՛ս անոր հաւասար հեղինակութիւնը վայելելով: Սակայն այս մեկնաբանական դպրոցն ալ Սուրբ գիրքը ըստ պաշտօնական աւանդութեան կը մեկնաբանէ: Աւանդութեան ճոխ պարունակութիւնը Ս Գրքի պարունակութեան վրայ կը յաւելցուի: Հռոմի եկեղեցին ուրիշ կարծիք մ ալ ունի եկեղեցիին ու Յայտնութեան հաղորդակցութեան մասին: Թէ՛ս կը ճանչնայ Ս. Գրքին հեղինակութիւնը ինքն իրմէ (*quoad se*), այսու հանդերձ Եկեղեցիին իշխանութիւնն է որ զայն պիտի լուսաբանէ ու վաւերացնէ, տրուած ըլլալով որ Եկեղեցին Պետրոսի ու առաքեալներու յաջորդն է: Այս դերը *regula fidei* կը կոչուի, Հաւատքի կանոնաւոր կանոնը եկեղեցիին ուսուցումով: Վարդապետութիւնը ամէն հաւատացեալի կոչումը եւ դերը չէ, այլ *magister* ի , այսինքն եկեղեցական, օրինաւոր կերպով ընտրուած ու օծուած վարդապետին պաշտօնը: Պարզ հաւատացեալը իրաւունք չունի վարդապետութիւններ քննելու եւ քննադատելու, որոշելու թէ համաձայն է թէ ոչ Աստուածաշունչի պարունակութեան: Ուստի եկեղեցին երկու դասակարգերու բաժնուած է. *ecclesia docens* ի , *ecclesia audiens* ի, ըստ Մատթ 28.16-20: Հետեւաբար, առաքեալները որոնք անսխալական էին, անսխալական յաջորդներ ընտրեցին: Վարդապետական որոշում մը անսխալական, է եթէ բոլոր եպիսկոպոսներ համաձայն են համաժողովի մը ընթացքին. (*concile*): Եպիսկոպոսը անձնական անսխալութիւն չունի: միայն պապը այդ բացառիկ առանձնաշնորհումը ունի: Հռոմ վարդապետութիւններէ դուրս հաւատքին կ'առաջարկէ նաեւ ուրիշ որոշումներ ալ, որոնք անսխալական են, թէ՛ս նուազ յայտնութեան արդիւնք չեն: Հռոմ կը պաշտպանէ թէզը թէ եկեղեցին կրնայ որոշումներ առնել անսխալական ճշմարտութիւններու մասին, որոնք թէ՛ս վարդապետութիւններ չեն, այսու հանդերձ անհրաժեշտ են յօգուտ եկեղեցիին շինութեան եւ առաքելութեան: Հռոմ կը յաւակնի թէ իր անսխալականութիւնը ի գօրու է

աւանդութեան պահանջքին համաձայն ու իրաւասութիւն ունի անսխալական նոր որոշումներ առնելու: Եկեղեցիին իշխանութիւնը կը պարտադրէ այդ որոշումները իր անդամներուն Ան որ եկեղեցիին մտիկ կընէ Քրիստոսի մտիկ կ'ընէ ու ինքզինքը կարդարացնէ ըսելով թէ իր ու յայտնութեան միջեւ նոր տարր մը չի ստեղծեր Այս կերպով Եկեղեցիին վարդապետութիւնը միեւնոյն պարունակութիւնը ունի առաքելներուն վկայութեան հետ, որովհետեւ, թէեւ այս վերջիններուն մահէն վերջ նոր յայտնութիւններ չկան սակայն եկեղեցին առաջին յայտնութիւնները կը մեկնաբանէ մեկնաբանութիւնը յայտնութեան հետ նոյնացնելով: Բարեկարգեալ աստուածաբանութեան համար միմիայն Ս Գիրքը բարձրագոյն հեղինակութիւնն է: Ոեւէ եկեղեցիի մը վարդապետութիւնը Ս Գիրքը պիտի չլրացնէ: Վարդապետութիւնը հոլովում չի ճանչնար: Հռոմի մեկնաբանութիւնը սխալ է երբ կը պնդէ թէ Պետրոսը եւ առաքելներ անսխալական յաջորդները ունեցան Առաքելները իրենց յանձնուած պաշտօնը աւարտեցին իրենց կենդանութեան, ինչ որ եկեղեցիին հաւատքին միակ հիմը եղաւ, մարգարէներու վկայութեան առընթեր: Իւրաքանչիւր հաւատացեալ առաքելներու յաջորդն է ու այսպէս է որ եկեղեցին կը կազմուի:

Դարձեալ Հռոմի եկեղեցին հաւատքի մասին տարբեր ըմբռնում մը ունի, զայն նկատելով սոսկ իմացական . հաճութիւն, adhesion, կարգ մը յայտնուած գերբնական եղելութիւններու վրայ: Հաւատքի առարկան իւրաքանչիւր պարագայի վարդապետական նախադրութիւն մըն է . աստուածաբանութիւնը զանոնք յայտնութեան եղելութիւններէն պիտի անջատէ զանոնք գործածելով իբր վերանցական սկզբունքներ, որոնք անժամանակ են եւ տիեզերական: Հաւատքի այս իմացականութեան, intellectualisme, ըմբռնումը գրեթէ անխուսափելիօրէն վարդապետութիւնը փիլիսոփայական դրութեան մը կը վերածէ, որու մէջ յօդուածներ իրարու կը յաջորդեն տրամաբանական կարգով, թէեւ Հռոմ կը յաւակնի պատմական կրօն ըլլալ, Աստուծոյ միջամտութիւնը ընդունելով պատմութեան տեսողութեան, այսու հանդերձ կը համարձակի յայտնութեան կարգը բոլորովին յեղաշրջել, ու վարդապետութիւնը նկատել իբր պատմական եղելութիւններ յղացող գործողութիւն: Օրինակի համար, Մարիամի Որդին սկզբնական մեղքէն զերծ մնալուն համար, Մարիամ ինքն ալ մարդկութեան հասարակ սկզբնական մեղքէն զերծ մնացած է: Մեղքէ զերծ ըլլալով Տիրամայրը նաեւ համբարձման արժանացած է: Ուրիշ սխալ մեկնաբանութիւն մէ, . ԼՈՒԵԼԵԱՅՆ ՀԱԻՍՏՔԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ դերը: Եկեղեցիին հեղինակութիւնը անսխալական ըլլալով հաւատացեալներ երկնտրանքէ ազատ են, հաւատալով ամէն բանի որ Եկեղեցին իրենց կուսուցանէ Եթէ կուզես գիտնալ թէ ինչի կը հաւատամ, Քահանայիս հարցուր է պատասխանը: Վճռականը Հաւատքին բուն պարունակութիւնը չէ, այլ եկեղեցին, որ զայն կ'ուսուցանէ ու կերաշխարհէ:

Բարեկարգեալ աստուածաբնութեան ինքնորոյնութիւնը էականապէս իր Սուրբ Գրքին վրայ հաստատուիլն է Հոն է հաւատքի ակը ու կանոնը: Աստուած կատարեալ կերպով ինքզինքը յայտնեց Քրիստոսի անձին ու առաքելութեան: Առաքեալներու գործունէութեամբ ու անոնց մահով, այդ յայտնութիւնը վերջ գտաւ ու այժմ Ս. Գրքի հեղինակութեան վստահելով, եկեղեցին իր վարդապետութիւնը կրնայ արդարացնել ու պաշտպանել Ինչ որ կը նշանակէ թէ ան ոչ մի աւանդութեան, ոչ մի ձեւի ներքեւ, պիտի չհետեւի: Աւանդութիւնը Բարեկարգութեան համար տարբեր իմաստ ունի : Յունարէն *paradosis* փարատօսիս- աւանդութիւն- բառը կը գործածէ որը Նոր Կտակարանի իմաստը կը կրէ. այսինքն հաւատարիմ ու անթերի փոխանցում առաքեալներու ուսուցման, բայց ամենեւին ոչ նոր վարդապետութեան մը յղացումը. Առաքեալներու դարէն ետք, Ս Հոգին նոր յայտնութիւններ չընծայեր, հապա կառաջնորդէ դէպի արդէն յայտնուած ճշմարտութեան ու զայն կը լուսաբանէ: Արդի մեկնաբանութիւնը եւ մեկնաբանութիւններ անպայման համաձայն պէտք է ըլլան դարերու ընթացքին հաւատարիմ եկեղեցիին ընդունած ու փորձած մեկնաբանութեան ինչ որ Ս Հոգիին ներքին վկայութեամբ ու գործունէութեամբ միայն հնարաւոր է. եւ ոչ թէ եկեղեցական իշխանութեան մը որոշումով: Բարեկարգութիւնը կը հաւատայ ու կը դաւանի թէ Ս Գրքի պարզ ընթերցումը ինքնաբերաբար չէ որ հաւատք կ'արթնցնէ այլ Ս Հոգիին ներգործութիւնը առանց մոռնալու նախկին դարերու Եկեղեցիին բերած մեկնաբանութիւնը: Մեր աստուածաբանութիւնը անխազելի է Եկեղեցիէն, որը, Նոր Կտակարանի Սուրբերու հաղորդակցութիւնը կ'անուանէ. Ուրեմն կրկնենք, թէ վարդապետութիւններ եկեղեցական որոշումներով չեն վճռուիր այլ Ս. Հոգիին ներքին հեղինակութեամբ որը մեր աչքերը կը բանայ: Ս. Գրքին տառերը լուսաբանելով: Սոյն հեղինակութիւնը սակայն հաւասար պիտի չսեպուի անոր որ Հռոմ լռելեայն կը կոչէ, բայց միմիայն Ս. Հոգիին ազդու ներգործութեան պիտի վերագրուի, յօգուտ մեր հաւատքին, յոյսին եւ սիրոյն

ԳԼԽ. Ե ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Այս բաժինը ընդհանուր, եւ խիստ հակիրճ, ակնարկ մը պիտի նետէ աստուածաբանական պատմութեան վրայՅ.Ք. առաջին դարէն սկսելով մինչեւ մեր ժամանակները: Այս պատմութիւնը պիտի բաժնենք երեք գլխաւոր դարաշրջաններու, ստորագծելով իւրաքանչիւրը յատկանշող աստուածաբանական աչքառու դէմքերը ու երկերը:

Ա.- ՀԱՅՐԵՐՈՒ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆ- Յ.Տ.90- 800

Այս, առաջին, դարաշրջանը աստուածաբանութեան վարդապետական նախնական կամ սկզբնական ուղիղ սահմանումներու կազմուելուն կը ծառայէ: Դարաշրջանին գլխաւոր զբաղումը

պիտի ըլլար Հաւատքը պաշտպանել ու զայն ներկայացնել յունա-հռոմէական հեթանոս մշակոյթին եւ զայն անոր հետ համեմատել: Ի միջի այլոց, իր գործը պիտի ըլլար Սուրբ Երրորդութեան հոյակապ դաւանանքը կազմել եւ հռչակել, միաժամանակ Սկզբնական Մեղքին ու Քրիստոսի Անձին վրայ խորհրդածելով: Անոնք ծնունդ կուտան հակիրճ Հաւատոյ Հանգանակներու եւ խիստ նշանակալից աստուածաբանական երկերու, որոնց մէջ աչքառու են Որոգինէսի *Վասն Սկիզբին*, Սուրբ Օգոստինոսի *Enchiridion ad Laurentum, De Fide et Caritate*, Յովհաննէս Դամասկոսցի ի *Ուղղափառ Հաւատքի Մասին* գործերը:

Ժամանակաշրջանը կրնայ ստորաբաժնուիլ հետեւեալ կերպով.

ա- Պատրաստութիւն Վարդապետական զարգացման

1. Առաքելական Հայրեր մինչեւ Որոգինէս, 90-250:
2. Աւետարանի խեղաթիւրումներ.- հերետիկոսութեան սկիզբը եւ ծաւալումը,
- Էպիոնականութիւն, Երեւութական Քրիստոսաբանութիւն, Ճանաչողականութիւն, Մարսիոն,
- Սոնթան եւ Սոնթանիզմ:
3. Պաշտպանող, կամ Զատագովող Հայրեր
4. Իրէնէ եւ Փոքրասիական Դպրոցը
5. Տէրտուղիանոս եւ Արեւմտեան աստուածաբանութեան ծագումը
- 6-Աղէքսանդրիական Դպրոցը
- 7- Առաքելական Հանգանակին կազմուիլը ու տարածուիլը:
Բ- Սուրբ Երրորդութեան հակաճառութիւնը, 4 ըր դար
1. Միապետական աստուածաբանութիւն
2. Արիոսեան հերետիկոսութիւն
3. Մակեդոնիոսի հերձուածը եւ Երկրորդ Տիեզերական Եկեղեցական Համաժողովը, Կ.Պոլիս 381
- Գ.- Մարդաբանական հակաճառութիւններ, 431, 529,
1. Նախ քան Ս. Օգոստինոս եւ Բելակիոս
2. Օգոստինիան - Բելակեան հակաճառութիւն
3. Կիսա - Բելակեան դիրքորոշման որդեգրուիլը Հռոմի կողմէ: Օրանժի եկեղեցական ժողովը, 529ին
- Դ.- Քրիստոսաբանական հակաճառութիւններ. 451, 680
1. Հարցեր Քաղկեդոնէ առաջ
2. Քաղկեդոնի շուրջ. Աբովինարիս, Նեստորիոս, Եւթիքէս, Քաղկեդոնի ժողովը 451 ին:

- ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ 3.Տ. 800-1500

Ոմանք Միջին դարերը Ս. Օգոստինոսի դարեն կը սկսին հաշուել, այսինքն 450էն կամ Հռոմի անկումով, 476 էն: Ուրիշներ Մեծն Գրիգորիոս պապին գահակալութենէն, 590-604ին: Այլք 800 թուականը Միջին Դարերու յարմարագոյն մեկնակէտը կը սեպեն: Մինչեւ այդ թուականը, *եօթը եկեղեցական տիեզերական համաժողովներ* գումարուեցան: Քրիստոսաբանական վէճերը յարդուած են. Յովհաննէս Դամասկոսցին, Արեւելքի մէջ նոր դարաշրջան մը կը սկսի, նման ինչպէս իրմէ առաջ Ս. Օգոստինոս սկսած էր: Արեւմուտքի մէջ: Յ.Տ.732 ին Մահմմետական հորդաններու արշաւանքը Հարաւային Ֆրանսայի *Poitiers* քաղաքին առջեւ կանգ կառնէ, Արապ մարզարէին գօրքերը կը նահանջեն: Շարլըմանյի իշխանութիւնը, 768-814:

Ընդհանրապէս Միջին դարերու վերջակէտը Մարտինոս Լուտերի Բարեկարգութեան մեծագոյն ներկայացուցիչին 1517 ի ն ասպարէզ գալուն կը զուգահիւսի:

Թէպէտեւ 787 ը վերջին տիեզերական համագումարին թուականն է, Արեւելեան ու Արեւմտեան եկեղեցիներ իրարմէ շատ աւելի ուշ, 1054 ին միայն պիտի բաժնուէին: Մեր ուշադրութիւնը առաւելաբար պիտի ծանրանայ Արեւմտեան եկեղեցին վրայ, որու ծոցէն ծագում առաւ Բարեկարգեալ- Աւետարանական շարժումը: Եկեղեցական համաժողովներ Սուրբ Երրորդութեան ու Քրիստոսի անձին ու Գործին ուղիղ մեկնաբանութիւնը եւ դաւանանքը հաստատած էին, այսու հանդերձ մեղմ, կամ կիսա - օգոստինեան ու կիսա- բելակեան հոսանքներն են որ Արեւմուտքի մէջ տիրական պիտի դառնային, մանաւանդ մարդաբանութեան վարդապետութեան առնչութեամբ:

Պապականութեան զարգացումով, Հռոմէադաւան եկեղեցին զինքը յատկանշող տեւական դիրքորուշումները այս դարաշրջանի ընթացքին կ'ընտրէր: Այս ժամանակաշրջանին ծագում առնող խնդրոյ առարկայ հարցերը միեւնոյն լուրջ հանգամանքը չունեցան ինչպէս 325ի Նիկիոյ Համաժողովը զբաղեցնող հարցերը, կամ 451ին Քաղկեդոնի քրիստոսաբանութեան ուղիղ ձեւավորումը: Աստուածաբաններու ուշադրութիւնը մանաւանդ պիտի յարէր Քաւութեան մեկնաբանութեան վրայ:

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐԳԵՐՆ ԵՆ

Ա.- Կիսաբելակեան աստուածաբանութիւնը , Օգոստինոսի մարդաբանութիւնը, ինչ որ Օրանժի ժողովին առթիւ վերաքաղի ենթարկուած էր, Մեծն Գրիգորիոս Պապին աստուածաբանութիւնը, Կիսա - բելակեան գաղափարին գերակայութիւնը: Այս դարաշրջանին մանաւանդ վերջնոյն գերակայութիւնը վանականութեան զարգացման պիտի սատարէր: Դարձեալ այս ժամանակաշրջանին է որ Եկեղեցական ծէսերու թողութեան թուղթերու վաճառքը կը սկսի բարգաւաճիլ: Եկեղեցին 850-ին պաշտօնապէս GOTSHALK ը կը դատապարտէր Օգոստինեան վարդապետութիւնը երկպատիկ նախասահմանութիւնը ջատագովելուն պատճառաւ: Յիշենք նաեւ

Տրենդի ժողովին որոշումները, 1543-1564, ու 17րդ դարուն, ուրիշ Օգոստինեանի մը դատապարտութիւնը, յանձին Հոլլանտացի Կորնելիոս Եանսէնի:

Քրիստոսաբանութիւնը Քրիստոսի անձով ու անոր աստուածային ու մարդկային բնութիւններու փոխարաբերութեամբ զբաղած էր: Անսէլմ իր *CUR DEUS HOMO*, Ինչո՞ւ Աստուած մարդացաւ, հռչակաւոր ուսումնասիրութեամբ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր Քրիստոսի փրկչագործութեան բնոյթին վրայ, անոր նպատակը դասելով Աստուծոյ Փառքին վերահաստատումը, քան թէ աստուածային արդարութեան գոհացում գտնելը: Թէեւ Անսէլմ Գոհացման համար ալ իր գաղափարը կը յայտնէր, սակայն Աստուծոյ Փառքը իր գլխաւոր նպատակը կը սեպէր: Քրիստոս իր մահով մեր պարտքը վճարեց ու Աստուծոյ Փառքը վերահաստատեց: Ապէլար, նուազ գոհացուցիչ լուծում մը կ'առաջարկէր այս մասին, շեշտը դնելով Քրիստոսի բարոյական ազդեցութեան վրայ: Տասնիններորդ դարու ազատախոհ աստուածաբաններ Ապէլարի սոյն այս վարկածը պիտի որդեգրէին:

Տրուած ըլլալով որ մեր ներկայ ուսումնասիրութիւն աստուածաբանութեան ու վարդապետութեան պատմութիւնով պիտի չզբաղի, այլ ինչպէս արդէն բացատրեցինք պարզ ու հակիրճ ակնարկ մըն է այդ պատմութեան վրայ, որը այդ դարաշրջանի գլխաւոր գործերուն պիտի անդրադառնայ, յիշելով միմիայն մի քանիները:

Անսէլմի *MONOLOGION ET PROLOGION, DE FIDE TRINITATIS, DE INCARNATIONE VERBI; CUR DESUS HOMO,*

PIERRE LOMBARDի *SENTIENTIARUM VERBI* IV: Այս վերջինը Եկեղեցական Հայրերու գլխաւոր երկերուն հաւաքածոն կը կազմէ, պարունակելով Օգոստինեան ուսուցումներ եւ այլք:

ALEXANDER HALES, *SUMMA UNIVERSE THEOLOGIAE:*

Վստահաբար ,*THOMAS d'AQUIN* սոյն դարաշրջանին մեծագոյն աստուածաբանը պէտք է նկատել: Հակառակ մեր լուրջ վերապահումներուն, եւ նոյնիսկ ընդդիմութեան իր աստուածաբանական համադրութեան դէմ, արդարանալի իսկ է զայն քսան դարերու Քրիստոնեայ մեծագոյն աստուածաբաններու չորս եւ հինգին մէջ դասել: Ակիւղացին Դարոցականներու գլխաւորը, փորձեց Արիստոտէլը եւ Օգոստինոսը համաձայնեցնել, հեթանոս Փիլիսոփայութիւնը եւ Քրիստոնեայ աստուածաբանութիւնը իրարու հետ ձուլելով: Ըստ Ակիւղացիին, Բնութեան մարզին մէջ բանականութիւնը կարող է Աստուծոյ գոյութիւնը փաստել ինչպէս նաեւ տարբեր ճշմարտութիւններու հետ մտերմանալ: Բնական ճշմարտութիւններ նախաբաններն են հաւատքի յօդուածներուն, որոնք եկեղեցին կը դաւանի ու կը հռչակէ: Կաթոլիկ դասական վարդապետութիւնը

հաւատքին յայտնուած եւ պարգեւուած գերբնական ճշմարտութիւնները Ս.Գրքէն սեռած կը սեպէր, թէեւ իրեն յատուկ վարդապետական եւ փիլիսոփայական նորանոր յղացումներով զայն ճոխացնելով: Նոյնիսկ եթէ այս վերջինները զուրկ ըլլային սուրբ գրային հիմէն: Եկեղեցին հեղինակաւոր կերպով իր դաւանանքը կորոշէր. Աստուածաշունչ Մատեանը Եկեղեցիին մեկնաբանութեան կկը կարօտի ու եկեղեցիին կարգապետութիւնն է միայն որ զայն պիտի մեկնաբանէ:

POTESTAS DOCENDI, այս վարդապետելու բացարձակ հեղինակութիւնը կը մատնանշէ:

Բ.- ԼԱԴՐԱՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ժողովը ԳՈՅԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ Վարդապետականը պաշտօնապէս կը սահմանէր: Այս թուականէն առաջ արդէն, 850ին, գոյափոխութիւնը սկսած էր աւանդուիլ RADBERTUS PASCHASIUS ի կողմէ, որուն կ ընդդիմանար RATRAMUS: Տասնմէկերորդ դարուն դարձեալ ընդդիմութեան ենթարկուելով BERENGER ի կողմէ . սակայն 1040-1070 ընթացքին պիտի պաշտպանուէր LAFRANC ի, Քէնթրպէրիի արքեպիսկոպոսին կողմէ: Թովմաս Ակիւղացին, որ գոյափոխութեան մեկնաբանութիւնը ընդունած էր, կը բացատրէր, թէ երբ պատարագող քահանան նուիրման խօսքը կ արտասանէ, հրաշք մը տեղի կ ունենայ: այնպէս որ միւթական իրը, -հացը եւ գինին- իրենց գոյութիւնը կը փոխեն Քրիստոսի իրական մարմինը եւ արիւնը դառնալով: Թէեւ միւթական տարրերը իրենց արտաքին երեւոյթը կը շարունակեն պահել:

Գ.--Դպրոցականութեան Բնոյթը եւ Նկարագիրը, Դպրոցականութիւնը -SCOLASTIQUE-- Արեւմտեան եկեղեցիին ձեռնարկն է ներդաշնակօրէն Քրիստոնէութիւնը ծուլել Արիստոտելեան եւ յոյն հեթանոս փիլիսոփայութեան հետ: Այս դպրոցին գլուխ գործոց երկն է Թովմաս Ակիւղացիի SUMMA THEOLOGICA ն: Ակիւղացին, սովորական հակաճառելու եղանակին հետեւելով- փաստ, հակադրութիւն, լուծում- Հաւատքի ու Մտքի, կամ մարդկային բանականութեան միջեւ յստակ գիծ մը կը քաշէր, զանոնք լրացուցիչ գործողութիւններ սեպելով, երկրորդին պարգեւելով նոյն հեղինակութիւնը որ առաջինը կը վայելէր: Տրամաբանական այս եղանակը սակայն անխուսափելի պիտի ընէր երկհերձուածութեան, (dualisme, dichotomy), ստեղծուիլը բնութեան ու աստուածային շնորհքին միջեւ . ներհակ եւ բնականին ու գերբնականին, Մտքին ու Հաւատքին ուրոյն եւ անկախ գործողութիւններուն , իբր թէ այդ կերպով զիրար լրացնող անհրաժեշտ ընտրութիւնը կը կատարուէր: Փիլիսոփայական այս դպրոցը մինչեւ մեր օրերուն հռոմէադաւան պաշտօնական հաւատամքին կորիզը կը կազմէ: Դիտել կ արժէ, թէ դպրոցականութեան ազդեցութեան տկարանալը պիտի նպաստէր եկեղեցիին հեղինակութեան աճման ու Սուրբ Գրքի օժանդակութեան. անջատ այս վերջիններուն գերբնական յայտնութենէն: Այդ է Հռոմի ՀԻՄՆԱԿԱՆ դիրքը:

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆ 1500-1700

Այս դարաշրջանը կը յատկանշուի Աստուծոյ Խօսքին տրուած նախապատուութիւնով. թէ Եկեղեցիին, թէ աստուածաբանութեան համար : Լուտէր եւ Կալվին կը մերժեն Աւանդութեան հեղինակութիւնը ու եկեղեցական իշխանութիւններու հեղինակաւոր համարուած վարդապետութիւնը, որը տիրական դարձած էր հռոմէադաւան եկեղեցիին մէջ: Բարեկարգիչներ հիմնապէս մերժեցին Քրիստոնեայ հաւատքին պարտադրուած դպրոցական աստուածաբանութեան օրինականութիւնը: Այս դարաշրջանին լոյս կը տեսնեն զանազան ընդհանրական դաւանական հանգանակներ որոնք սուրբ գրային հիման վրայ , բարեկարգեալ, այսինքն բոլորովին նոր աստուածաբանութիւն մը պիտի բանաձեւեն: Սուրբ Գիրքը պիտի սերտուի ըստ իր լեզուաքերականական կազմուածքին ու պատմական բնոյթին: Աստուածաբանութիւնը ուղղակի Սուրբ Գրային ուսումնասիրութեամբ կը զբաղի, որոշապէս որդեգրելով հակա-դպրոցական ու հակա բանապաշտական ամէն մերժեցում եւ մեկնաբանութիւն. նաեւ ամէն ինչ որ սոսկ հայեցողական կամ տեսլական է (*theoria*): Աստուածաբանութիւնը կը կիրարկուի իր բնական ոլորտին, Եկեղեցիին մէջ: Թէեւ սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ մէն մի Բողոքական Սուրբ Գիրքը ձեռքին Պապ մը դարձած է: Բարեկարգութիւնը իր գլխաւոր ներկայացուցիչներով երբեք այդ սխալ սովորութիւնը չէ քաջալերած, թէեւ Բարեկարգութեան պաշտօնական դիրքէն անկախ կը գտնուին բողոքական անհատներ որոնք կը յամառին անհատապէս Սուրբ Գրքի վաւերացուած մեկնիչները ըլլալ: Բարեկարգութիւնը պիտի ընդգծէր բարեկարգեալ եկեղեցիին նշանակալից դերը, թէ անոր կոչումը ու գործն է քննել ու քննադատել ամէն կէտ ու կարծիք որ Սուրբ գրային յայտնութիւնը կը հակասէ եւ կը հերքէ: Բարեկարգութեան առածային (*axiomatique*) դիրքն է ամէն Ինչ Աստուծոյ Խօսքին լոյսին ներքեւ զննել ու դատել, ուսկից իր նշանաւոր նշանաբանը.SOLA SCRIPTURA ն:

ԳԼԽԱԻՈՐ ԵՐԿԵՐ

Լուտէրի.(-1483-1546) գլխաւոր գործերն են.

95 Թէզեր,

Կոչ, Գերման Քրիստոնեայ Ազնուականութեան

Բաբելոնական Գերութիւն

Քրիստոնեայ Ազատութիւն

Աստուածաշունչի Գերմաներէնի թարգմանութիւնը

Կրօնագիտութիւններ (Catechismes),

Սուրբ Գրքի մեկնաբանութիւններ, Եկեղեցական Պաշտամունքի վերաբերեալ գրութիւններ:

Լուտերական Հաւատոյ Դաւանանքներն են.-

Աւկսպուրկի Դաւանանքը, 1530

Անոր նոր Տարբերակը, 1540

Համաձայնութեան Բանաձեւը, 1576 (Formule de Concorde)

Փիլիպպոս Մէլանքթոն 1497- 1560:

Գլխաւոր երկ. ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՏԵՂԻՔ, Աստուածաբանական առաջին բարեկարգեալ համադրութիւնը

ՈՒԼՐԻՔ ԶՎԻՆԿԼԻ, 1484- 1531 Զուիցերիացի Բարեկարգիչ

Գլխաւոր երկ: Ճշմարիտ ու Կեղծ կրօնքի մեկնաբանութիւնը, 1525

Զուիցերիական Հաւատոյ դաւանանքներ

1 Առաջին Զուիցերիական Դաւանանքը

2 Երկրորդ Զուիցերիական Դաւանանք, HENRY BULLINGER ի կողմէ, խիստ կարեւոր գործ մը
(*Confessio Helvetica Posterior*):

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԼՎԻՆ 1509,1564

Գլխաւոր երկեր. ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ, առաջին հրատարակութիւն
1536, վերջին հրատարակութիւն 1560:

Չորս բաժիններ.

1- Արարիչ Աստուծոյ Ծանօթութիւնը,

2- Փրկիչ Աստուծոյ Ծանօթութիւնը,

3- Փրկութեան գործադրուիլը

4- Եկեղեցի ու Սուրբ Խորհուրդներ,

Զանազան աստուածաբանական ուսումնասիրութիւններ, մի քանի բացառութիւններով
Աստուածաշունչին գրեթէ բոլոր գիրքերուն մեկնաբանութիւնները:

Բարեկարգեալ Դաւանանքները ու Հաւատոյ Խոստովանութիւններ

ՀԱԲԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ, 1559ին

Զվինկլիի 66 Յօդուածները, լոյս տեսած 1523 ին

Առաջին Սկովտիական Դաւանանք, 1560

Հոլլանտական Դաւանանք 1561 (Confessio Belgica).

Հայտելաբերկի Կրօնագիտութիւնը, 1563
Անկլիքան Եկեղեցիին 39 Յօդուածները
Երկրորդ Սկովտիական Դաւանանք, 1581
Տօրտրեխթի Կանոնները, 1618-1619
Ուէտդմինսդրի ժողովի Դաւանանքը, 1644- 1647
ու Կրօնագիտութիւններ

ՀՈՈՄԷԱԴԱԲԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱԿԱ- ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Հակա- Բարեկարգութեան (*Contre-Reforme*) ու Տրէնդի ժողովը 16 տարիներու տեւողութեան Աւելի ուշ հրատարակուած պաշտօնական վարդապետութիւններ:
1854ին Մարիամի ամբիժ յղութիւնը
Պապական անսխալականութիւնը, 1870 Առաջին Վատիկանի ժողով,
1950, Մարիամի մարմնով համբարձումը
Երկրորդ Վատիկանի ժողով 1963-65:

Բարեկարգութեան առաջին շրջանին կը հետեւի Ուղղափառութեան հոսանքը որ յաճախ նախնական վարդապետութիւնը կը խստացնէ, ու թէւ բարեկարգութեան ուղղափառ դաւանանքէն չի շեղիր, զայն կը կարծրացնէ դպրոցական աստուածաբանութեան եղանակին հետեւելով ու սկզբնական թարմ ու ներշնչող միտքէն օտարացած: խստացած ուղղափառութիւններ կը զարգացնէ:

ԱԶԱՏԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆ 1700-1900

Այս հոսանքին արմատները փնտռելու ենք գիտական յառաջխաղացման մէջ. երբ աստուածաբաններ կը փորձեն ընդօրինակել ու համակերպիլ ամէն ինչի որ արդիական Մտքին, Լուսոյ Կոչուած Դարուն յղացումն է: Տէիզմի դարը (աստուածադաւանութիւն), որ ընդհանուր գաղափարի մը հաւատքը կը յայտնաբերէ, բարձրագոյն Էակի մը գոյութիւնը կ'ընդունի, մերժելով եւ ուրանալով Յայտնուած Աստուածը, ու Իր միջամտութիւնը մարդկկային պատմութեան ընթացքին: Բնական բանապաշտութիւն մը կը սկսի զարգանալ Էմմանուէլ Քանդի խիստ քննադատ ազդեցութեան ներքեւ: Կարգ մը Բողոքական դիրքորոշումներ , արդիականացած, բանապաշտական, փորձառական, այս շրջանին է որ ծագում կ'առնեն: Գերման FRIEDRICH SCHLEIRMACHER ի աստուածաբանութիւնը հաւատքի հիմը զգացումի, այսինքն ենթակայ մարդակերտ կրօնական սեպուած գետնի վրայ կը հիմնէ, աստուածային յայտնութիւնը իբր հեղինակաւոր հիմ ուրանալով կամ անտեսելով:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻՆ մեջ յիշենք կարգ մը անուններ

Կոպերնիկ	1473-1543
Գոլոմպոս	1492
Քէփլեր	1571-1630
Ֆ. Պաքոն	1561-1626
Կալիլէ	1564-1642
Նէվտոն	1642-1727

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՋԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐ

ՔԱՐԴԷԶԻՈՍ	1596-1650
ՊԱՐՈՒՔ ՍՓԻՆՕԶԱ	1632-1677
ԼԱՅՊՆԻՑ	1646-1716

ԱԶԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐ

ՃՕՆ ԼՕՔԸ	1632-1704
ՊԸՐՔԼԻ	1685-1752
ՀԻԲՄ	1711-1770

ՋԱԽ

Էմմանուէլ Քանթ	1724-1804
Կէօրկ Հէպել	1770-1831

ԳԼԽԱԲՈՐ ԱԶԱՏԱԽՈՂ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՆԵՐ

Ֆ. ՇԼԱՅԸՐՄԱԽԸՐ	1768-1834
Ս. ՔԻԵՐՔԸԿԱԱՐՏ	1813-1855
ԱԼՊԻԵՆԴ ՐԻՉԸԼ	1822-1889
ԿԻԼՀԷԼՄ ՀԷՐՄԱՆ	1846-1942
ԷՐՆԷՍԴ ԴՐԵՕԼԶ	1865-1923
ԱՏՕԼՖ ՖՕՆ ՀԱՐՆԱՔ	1885-1930

ԳԼԽԱԲՈՐ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆՆԵՐ

ՉԱՐԼՁ ՀՕՃ	1799-1878
ԱՊՐԱՀԱՄ ԳԱՅԲԷՐ	1837-1920

ՀԷՐՄԱՆ ՊԱՎԻՆՔ 1854-1821
 ՊԵՆՃԱՄԻՆ ՌԻՕՐՖԻԼՏ 1851-1921
 Ճ.Ս ՊԵՐՔԱՌԻԸՐ մահացած 1970 ԻՆ
 ԿՈՐՆԵԼԻՈՍ ՎԱՆ ԴԻԼ 1895- 1984,

Չարաշահ ու ապօրինի բանապաշտության իշխանությունն էտք, Գերման աստուածաբան, FRIEDRICH SCHLEIRMACHER, փորձեց կրօնի դրական արժեքները փաստել աստուածաբաններու մօտ: Սակայն իր աստուածաբանութիւնը Աստուածաշունչէն եւ ուղղափառ Հաւատոյ հանգանակներէն չէր ներշնչեր: Իր քրիստոնեայ բառապաշարը վարդապետութիւնը իր առարկայական հեղինակութենէն կը մերկացներ, կ'անջատէր, անոր վրայ յաւելելով ենթակայական տարրեր: Կրօնը սոսկ զգացումի հարց է. եթէ մէկը Քրիստոսի հետ կը հաղորդակցի , կամ գիտակից է իր մշտական յարաբերութեան Աստուծոյ հետ, իր փրկութեան ապահովութիւնը կրնայ ունենալ, հաւատայ թէ ոչ աւետարանի պարունակութեան: SPINOZA ի համաստուածեան (pantheism) փիլիսոփայութենէն ու Քանթի երկբայականութենէն ազդուած, Շլայերմախըր. պիտի ջատագովէր տեսակ մը համաստուածեան ազատախոհ կարգ, որը իրմէ ետք քրիստոնեայ հաւատքին կործանման պիտի ծառայէր :

ALBRECHT RITSCHL - մահացած 1889ին- ազատախոհութեան նոր տարբերակ մը կերտեց: Քանդի ու Շլայերմախըրի հիմնական գաղափարները փոխ առնելով, աստուածաբանական իրողութիւններ իրենց գոյութեան ակը մարդուս անձնական կրօնական գիտակցութեան մէջ կը դնէր ու կը տեսնէր: Շլայերմախըրի վարկածին հակառակ , կը մերժէր Սուրբ Գիրքերը հաւատքի միակ աղբիւրը սեպել, անոր փոխարէն կրօնական գիտակցութեամբ եւ Աստուծոյ ընդոժին մարդկային գիտակցութեան վրայ եւ անհատական փորձառութեան վրայ հիմնուած: Ըստ իրեն, : Քրիստոս մեծագոյն կրօնական հանճարներու դասին, ցեղին կը պատկանի, սակայն Աստուծոյ Որդին չէ, . թէեւ հաւատացեալին աչքին աստուածային արժեք ունի: Կը կը մերժէ Փրկչին քաւարար մահը, ապագայ կեանքի յոյսը, յաւիտենականութիւնը անկարելոր կը սեպէ: Բաց աստի, Աստուծոյ Արքայութիւնը կեդրոնական տեղ կը գրաւէ իր մտքին մէջ. մարդկային ընդհանուր հաղորդակցութիւնը նպատակ ունի եղբայրական սէրը եւ մէկզ մէկու աջակցիլը: Իր բացառիկ Միտքը զինքը Արդիականութեան հայրը նկատել տուած է: Եւ *Ընկերային* կոչուած *Աւետարանին (Social Gospel)*: ներշնչիցը: Թէեւ իր բառապաշարին եւ ոճին ուղղափառութեան ընտանի մնալուն վրայ հսկեց:

Վերելի երկու ազատախոհ աստուածաբաններուն անհետանալէն ետք նոր հոսանք մը ծայր կու տար, ծանօթ Կրօններու Պատմութեան Դպրոց անունով, Կամ Կրօններու Բաղդատական Դպրոցը: Անոր աչքառու ներկայացուցիչներէն եղաւ Գերման ERNEST TROELTSCH- 1923ին մահացած: Մինչ Շլայէրմախըր, կրօնական ճշմարտութիւնը զգացումի վրայ կը հաստատէր եւ Ռիչըլ աստուածային ներքին գիտակցութեան, նոր ազատախոհութեան կրօնական հիմնական ճշմարտութիւններ ընդհանուր յայտնութեան տուեալներուն մէջ կը փնտռէր: Քրիստոնէայ կրօնին եւ կրօններու բաղդատութեան հիման վրայ, ինչ որ հիմնական կրօնական ճշմարտութիւններ ի յայտ պիտի բերէ, այդ ընդհանուր ճշմարտութիւններուն վրան հաստատելով հարազատ կրօնը: Քրիստոնէութիւնը կրօնք մըն է միւս կրօններուն նման: Միակ առաւելութիւնը անոնց բաղդատմամբ իր կրօնական յայտնութիւնը գերազանց աստիճանին բերած է: Յիսուս եզակի է որովհետեւ Աստուծոյ մեծագոյն յայտնիչն է: Սակայն այս նոր ազատախոհ դպրոցը կը մերժէ անոր աստուածային ու մարդկային բնութիւնները, եւ դէմքը: ու քաւչարար փրկարար առաքելութիւնը, որոնք անտարակոյս Աւետարանին կորիզը կը կազմեն: Այս *ստորա-քրիստոնէական* կէտէն սկսեալ ազատախոհութիւնը հաւատքը ու աստուածային յայտնութիւնը բոլորովին մարդկայնական փիլիսոփայութեան կը վերածէր, նոյնիսկ նոր հեթանոսութեան մը դարձի գալով: Նիցցէի ոչնչականութեան, *նիհիլիստ*, յոռետես փիլիսոփայութեան ազդեցութեան ներքեւ մարդկային Եսն էր որ կը փոխարինէ զԱստուած, մոլեգնաբար չըսելու համար կատաղութեան աստճանին հասած ատելութեամբ: Թէեւ Աստուած գահազուրկ ընելու ջանքին հետեւանքը 19-20 դարու արեւմտեան մտաւորականութիւնը կատարեալ յուսահատութեան պիտի մատնէր: Այս աղիտալի մոլորութենէն ազատախոհ աստուածաբանութիւնը շատ ուշ արթնցաւ, վճառելով հոյակապ գին մը Առաջին Համաշխարհային պատերազմի միջոցաւ: Բոլոր անոնք որ մարդու կարողութիւններուն վրայ լաւատես հայեացք նետած էին, վերահասու եղան իրենց մեծագոյն սխալին: Գեր-մարդուն երազները չորս հովերուն ցրուեցան եւ Մարդկային Զօրութեան Կուռքը փոշիի վերածուեցաւ:

ՆՈՐ-ՈՒՂԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Աստուածաբանական այս անել կացութիւնը առիթը կու տար որ KARL BARTH անդամալոյծ ազատախոհ արդիական աստուածաբանութեան վերջին մահացու հարուածը իջեցնէ զայն, առնուազն առժամաբար, տապալելով: Նոր աստուածաբանութիւնը Տազնապի աստուածաբանութիւն, Խօսքի Աստուածաբանութիւն, Տիպլէքթիքայի աստուածաբանութիւն, գոյապաշտական աստուածաբանութիւն, կամ Նոր Ուղղափառ պիտի կոչուէր, իսկ կարգ մը ծայրահեղ ուղղափառներու կողմէ նոր - ազատախոհութիւն: պիտի մակդիրուէր: Թէեւ նոր ուղղափառութիւնը նախկին ազատախոհներու մասնակի ազդեցութիւնը անխուսափելիօրէն կրած էր, այսու հանդերձ սաստկօրէն պիտի ընդդիմանար անոր, ամբողջովին նոր դրութիւն մը

հիմնելով ու հիմնական կալվինական սկզբունքներուն օժանդակութեան իսկ դիմելով: Աստուածային գերիշխանութիւնը, մարդուս յանցապարտութիւնը, կրօնական սնանկութիւնը, բացարձակ վստահութիւնը Աստուծոյ վրայ անոնք պիտի ըլլային մի քանի դրական դիրքորոշումները այս նոր հոսանքին զորը կարգ մը պահպանողական ներ, մանաւանդ ԱՄՆ ի մէջ հերետիկոս որակել չի վարանեցան: Թէեւ այս դպրոցը կարգ մը բանապաշտական տարրեր կը պարունակէր, այսու հանդերձ հոսանք-շարժումը կարողացաւ կրօնական մտքին պարզելու բոլորովին նոր ուղղութիւն մը: Ան շեշտեց թէ ստիպողական էր Լուտէրի ու Կալվինի բարեկարգութեան վերադառնալ, անոնց հիմնական սկզբունքները գործածել եւ սփոփարար պատգամ մը հաղորդել բոլոր անոնց որ միամիտ լաւատեսութեամբ Ա. աշխարհամարտին ընթացքին իմացական տեսակէտէ դիտուած ջրամոյն եղած էին: Թերեւս հոսանքին սկիզբին ու վերջին ժամանակներու միջեւ կարգ մը տարբերութիւններ յայտնուեցան: Գուցէ աւելի պահպանողական եղաւ, սակայն վերելք յիշուած երեք հիմնական սկզբունքները մշտական են անոր մօտ: Կարելի է զայն ուղղափառ կոչել թէեւ կարգ մը գլխաւոր կէտերու մէջ անկարելի է չտարակարծիլ: Ջոր օրինակ Աստուծոյ խօսքը եւ Սուրբ Գիրք նոյնացած չեն, Երրորդութեան մասին թէեւ համոզումը ուղղափառ սեպուելու է, սակայն այն տպաւորութիւնը կը թողու, թէ անձերը եղանակներ են միայն ոչ թէ դէմքեր: Ի հարկէ ուղղափառներ ալ նկատի առնելու են թէ ներկայիս մարդաբանութիւն եւ հոգեբանութիւնը դիւրին սահմանումներ չեն ընծայած Դէքմ իրողութեան, ինչ որ աւելի հեշտ ու յստակ էր վաղ եկեղեցիին օրերուն: Սուրբ Հոգիին դերին մասին քիչ խօսք կայ, հաւատացեալին ձգելով իր նոր կեանքին հոգեւորութեան պատասխանատուութիւնը: Իր մտքին մէջ կը գտնուին ու արտայայտուած են կարգ մը ենթակայական տարրեր, թէպէտեւ Աստուած գերակայ կը հռչակուի, բան մը որ կամայ- ակամայ մնացեալ տարրերը չեզոքացնելու կրնայ յանգեցնել:

Emile BRUNNER, Barth ի նախկին բարեկամը, EDOUARD THURNEYSEN, FRIEDRICH GOGARTEN նոր հոսանքին գլխաւոր ներկայացուցիչները եղած են. վերջինը իր սկզբնական դիրքէն պիտի հեռանար: Նոր ուղղափառութիւնը մատնանշեց ազատախոհութեան մահառիթ ազդեցութիւնը աստուածաբանութեան վրայ. շեշտեց թէ Աստուած ինքզինքը կը յայտնէ բացայայտօրէն ու իր անձը կը յարմարցնէ մեր կացութեան:

Ներկայիս կը շարունակեն գտնուիլ նաեւ նոր արմատական ազատախոհներ որոնք հեռու չեն հեթանոսութենէ, նման TILLICH PAUL ի, RUDOLF BULTMAN ի: Կան նաեւ նոր աւետարանականներ ու ազատութեան կամ յեղափոխութեան աստուածաբանութիւնը որ կուրանայ աստուածաշունչի հեղինակութիւնը, կը մերժէ եկեղեցական դաւանանքի անհրաժեշտութիւնը, կը փորձէ զայն գիտական դրութեան մը վերածել, կ'անտեսէ ճշմարտութեան բացարձակ բնոյթը, կը մերժէ անոր գործադրութիւնը որու փոխարէն մարդկային զգացում եւ գիտակցութիւն միայն նկատի կ'առնուին իբր գործօն տարրեր: Այս համոզումով իւրաքանչիւր անհատ իր ազատ գաղափարը ունենալու է ու

զայն արտայայտելու է: Կը մոռնայ թէ մարդկային պատմութիւնը Իմաստ մը կը կրէ: Արդի ազատախոհ աստուածաբանը կը պնդէ թէ Սուրբ Գիրքը հաւատքի ակը չէ, անոր փոխարէն բանապաշտական ու փիլիսոփայական գաղափարներ կը ջատագովէ: Բանապաշտը, ըլլայ Բողոքական, ըլլայ Կաթոլիկ, կը պնդէ, թէ Ս. Գիրքը եւ Աւանդութիւնը համադրեալ ճշմարտութեան հիմը կը կազմեն: Սակայն եթէ այդպէս է, արդարանալի՞ է ատիկա քրիստոնեայ աստուածաբանութիւն կոչել: Ազատախոհ բողոքականը Ս.Գիրքը մարդկային մտքի ու կրօնական զգացումներու յղացումը կը նկատէ, իր էջերուն մէջ յայտնուած ճշմարտութիւնները մարդկային մտքին չափանիշով կընդունի եւ կը մեկնաբանէ, եւ ոչ թէ վերստին ծնած հաւատացեալին լուսաւորուած մտքով: Մարդն է բոլոր ճշմարտութեան յետին չափանիշը եւ ոչ թէ Ս. Գիրքը: Մեր ուսումնասիրութեան այն բաժինը որ Ս. Գիրքը պիտի քննէ պիտի պարզէ թէ ի՞նչ կը հասկնանք Սուրբ Գրքին բարձրագոյն հեղինակութիւնը դաւանելով:

ԱՍՏՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԷՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Հոլլանտացի աշխարհահռչակ Բարեկարգեալ Անստուածաբան, Herman BAVINCK ի "REFORMED DOGMATICS, Prolegomena, Volume one, ա ռաջին հատորին հեղինակին կողմէ ամփոփուած նախաբանը , անգլիէրէնէ թարգմանելով իբր յաւելուած մեր ուսումնասիրութեան վերջին բաժնին մէջ կը ներկայանենք իբր բարեկարգեալ հեղինակաւոր գաղաբար):

"Քրիստոնէական հաւատքին ճշմարտութիւններուն դասաւորեալ ուսումնասիրութիւնը զանազան մակդիրներով որակուած է: Վարդապետութիւն նշանակողը առաւելութիւնը ունի այս ուսումնասիրութիւնը եկեղեցիին կանոնաւոր ուսուցման վրայ խարսխելու: Հաւատալիքը (dogma) անոնք են որ Սուրբ Գրքին մէջ արտայատուած են իբր հաւատալու նիւթեր: Եկեղեցիին կողմէ դաւանուած ճշմարտութիւն մը հաւատալիք մը չէ, որովհետեւ եկեղեցին զայն կը ճանչնայ, այլ որովհետեւ անիկա կը հիմնուի աստուածային հեղինակութեան վրայ: Այսու հանդերձ կրօնական հաւատալիքը մշտապէս բաղադրութիւնն է աստուածային հեղինակութեան ու եկեղեցական դաւանանքին: Հաւատալիքներ ճշմարտութիւններ են որոնք մասնաւոր խումբի մը կողմէ կընդունուին: Թէպէտեւ եկեղեցիին հաւատալիքը հեղինակութիւն կը վայելէ այն չափով որ իսկապէս Աստուծոյ ճշմարտութիւններն են, եկեղեցւոյ ուսուցումը հաւասար չէ աստուածային ճշմարտութեան: Միաժամանակ սխալ պիտի ըլլար հաւատալիքներու մեծամասնութիւնը արժէքագրկել իբրեւ ժամանակավրեայ մոլորութիւն աւետարանի զուտ իսկութենէն, որովհետեւ աւետարանը դասաւորուած հաւատալիքներ չի ներկայացներ:

Այս կերպով է. Քանթե վերջ աստուածաբանութիւնը չընդունեց բարեկարգութեան համոզումը թէ հաւատալիքներ Աստուծոյ գիտութեան վրայ հիմնուած են, որովհետեւ ըստ արդի գաղափարին Աստուած անճանաչելի է: Հաւատալիքը այնդ պարագային կը փոխարինուի բարոյախօսութեան ու փորձառութեան վարդապետութիւնով: Այսու հանդերձ ուղղափառ Քրիստոնէայ տեսանկիւնէն դիտելով, վարդապետութիւնը Աստուծոյ գիտութիւնն է յայտնուած իր Խօսքին մէջ, Իր եկեղեցիին, իրեն վերաբերեալ եւ բոլոր արարածներու վերաբերեալ, որոնք Իրեն հետ կը յարաբերին: Այս սահմանումին դէմ յարուցուած առարկութիւնները խնդիրը չեն հասկցած, ուստի երբէք պէտք չէ մոռնալ թէ Աստուծոյ գիտութիւնը ինչ որ հարազատ վարդապետութեան առարկան է, սոսկ հաւատքով կը ստացուի: Աստուած մեզի անծանօթ կը մնայ բացի եթէ Իր յայտնութիւնը հաւատքով կը ստանանք: Վարդապետութիւնը ուրիշ բան չի հետապնդեր եթէ ոչ հաւատարիմ ըլլալ հաւատք-ծանօթութեան որը տրուած յայտնութեան հտեւանքն է: Հետեւաբար վարդապետութիւնը հաւատքի գիտութիւնը չէ, կամ կրօնքի գիտութիւնը, այլ Աստուծոյ վերաբերեալ գիտութիւնը: Վարդապետողին գործն է Խորհիլ Աստուծոյ մասին, ըստ Աստուծոյ Խորհուրդին եւ զայն իր խորհուրդին կապակցել այս վերջինը անոր հակակշռին ենթարկելով: Այդ գործը պիտի կատարուի այն վստահութեամբ թէ Աստուած խօսեցաւ, եւ եկեղեցին որ Իրեն կը հնազանդի իր վարդապետական աւանդութեամբը Աւետարանը աշխարհի պատգամէ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

- 1- Ի՞նչ գիտենք Կրօններու ծագումին ու բնոյթին մասին: (տէս ՀԱԲԱՏՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ պարբերաթերթ, թիւ. 2-2002:
պատասխանել 3 էջ տպագրեալ, ոչ ձեռագիր

- 2- Ի՞նչ կը նշանակէ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
Տես Սաղմ. 19. 1-2. Հռոմ. 1.19-20. 2.14-15

- 2- Փաստել Ընդհանուր Յայտնութեան անբաւարարութիւնը փրկութեան համար
Հաստատել անոր յարաբերական արժէքը:
Բացատրել Հռոմի Բնական- կոչուած- Աստուածաբանութիւնը
Կարե՞լի եւ օգտակա՞ր է Ընդհանուր Յայտնութեան դիմել ւաւետարանչութեան եւ
միսիոնարական գործին մէջ

3- Ի՞նչ կը նշանակէ Մասնաւոր կամ Յատուկ Յայտնութիւն

- Ստորագծել Ընդհանուր Յայտնութեան եւ Յատուկ Յայտնութեան տարբերութիւնը
- Ինչո՞ւ համար Աստուած յարմար սեպեց այս վերջին Յայտնութիւնը
- Որո՞նք են անոր միջոցները
- Որո՞նք են անոր յատկութիւնները
- Նոր Կտակարանէն հաստուածներ մէջբերել Յատուկ Յայտնութեան անհրաժեշտութիւնը փաստող

4- Ո՞վ է Սուրբ Գրքի Կանոնին-Հին եւ Նոր Կտակարաններու- պատասխանատուն

-Որո՞նք են Ս.Գրքի ներշնչման երեք տարբեր տեսակետները

-Հաստուածներ որոնք Ս.Գրքի ներշնչման մասին կը վկայեն

-Բացատրել Բարեկարգութեան եւ Հռոմի աստուածաբանութեան տարբերութիւնները Ս.Գրքի հեղինակութեան վերաբերեալ:

5- Կարդալ եւ բացատրել-անպայման- մեր ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՐ Հաւաքածոյին էջ 202-Ֆրանսական Բարեկարգեալ Եկեղեցիներու Հաւատոյ Դաւանանքին յօդուած 2 Էն մինչեւ 6, ու հակիրճ կերպով ամփոփել